

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

TÜRKİYE’NİN BARIŞI DESTEKLEME HAREKÂTLARINA

KATILIMININ ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlknur ALBAYRAK

AĞUSTOS - 2008

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

TÜRKİYE’NİN BARIŞI DESTEKLEME HAREKÂTLARINA

KATILIMININ ANALİZİ

İlknur ALBAYRAK

Karadeniz Teknik Üniversitesi- Sosyal Bilimleri Enstitüsü’nce

Bilim Uzmanı (Uluslararası İlişkiler)

Unvanı Verilmesi İçin Kabul edilen Tez’dir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 28.07.2008

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 15.08.2008

Tezin Danışmanı : Doç. Dr. Gökhan KOÇER

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Mohammad ARAFAT

Jüri Üyesi : Doç. Dr. A. Kadir TOPAL

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Osman PEHLİVAN

Ağustos- 2008

TRABZON

0. SUNUŞ

00. Önsöz

Bu çalışmada, Türkiye'nin barışı destekleme harekâtlarına katılımının analizinin yer aldığı bir çalışmadır. Çalışmada, TBMM'nin ve Anayasa'nın ilgili maddelerine değinilerek hukuki süreç işlenmiştir. Bu yönde bulunulan faaliyetlere de değinilerek, Türkiye'nin uluslararası barışın tesisine yaptığı katkıların yanı sıra, barışı destekleme harekâtlarının Türk dış politikasına yaptığı etkilerde incelenmiştir. Türkiye'nin tarafsız bir ülke olması ve uluslararası yükümlülükleri titizlikle yerine getirmesi tercih edilmesinde etkili olmuştur.

Dört yıllık lisans eğitimim sırasında büyük katkıları olan ve yüksek lisans eğitimimde de vermiş olduğu sonsuz anlayış için değerli hocam Doç. Dr. Gökhan Koçer'e, bilgi toplamam sırasında emeği geçen Milli Savunma Bakanlığı'nda görevli Hakim Şebnem Yazar'a, eşime, kızıma, anne ve babama teşekkür ederim.

Trabzon, Temmuz 2008

İlknur ALBAYRAK

01. İçindekiler

	<u>Sayfa No</u>
0. SUNUŞ	III
00. Önsöz	III
01. İçindekiler	IV
02. Özet	VIII
03. Summary	IX
04. Kısaltmalar Listesi	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE ULUSLARARASI BARIŞ OLGUSU	2-22
10. Giriş	2
11. Türk Dış Politikasının Ruhu	5
12. Türk Dış Politikasının Amaçları	12
120. Atatürk ve Dünya Barışı.....	14
13. Türk Dış Politikasına Bakış	15
130. Türkiye'nin BM ve Barış Koruma Faaliyetlerine Bakış Açısı	15
131. Türkiye'nin NATO, BAB, AGSK ve AGİT'e Bakış Açısı	17
132. Türkiye'nin AAOK ve Bölgesel İşbirliğine Bakış Açısı	21

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE'NİN BARIŞI DESTEKLEME HAREKÂTINA KATILIMININ HUKUKSAL ZEMİNİ	23-47
20. Anayasa Kapsamında Yasal Dayanak	23

21. Anayasanın 92. Maddesi Kapsamında Verilen İzinler	25
22. Barışı Destekleme Harekâtının Uluslararası Hukuki Temelleri	26
220. Hukuki Temeller	26
221. Harekât Sırasında Tabi Olunacak Uluslararası ve Yerel Hukuk Kuralları	27
222. İç Hukuk Açısından Durum	28
23. Gözetimde Karşılaşılan Ana Sorunlar	28
24. Uluslararası Himaye Altında Asker Gönderildiğinde Ortaya Çıkan Meseleler	29
25. Uluslararası Sevkiyatlarda Emir-Komuta Zinciri	29
26. BM, AB ve NATO Yönetim Yapıları Gözetimi Nasıl Etkilemektedir.	30
260. Mutabakat Muhtıralarının Hazırlanma Esasları ve İçeriği	32
261. Barışı Koruma Kursları	32
262. Tatbikatlar/Kurslar	32
27. Barış Gücü Harekâtına Katılım	33
270. Hazırlık	33
271. Koordinasyon Grubu	33
272. Koordinasyon Grubu'nun Görevleri.....	34
273. Katılım Anlaşması	34
274. Keşif Heyeti/Ön Heyet Faaliyetleri	35
275. Diğer Hazırlıklar	36
276. Emir ve Kontrol İlişkileri	37
278. Karargâhlar	38
279. Raporlar	38
2710. İrtibat	39
2711. Teşkilatlanma.....	40
28. Harekât Esasları	43
280. Genel.....	43
281. Angajman Kuralları	43
282. Kısıtlamalar	44
283. Müşterek/Birleşik Harekât.....	44
284. İnsani/Sosyal-Ekonomik Yardım	46
285. Bölgeden Çekilme	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE’NİN ULUSLARARASI BARIŞI DESTEKLEME HAREKÂTLARINA

KATILIMI	48-97
30. Türkiye’nin Uluslararası Krizlere Yaklaşımı	48
31. Türkiye’nin Barış Gücüne Bakış Açısı	50
32. BM Çerçevesinde Yapılan Faaliyetler	55
33. Askeri Eğitim İşbirliği İmzalanan Ülkeler	56
34. Faaliyetler	58
340. Güneydoğu Avrupa Çokuluslu Barış Gücü (SEEBRIG)	58
341. Karadeniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR)	58
35. TSK’nın Katıldığı Uluslararası Krizler	59
350. Kore Krizi	59
351. Bosna-Hersek Krizi	61
3510. NATO Uygulama Kuvveti (IFOR/SFOR) Bosna-Hersek	69
3511. Sharp Guard Harekâtı	69
3512. Deny Flight/Delicabrate Forge/Joint Guardian Harekâtı	70
352. Somali Krizi	70
353. Sudan Krizi	72
354. Afganistan Krizi	72
355. Gözlem Misyonları	76
3550. İran-İrak Savaşı	76
3551. Irak-Kuveyt	79
3552. Gürcistan-Abhazya	80
3553. Gürcistan AGİT Gözlemci Misyonu	81
3554. İsrail-Filistin	81
3555. Arnavutluk	82
3556. BM Bosna-Hersek	83
3557. El-Halil’de Geçici Uluslararası mevcudiyeti	83
356. Makedonya Krizi	83
357. Sivil Polis Misyonları	85
3570. Afganistan Polis Gücü	89
3571. Baltık Ülkelerinde Hava Polisliği	89

36. İnsani Yardım Harekâtları	90
360. Demokratik Kongo Cumhuriyeti	60
361. Katrina Kasırgası Sonrası.....	90
362. Pakistan	90
363. Diğer İnsani Yardım Harekâtları.....	91
37. Halen İştirak Edilmekte Olan Harekâtlar	91
370. Bosna-Hersek	92
371. Kosova	92
372. Afganistan	93
373. Dafur/Sudan	96
374. Lübnan	96

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKİYE’NİN BARIŞI DESTEKLEME HAREKÂTLARINA KATILMA

NEDENLERİ.....	98-102
40. Türkiye’nin Tercih Edilme Sebepleri	98
41. TSK’nın Barışı Destekleme Harekâtına Katkıları	101
42. Yurtdışına Asker Göndermenin Önemi	102

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TÜRKİYE’NİN BARIŞI DESTEKLEME HAREKÂTINA KATILIMININ

SONUÇLARI	103-124
50. Son Dönemde Lübnan’a Asker Gönderilmesine Bakış	103
51. Barış Gücü Operasyonlarında Türkiye’nin Katkısına Bakış	106
52. Barış Gücü Harekâtları ve Türk Dış Politikasına Etkileri	113

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME ..... 125-129 |

YARARLANILAN KAYNAKLAR ..... 130-137 |

ÖZGEÇMİŞ

02. Özet

Bu çalışmanın konusunu Türkiye'nin barışı destekleme harekâtlarına katılımı oluşturmaktadır. Türk dış politikasında “barış” özel bir öneme sahiptir. Türk dış politikasının en temel ilkesi “Yurtta Barış, Dünyada Barış” cümlesi, bunun en belirgin ifadesidir.

Türkiye'nin barışı destekleme konusundaki ilk deneyimi 1950'de, Kore Savaşı'na Birleşmiş Milletler emrine asker göndermek olmuştur. Uzun yıllar boyunca, neredeyse bir yarım yüzyıl tekrar böyle bir deneyim yaşamayan Türkiye, 1990'larla birlikte, artan bir biçimde barışı destekleme harekâtlarına katkıda bulunmaya başlamıştır. Bu süreçte, Türkiye, Somali'den Bosna-Hersek'e, Kosova'dan Afganistan'a çok değişik coğrafyalarda özellikle de BM ve NATO gibi uluslararası örgütlerin bayrağı altında barışı destekleme harekâtlarına katılmıştır. Türkiye, Soğuk Savaş sonrası gittikçe yükselen istikrarsızlık ve çatışma ortamında, barışı destekleme harekâtlarına katılmaya istekli bir politikaya sahip olurken, uluslararası toplumun da tercih ettiği ülkelerden biri haline gelmiştir.

Bu çalışmada, Türkiye'nin barışı destekleme harekâtlarına katılımı incelenmiştir. Beş bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde Türk dış politikasında barış olgusu ele alınmıştır. İkinci bölümde, barışı destekleme harekâtları açısından Türkiye'deki hukuksal ve süreci ve zemini incelenmiştir. Üçüncü bölümde, Türkiye'nin katıldığı barışı destekleme hareketlerinin bir dökümü çıkarılmıştır. Dördüncü bölümde Türkiye'nin barışı destekleme harekâtlarına katılmasının dinamikleri (gerekçeleri ve tercih edilme nedenleri) incelenmiştir. Beşinci ve son bölümde ise, barışı destekleme harekâtlarına katılımın Türkiye'ye etkileri ve Türk dış politikasında yarattığı etkiler incelenmiştir.

03. Summary

The subject of this thesis is Turkey's participation in military maneuvers over peace theme. Peace has an exceptional priority in the Turkish foreign policy. The most essential discourse of Turkish foreign policy which is stated through the phrase 'Peace at home, peace abroad' underscores this position.

Turkey's first experience in supporting peace has been deploying military forces under the command of United Nations in 1950, Korean War. For a long period, as long as half a century Turkey had not been in on a similar experience until recent involvements to peace supporting maneuvers that has been accelerated starting from 1990s. Within this period Turkey involved to maneuvers in a geographic plethora ranging from Somali to Bosnia Herzegovina, from Kosovo to Afghanistan particularly as a joined force under the flags of international organizations such UN and NATO. While Turkey has followed an ambitious policy towards involving in peace supporting military maneuvers in a post cold war era that is unstable and full of conflicts, it has been one of the most favorite actors of the international society.

In this study Turkey's involvement to peace supporting military maneuvers has been analyzed. Organization of the text consists of five sections that initiate with elaborating peace theme in Turkish foreign policy. In the second section, the legal and process related issues in Turkey, regarding peace supporting maneuvers have been grounded. Third section documents peace supporting military movements that Turkey participated. In the fourth section the dynamics that legitimize (in terms of causality and preferences) Turkey's participation to maneuvers has been analyzed. In the fifth and the last section the efficacy of these participations to Turkey's both domestic and foreign politics has been explored..

04. Kısaltmalar Listesi

AAOK	: Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi
AB	: Avrupa Birliği
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BİO	: Barış İçin Ortaklık
BLACKSEAFOR	: Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu
BM	: Birleşmiş Milletler
FORMED	: Standing Naval Force in Mediternnean/Daimi Akdeniz Deniz Gücü
İKÖ	: İslam Konferansı Örgütü
IFOR	:Implementation Force/Bosna-Hersek NATO Uygulama Kuvveti
IPTF	: International Police Task Force /Uluslararası Polis Gücü
KAİK	: Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
NATO	: North Atlantic Organisation/ Kuzey Atlantik İşbirliği Örgütü
SAİ	: Sivil Askeri İşbirliği
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TIPH	: Temporary International Presence in The city of Herban/El-Halil Uluslararası Mevcudiyeti
UGYK	: Uluslararası Güvenlik Yardım Paketi
UN	: United Nations/ Birleşmiş Milletler
UNAMET	: United Nations Assitance Mission in East Timor/ Birleşmiş Milletler Doğu Timor Geçiş Yönetimi
UNOSOM	: United Nation Operation in Somalia/ Birleşmiş Milletler Somali Operasyonu
UNPROFOR	: United Nation Protection Force/ Birleşmiş Milletler Bosna-Hersek Barış Gücü

UNIKOM	: United Nation Iraq-Kuwait Observation Mission/ Birleşmiş Milletler Irak-Kuveyt Gözlemci Misyonu
UNOMIG	: United Nation Observer Mission in Georgia/ Birleşmiş Milletler Gürcistan Gözlem Misyonu
UNIPTF	: United Nation International Police Task Force/ Birleşmiş Milletler Uluslararası Polis Görev Gücü
UNMIK	: United Nations Mission in Kosova/ Kosova Polis Misyonu
UNTAET	: United Nations Transitional Administration in Esat Timor/ Birleşmiş Milletler Doğu Timor Geçiş Yönetimi

GİRİŞ

1950 yılında Kore'ye asker gönderilmesi ile başlayan "Uluslararası Askeri Harekâtlara Katılınması" süreci, Türkiye'nin üye olduğu kuruluşlar çerçevesinde katılımı ile devam etmiştir. Türkiye bu katılımları ile barışın tesisinde önemli katkılar sağlamış, Soğuk Savaş'ın bitiminin ardından yeni uluslararası düzen içinde yerini almıştır. Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Anayasanın 92. maddesi bünyesinde asker göndererek, barışın kurulmasına yardımcı olmuştur. Din, dil ve ırk ayrımı gözetmeden bu yönde olumlu adımlar atılmasına katkı sağlayan devletlerden olmuştur. Türkiye'nin barışın sağlanması yönündeki amacı medeniyetler çatışmasının çıkmasını önlemektir. Bu yönde de asker gönderilen ülkelerde dosthane katılımları ile anılmıştır. Türkiye "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" anlayışı ile sadece kendi ülkesinde değil, diğer ülkelerdeki huzura ve barış ortamına da önem vermiştir. Bu anlayışın göstergesi de zaten Uluslararası Askeri Harekâtlara Katılması olmuştur. Türkiye, krizlerin daha ileri boyutlara ulaşmadan önlenmesini amaçlamaktadır. Bu açıdan asker gönderirken hukuki boyuta önem vermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE BARIŞ OLGUSU

10. Giriş

Türkiye Cumhuriyeti'nin, kurulduğu günden itibaren dış politikasının dayandığı temel prensip, ülkenin toprak bütünlüğünü ve mutlak bağımsızlığını hiçbir taviz vermeden korumak, bütün ülkelerle ve özellikle komşularla iyi dostluk münabetleri tesis etmek ve Türk milletinin refah ve saadetini temin etmektir. Bu amaçla 17 Aralık 1925'de Rusya ile, 25 Mayıs 1928'e de Afganistan ile, 30 Mayıs 1928'de İtalya ile, 17 Aralık 1929'da Rusya ile, 5 Aralık 1932'de İran ile, 9 Şubat 1934'de Balkan Paketi çerçevesinde Balkan devletleri ile, 12 Mayıs 1939'da İngiltere ve 29 Haziran 1939'da Fransa ile anlaşmalar imzalamıştır.¹

Mustafa Kemal diplomasi alanında önemli başarılar kazanmıştır. 1921 Anayasası dış konulardaki yetkileri Meclis'in eline toplamıştır. 1924 Anayasası ise dış konularda yani savaş ilanı ve dış ülkelere asker gönderilmesi gibi konularda Meclis'i yetkili kılmakla beraber yürütme organının yetkileri de artırılmıştı.

24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Andlaşması imzalanmıştır. Türkiye'nin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü, hukuksal olarak tüm dünyaya tanıtmıştı. Lozan sonrasında İngiltere ile Musul ve Boğazlar sorunu, Yunanistan ile savaş ödentisi ve ahali mübadelesi, Fransa ile kapitülasyonlar ve borç meselesi mevcuttu.

Türkiye 1923 ve 1932 yılları arasında Batılı ülkelerle Lozan'dan kalan sorunları çözümlenmiştir. 1932 yılında Milletler Cemiyeti'ne üye olmuştur. 1934 yılında Balkan Antantı, 1937 yılında da Sadabad Paketi içinde yer almıştır.

---

¹ Kamuran Gürün, Dış İlişkiler ve Türk Dış Politikası, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 531, Ankara, 1983, s. 7.

İtalya'nın 1935 yılında Habeşistan'ı işgal etmesi Türkiye'yi İngiltere ve Fransa'ya yakınlaştırmıştır. 20 Temmuz 1936 tarihinde Montreux Boğazlar Sözleşmesi imzalanmıştır. 19 Ekim 1939'da Türk-İngiliz-Fransız İttifakı imzalanır.

Dışişleri Bakanı Menemencioğlu, etkin tarafsızlık kavramını gündeme getirmiştir. Güçlü dostları için hayati bir önem arz etmekteydi. 2 Ağustos 1944'te Almanya, 1945'te Japonya ile diplomatik ve ticari ilişkilerini keşmiştir. 10 Şubat 1945'de Yalta da, 17 Temmuz 1945'de Postdam'da toplanılır. Türkiye ile ABD arasında 12 Temmuz 1947 yılında yardım anlaşması imzalanmıştır. Marshall Planı ile bu doktrin ekonomik boyutu tespit edilir. Avrupa Ekonomik İşbirliği'ne 1950 yılında üye olunmuştur. 25 Haziran 1950'de Kore Savaşı ile Türkiye BM'nin aldığı karar doğrultusunda Kore'ye asker gönderecek ve kısa bir süre sonra 17 Ekim 1951'de ek protokol ile NATO üyeliği gerçekleştirilecektir.²

DP iktidarının ilk yılları ekonomik alanda bir refah süreci yaşatmıştır. NATO üyeliği ile 1950- 1960 yılları arasında ABD ile bir dizi ikili anlaşmalar imzalanmıştır. 1954 yılında Askeri Kolaylıklar Anlaşması ile ABD üsleri ve askeri personeli Türkiye'nin denetimi dışında büyük olanaklara kavuşmuştur.

1955 yılında Yunanistan'ın Kıbrıs Adası'nı ilhak etmesi üzerine Türkiye'de Kıbrıs sorunu alevlenmiştir. 1958 Zürih ve 1959 İkinci Londra Konferansı sonucunda, 16 Ağustos 1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan etmiştir.

1960 yılında uluslararası sistemde iki kutuplu sistemden gevşek iki kutuplu sisteme geçilmiş ve bloklar arasında yumuşamanın yaşandığı dönem olmuştur. 1963 yılında planlı kalkınma dönemi ile değişimler yaşanmıştır. 1965- 1971 döneminde ise TİP'in meclise girmesi ile Türkiye'de NATO'ya karşı oluşumlar meydana gelmiştir.

Avrupa Ekonomik Topluluğu ile 12 Eylül 1963'te Ankara Anlaşmasının ardında 1 Aralık 1964'de yürürlüğe girerek Türkiye, AET Ortaklığı, hazırlık dönemi ve geçiş dönemini kapsayan 22 yıllık bir süre başlamıştır.

---

² Haluk Gerger, Türk Dış Politikası (1946- 1980), T.C Ansiklopedisi, Cilt 2, Ankara, s. 537- 538.

12 Mart 1973'de TSK İç Hizmet Talimatnamesi ile 35. maddesinin işletileceğini açıklamıştır.

1980- 1983 döneminde, Türkiye'nin Arap ülkeleri ile özellikle iktisadi alandaki ilişkileri gelişmiştir. 12 Eylül 1980 sonrasında Arap ülkeleri ile daha yoğun bir ilişkiye girilmiştir. 1981 yılının Ocak ayında Suudi Arabistan'daki İslam Ülkeleri III. Zirve toplantısında ilk defa Başbakan düzeyinde katılacaktır. Türkiye, İran-İrak savaşında tarafsız kalmıştır.

13 Aralık 1983- 21 Aralık 1987 I. Özal Hükümeti zamanında dış politika alanında NATO üyeliği vurgulanırken, ABD ile olan ilişkiler dostluk ve ittifak bağları hedeflenmiştir. 14 Nisan 1987 yılında ANAP Hükümeti döneminde Avrupa Topluluğu'na tam üyelik başvurusunda bulunulmuştur. Doğu-Batı ilişkilerinde yumuşama ve bazı Doğu Avrupa ülkelerinde izlenen demokratikleşme hamleleri, uluslararası istikrarın korunması, barışın güçlendirilmesi, küresel boyutta işbirliğinin pekiştirilmesi ve çeşitlendirilmesi belirtilmiştir.

15 Kasım 1988'de Filistin Devleti'nin kurulmasının ardından ilk tanıyan devlet Türkiye olmuştur. Irak'ın Kuveyt'i işgali hemen sonrasında izlenen dış politikasının ana motivasyonunu oluşturmuştur. 20 Ocak 1991'de Çevik Kuvvet konuşlandırılmıştır.

1993 yılında Özal'ın ölümü ile Tansu Çiller hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir. 1995'de Gümrük Birliği'ne üye olmuştur.

Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD tek süper güç haline geldi. Pakistan'ın rakibi olan Hindistan ile ilişkilerini ilerletme yoluna gitti. Soğuk Savaş'ın ardından Saddam, Kuveyt'i işgal etti. 1991'de II. Körfez Savaşı, Mart 2003'de Irak işgali ve 2003 yılında Saddam'ın yakalanmasına kadar olaylar devam etti. 2003 Irak Savaşında ABD ile Türkiye arasında ciddi sorunlar yaşandı.³

---

³ İdris Bal, 21. Yüzyılda Türk Dış Politikası, Nobel, İstanbul, 2004, s. 151- 155.

11. Türk Dış Politikasının Ruhu

Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne girmesi 18 Temmuz 1932'de alınan bir kararla gerçekleşmiştir. TBMM'nin 27 Kasım 1936'da yapılan toplantıda, Türkiye'nin Hatay meselesinin Milletler Cemiyeti'ne sunulmasını ve Fransa ile Türkiye birbirlerine verdikleri notalar sonucunda Hatay meselesi Milletler Cemiyeti'ne devredildi. Milletler Cemiyeti, uluslararası barışın sağlanması için kurulmuş ilk uluslararası kurulan örgüttür. Bu örgüt, daha önceki barış amaçlı girişimlerden çok farklıdır. Çünkü Milletler Cemiyeti, hukuksal kişiliği ve kendine özgü organlarıyla gerçek bir örgüttür. Türkiye, Milletler Cemiyetine üye olmayı her zaman istemiştir. Çünkü teorik olarak bu örgütün temelini oluşturan ideal ile yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin dış siyasetinde benimsediği yol tamamen birbirine benziyordu. Sonuçta, Milletler Cemiyeti, her ne kadar barışın korunmasında başarılı olmamışsada, savaşın önlenmesi için atılmış ilk adımdır ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşmiş Milletler kurulurken Milletler Cemiyeti'nden edinilen tecrübeler son derece yararlı olmuştur.⁴

Türkiye, 1952 yılında NATO'ya üye olmak için davet edilmiştir. Bu davete giden yolun başlangıcı, II. Dünya Savaşı'nın döneminde başlayan gelişmelerdir.

İttifak bağlantıları dış politika yapımında her zaman göz önünde bulundurulması gereken ilişkilerdir. Ancak, bunların, Türkiye de dahil olmak üzere bir ülkenin dış politikasını tek bir yönde etkilediğini önermek mümkün değildir. İttifak bağları kimi zaman gerçekleştirilmiş istenen diğer dış politika eylemlerini engellemekte, kimi zaman kolaylaştırmakta, kimi zaman da etkilemektedir. Bu etkilerin yönü ve niteliği zaman, mekân, dış politika sorununun niteliği ve benzeri değişkenlere bağlı olarak değişmektedir.

Türk-İran ilişkileri Türk dış politikasının en önemli konularından olmuştur. 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar sadece savaşlarla nitelenen Türk-İran ilişkileri, 19. yüzyıl boyunca ve 20. yüzyıl başlarında keskin bir rekabet ve karşılıklı zaafarla faydalanarak birbirini üzerinde nüfuz kurma mücadelesine dönüşmüştü. 1920'lerde iki ülkede de eski rejimlerin yerine anti-empyralist, tam bağımsız, tam bağımsızlıkçı ve milliyetçi rejimlerin

---

⁴ Özden Zeynep Alanlar, Türk Dış Politikasında Milletler Cemiyeti Dönemi, Der Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 99-114.

kurulmasıyla yeni bir dönem başlamıştı. 1930'ların uluslararası politikadaki kiplaşma ortamında iki ülkenin de menfaatleri çakışmış ve 1937 Sadabad Paktı gündeme gelmiştir. Ancak bu pakt, II. Dünya Savaşı'nın sert rüzgârlarına dayanamamıştır.

1945'te savaşın bitmesiyle birlikte iki ülkenin yolları yine keşismeye başlamış, iki ülke de Sovyet Rusya'nın gizli ve açık tehdidiyle karşı karşıya gelmişlerdir. İki ülke da Batı bloğuna yönelmeye başlamışlardır. Ekim 1947'de iki ülkenin spor takımlarının karşılıklı ziyaretleri gerçekleşmiştir. Haziran 1948'de uzun zaman boş kalan Ankara'ya yeni büyükelçi atanmıştır. DP, ilk döneminde dış politikasında Batı ittifakına üye olurken, Sadabad Paktı'nı yeniden canlandırma memnunlukla karşılanırken, ilerleyen aylarda İran'da yaşanan iç gelişmeler, Türkiye'nin bu yeni çabalarına İran'dan bir karşılık gelmesini engelleyecek, dahası iki ülke ilişkileri kötüleşmeye başlamıştır.

1953 sonunda başlayarak Ortadoğu'da, Türkiye'nin de içinde yer aldığı, bir savunma işbirliği oluşturma çabaları hızlanmıştır. Bağdat Paktı çok kısa zaman içinde bir yaşam mücadelesi vermeye başlamıştır.⁵

1963- 1964 yılları boyunca ilişkiler hızla ilerlemeye devam etmiştir. 1964 yılında Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği kurulmuştur. CENTO Türkiye ve İran arasında ticaret, ulaşım ve iletişim alanlarında bazı işbirliği ve gelişmelere vesile olurken, bir yandan yumuşama süreciyle birlikte girilen yeni uluslararası ilişkiler ortamında üyelerine ayak bağı olmaktadır.

1960'ların ortalarında Türk-İran ilişkilerinde gerginlikler başlamıştır. 1965-66 yıllarında Türkiye'de İranlı öğrencilerin Şah'a karşı faaliyetleri artmıştır.

Demirel, 67'de İran'a yaptığı ziyaretle, 1969-1970 yıllarında arabuluculuk girişimlerinde bulunmuşlardır. 12 Mart 1971'de başlayan ara dönem Türkiye'nin iç siyasetinde istikrarsızlığa paralel olarak dış politikasında da durgun bir dönem olmuştur. CENTO ve RCD kapsamında rutin görüşmeler ve yürütülen projeler haricinde Türk-İran ilişkileri de durgunluğa terk edilecektir.

---

⁵ Faruk Sönmezoğlu, Türk Dış Politikasının Analizi, 3. Baskı, Der Yayınları: 137, İstanbul, 2004, s. 149-167.

1973- 1974 yıllarında yaşanan bölgesel gelişmeler Türk-İran ilişkilerinin 1945'ten itibaren oturduğu dengeleri değiştirmiştir.

1979 İran İslam devrimi ile 1984 yılı içerisinde özellikle ekonomik alanda hızla gelişen ilişkiler, sonbaharda siyasi bakımından gerginleşmiştir.

Süreklilik ve değişimler içeren Türk-İran ilişkileri sadece İran Devrimi sonrası olaylar öne çıkarılarak anlaşılacak bir konu olarak belirlemektedir. Liderler, rejimler, ideolojiler ötesinde, tarihi, coğrafi, stratejik ve kültürel öğelere örülmüş karmaşık bir ilişkiler bütünü olarak ortaya çıkmaktadır.

Türk-İran ilişkilerinde Şah ya da Humeyn rejimi ayrımı olmaksızın iki temel boyut kazanmıştır. Sadabad Paktı, Bağdat Paktı, CENTO, RCD ve ECO çizgisinde devam eden siyasi ve iktisadi alanlarda işbirliği boyutu oluşmuştur.

Türkiye ve Arap ülkeleri ile ilişkilerini dört aşamada ele almak gerekir. Türkiye, coğrafi yapısı ve tarihsel gelişiminden dolayı Batı bloğuna yakın olmuştur. İlişkiler ikicilik çerçevesinde ilerlemiştir. Osmanlı mirası Türk-Arap ilişkilerinin şekillenmesinde rol oynamıştır. Ulus çıkardan ziyade yöneti aydınların ideolojik bakış açıdan etkilendiğini görülür. 1960'lı yıllardaki iki kutuplu sistemdeki değişimler sonucunda Türkiye'de çok yönlü bir dış politika izlenme yoluna gidilmiştir.

1980-82 yılları arasında Türk-İsrail ilişkilerinde iniş ve duraklama Arap ülkelerinden Kıbrıs konusunda destek almak ve petrol elde etmek için yapılmışsa da, Türk-İsrail ilişkileri Türk-Arap ilişkilerinin bir türevidir.

Türkiye, 28 Mayıs 1949'da İsrail'i tanıdı. Türkiye, NATO üyeliğini sağlamak için Kore Savaşı'na asker gönderdikten sonra Arap ülkeleri olan ilişkileri Batı ile ilgili yükümlülüklerin bir türevi haline geldi.

Petrol krizi sonrası patlak veren Kıbrıs bunalımı ve Amerikan silah ambargosu Türkiye'de yeni arayışlara sebep oldu. Bu savaş Türkiye'yi İslam kimliğini vurgulamaya

ve bu kimlikten yararlanmaya özendirdi. Türkiye, kendi ulusal çıkarlarının NATO'nun çıkarları içinde tanımlayacağını anladı ve kendine özgü bir dış politika oluşturmaya itti.

12 Eylül darbesi sırasında Türk-İsrail ilişkileri en alt düzeye inmiştir. İslam Örgütü Konferansı'na Türkiye ilk kez Başbakanlık seviyesinde katılmıştır. 2 Aralık 1980 günü alınan kararla ilişkiler sekreterlik seviyesine indirgenmiştir.

Politik istikrarsızlık açısından en sorunlu bölgelerden biri Ortadoğu bölgesidir. Türkiye'nin Suriye ve Irak dışında kalan komşuları ile paylaştığı su kaynakları vardır. Suriye ve Irak ile Fırat, Dicle ve Asi nehirlerinden kullanımına dair sorumludur. Su sorunu, Ortadoğu'ya yönelik ele alınmaktadır. Hızlı nüfus artışı, kentleşme ve endüstreleşme su kaynaklarına olan talebi artırmaktadır.

Fırat ve Dicle Havzasında ilk su krizi 1975 yılında Suriye ve Irak arasında patlak verdi. GAP'ın devreye girmesi ile Irak'a gelen Fırat sularının miktarı 32.000 milyon metre küpten 11.0000 milyon metre küpe düşeceğine yer verilmiştir. Birecik Barjı yapım çalışmaları, Türkiye ve güney komşuları arasında ilişkileri daha da gergin hale geldi. 14 Mart 1996 yılında Kahire'de toplanan Arap Birliği Dışişleri Bakanlar Konseyinde, Fırat ve Dicle suları konusunda Suriye ve Irak'ın haklarının korunması ve uluslararası sular hukuki çerçevesinde üçlü bir antlaşma sağlanması için harcadıkları çabaların desteklendiği yolunda 5553 sayılı karar alındı.

Suriye ve Irak ilişkilerinde Türkiye'ye karşı ortak bir politika oluşturdu. 30 Ocak 2001 yılında her iki ülkenin tarım ve sulama bakanları arasında, suya dayalı işbirliğinin artırılması yönelik "Ortak İşbirliği Protokolü" imzalandı.

Irak'ın 2 Ağustos 1990 yılında Kuveyt'i işgali ile başlayan ve ABD öncülüğündeki Körfez Koalisyonu kuvvetlerinin Irak kuvvetlerini Kuveyt'ten çıkarması ile 28 Şubat 1991 yılında resmen son bulan Körfez Krizi, iki safhada cereyan etti.

Türkiye bu krizde uluslararası hukuk ve normalara göre hareket etmiştir. Türkiye, Irak'ın işgaline destek vermemiştir. Çünkü Irak, Kuveyt'i işgal ve ilhak ederken devletlerin

toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlıklarına saygı ilkesini ihlal ederek uluslararası hukuku çiğnemiştir.

Türkiye, Körfez Savaşı'na kadar Ortadoğu politikasında tarafsızlıktan yana olmuştur. Türkiye, İran-Irak savaşı boyunca hem savaşın gidişine dönük hem de Irak'a ve İran'a dönük politikası çarpıcı bir tarafsızlık politikası olarak sergilenmiştir. Fakat Irak'ın Kuveyt'i işgalinde İran-Irak savaşında farklı bir tavır izlenmiştir. Uluslararası ortam bu durumu etkilemiştir.

TSK, ilk günden itibaren Irak sınırına yığınak yaptı. Türkiye kendi askeri güçleri yanında, NATO askeri gücünün Irak sınırına gönderilmesini istedi. ABD, Almanya, İtalya ve Belçika'dan toplam 42 uçaktan oluşan NATO SECUER'e bağlı AMF-A güçleri Erhaç ve Diyarbakır'a yerleştirildi. Amaç ise Irak'ın Türkiye'ye karşı olası saldırısını caydırmaktı. Türk askerinin Körfez'e gönderilmesi konusunda sorunlar yaşandı. ABD, Müslüman ülkelerin Körfez'e girmesini istiyordu. Özal'a göre Türk askerinin Körfez'e girmesi faydalı olacaktı. MGK ve Bakanlar Kurulu ise aynı görüşte değildi. Hükümetin, TBMM'den istediği "savaş ilanı, silahlı kuvvetlerin kullanılması, TSK'nın yabancı ülkeye gönderilmesi veya yabancı silahlı kuvvetlerinin Türkiye'de bulunması konularındaki" yetki, Mecliste tam destek bulamayınca ancak değiştirilerek kabul edilmiştir. Bu değişiklikle, Hükümetin bu yetkiyi kullanabilmesi "ülkemize bir tecavüz vuku halinde derhal mukabele edilmesi maksadına münhasır olarak" şartına bağlanmıştır.

11 Ekim 1990 günü Dışişleri Bakanı Ali Bozer istifa etti. Özal-Bush görüşmesine davet edilmediği için istifa etmiştir. 18 Ekim 1991 günü ise Savunma Bakanı Sefa Giray istifa etmiştir. En büyük tepki ise Genelkurmay Başkanı Necip Torumtay'ın 3 Aralık 1990'da istifası ile gelmiştir.

İncirlik üssü NATO'ya bağlıdır. Körfez Savaşı, NATO operasyonu olmamasına rağmen BM şemsiyesi altında gerçekleşmiştir. Türkiye'nin İncirlik üssünün kullanılması bu açıdan bakmak gerekir. İncirlik üssünün kullanılması ile Türkiye, Körfez Savaşı'na dolaylı olarak katılmıştır.

Irak'ın 28 Şubat 1991 günü mağlup olması ile savaşın sıcak bölümü sona ermiştir. Türkiye, Körfez Savaşında ulusal çıkarlarını korumak ve geliştirmek hedefini sergilemiştir. Aktif politikasının hedefi güvenliğin korunmasıdır. Batı dünyasındaki prestijini artırmak ve bu yolla güvenlik sorunlarını çözmek hedeflenmiştir.

Körfez Savaşı, Türkiye açısından bir sınav olarak görülmüştür. Batı dünyası açısından öneminin kaybolmadığını göstermek için Körfez Savaşında Batı ile birlikte hareket etmiştir. Bu açıdan da gelişmeleri etkilemek istemiştir. Türkiye, savaştan mı yana mı, yoksa barıştan yana mı olacak sorusunun ikileminde kalmıştır. Irak'ın ekonomik, diplomatik ve siyasi bakımdan sıkıştırarak askerlerin Kuveyt'ten çekilmesini sağlamak yolu izlenmeye sağlanmıştır. 17 Ocak 1991'de sıcak savaş yönteminin tercih edildiği görülmüştür.

Türkiye'ye Körfez Savaşı, pahalıya mal olmuştur. Batı yanlısı politika aktif bir şekilde izlenmiştir. Karar alıcıların psikolojik algılamaları ve beklentileri ile operasyonel çevredeki ne kadar birbirine uyuşup uyuşmadığı görülmektedir.

Başkan Tito'nun ölümü ile Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti de tarihin en bunalımlı dönemine girdi. 1980-1990 arasındaki bunalımlı on yılın ardından, 1990'da Yugoslavya'nın dağılma sürecine girmesiyle yaklaşık iki yıl sürecek Yugoslavya Bunalımı da başladı. Yugoslavya'nı 1980'lerdeki bunalımlı on yılı boyunca, iki ülke liderlerinin karşılıklı resmi ziyaretleri dışında, Türkiye-Yugoslavya ilişkilerinde dikkat çekici herhangi bir gelişme olmamıştır. 1988'de Belgrad'da, 1990'da Tiran'da toplanan Balkan Ülkeleri Dışişleri Bakanları Toplantısında bölgesel işbirliği için bir araya geldiler. 1990 sonlarında SSCB, Romanya ve Bulgaristan'a önerdiği Karadeniz Ekonomik İşbirliği Projesi'ne Yugoslava'nın dahil edilmesi istendi. Fakat bu gerçekleşmedi.

10 Nisan 1991'de Ankara'ya resmi ziyarette Borisav Joviç bulundu. 9 Temmuz Makedonya Cumhurbaşkanı Kiro Gigorov, 15 Temmuz da Bosna-Hersek Cumhurbaşkanı Aliya İzzetbegoviç Ankara'yı ziyaret ederek, Türkiye'nin bu cumhuriyetlere desteğini istediler. Türkiye, Makedonya ve Bosna-Hersek'everdiği manevi desteği diplomatik tanımayla dönüştürmek için, önce uluslararası toplumdan bu yönde bir adım atması beklenmiştir.

Türkiye, 15 Nisan'da AGİK ve İslam Konferansı Örgütü'ne, 5 Mayıs'ta da BM'e başvurarak Bosna-Hersek'in bağımsızlığının tanınmasını ve toprak bütünlüğünün korunmasını istedi. AT ve BM tarafından Sırlara uygulanan ambargonun gerekli ama yetersiz olduğu yolundaki 2 Haziran 1992 tarihli, hükümet açıklamasının ardından, 17 Haziran'daki bir başka açıklama ile uluslararası toplumun bir askeri müdahaleye karar vermesi durumunda oluşturulacak ortak askeri güce Türkiye'nin katkıda bulunacağı duyuruldu.

Türkiye'nin Bosna-Hersek için Eylem Planı, diplomatik ve askeri önlemlerin birleşimiydi. İnsani yardımın güvenli bir şekilde yerine ulaştırılabilmesi mülteciler için güvenli bölgeler oluşturulması ve Sırp esir kamplarının kapatılması gibi konuların yanı sıra çatışmaların durdurabilmesi için de, diplomatik girişimlere ek olarak mutlaka askeri önlemler alınmasının gereğine işaret ediyordu. Eylem Planı için, Londra, Paris ve New York'ta görüşmelerde bulunuldu. Türkiye, Avrupa Konseyi'nin 10- 11 Eylül 1992'de İstanbul'da toplanan Dışişleri Bakanları Komitesi'nin özel toplantısında Bosna-Hersek sorununu gündeme sokmayı başardıysada, yoğun girişimlerine rağmen uluslararası bir askeri müdahaleyi destekleyen kararın çıkmasını sağlayamadı. BM Güvenlik Konseyi'nin 9 Ekim'de aldığı 781 sayılı kararla, BM'nin yardım operasyonlarına destek uçuşları hariç, Bosna-Hersek hava sahası tüm uçuşlara kapattı. Uçuş yasağını da uzun süredir savunan Türkiye kararı memnuniyetle karşıladı. Ama bu karar ancak Nisan 1993'te uygulanmaya başlandı. Türkiye, BM'nin barış girişimlerini yakından izledi. TBMM 8 Aarlık 1992'de, Anayasanın 92. maddesine dayanarak UNPROFOR'a katkı ve BM'nin çağrısı halinde muhtemel bir uluslararası askeri harekâta katılmak için yurtdışına asker gönderilmesi konusunda hükümete yetki verdi. Ertesi gün Türkiye'nin liderliğindeki İslam Ülkeleri BM Temas Grubu, BM Genel Sekreteri Boutros Gali'ye başvurarak BM'nin etkin önlemler almasını istediler.

18 Aralık'ta Bosna-Hersek'teki etnik temizliği tescil eden BM Genel Kurulu, Güvenlik Konseyinden, Sırp saldırılarının 15 Ocak'a kadar durdurulmaması halinde, Boşnaklara uygulanan silah ambargosunu kaldırmasını istedi. Mart 1993'te ABD'nin havadan insani yardım ulaştırılması operasyonuna katılan ilk ülke, ilk gün 9 ton yardım malzemesi gönderen Türkiye oldu. Türkiye, BM'nin 31 Mart 1993'teki 816 sayılı Güvenlik Konseyi

kararı üzerine NATO'nun 12 Nisan'da başlattığı uçuş yasağı ihlallerini denetime operasyonuna da 16 adet F- 16 ile katıldı.

Türkiye, Soğuk Savaş Sonrası'nın tüm bölgesel gelişmeleri karşısında olduğu gibi, Balkanlar'daki gelişmelere de, jeopolitik konumdan kaynaklanan gücü ve diplomatik birikimiyle, konjoktür izin verdiği ölçüde başarılı tepkiler gösterebilmiş, hatta Bosna-Hersek konusunda olduğu gibi aktif bir dış politika da izleyebilmiştir. Balkan dengeleri çerçevesinde, Bosna-Hersek ve Makedonya, Balkanlar'daki konumları açısından ve sorunlarının çözümü için Türkiye'nin özel çaba göstermesi gereken iki ülke olarak Türkiye dış politikasının ve diplomasinin gündemindeki yerlerini daha uzun süre koruyacaklardır.⁶

12. Türk Dış Politikasının Amaçları

Türk dış politikasında savunmanın önemli bir yeri bulunmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yarım yüzyıl içinde, dünyanın göreceli bir istikrar ve sükûnet içinde yaşadığı sanılan dönemde çeşitli yerel ve bölgesel savaşlar, çatışmalar ve ayaklanmalar sonucunda 17. 6 milyon insan hayatını kaybetmiştir. Bunun bir milyondan fazlası Türkiye çevresindeki Balkan, Ortadoğu, Kafkasya bölgelerinde meydana gelmiştir. Türkiye'nin caydırıcı güce sahip, gerektiğinde barış operasyonlarında görev alacak güçlü bir orduya sahip bulunmasını tarih ve coğrafya zorunlu kılıyor.

19. yüzyıldan itibaren, Türkiye ordusunu modernleştirme, çağdaştırma yolunda önemli reformlar sergilemiştir. Türk Kara Kuvvetleri, özellikle son 20 yıl içinde en modern araç ve gereçlerle donatıldı. Türk Havacılık ve Uzay Sanayi, 1987- 2000 yılları arasında toplam 278 adet F- 16 savaş uçağı üretti. Türkiye, bütün Avrupa'nın en büyük ve en iyi teçhizatlandırılmış jandarma kuvvetine sahiptir. Türk Deniz Kuvvetleri 8.333 km'lik bir deniz şeridinin savunulması sorumluluğunu taşımaktadır.

2001 yılının sonunda Türkiye-ABD ve İngiltere arasında yapılan gayri resmi görüşmeler sonunda "Ankara Mutabakatı" denilen belge imzalandı. Bu belge, AB ülkeleri de olumlu karşıladı. Böylece NATO-AB işbirliği başlamış oldu.

---

⁶ Sönmezoğlu, a.g.e., s. 171-200

Türkiye savunma harcamalarını artıran ülkeler arasındadır. Türkiye, ordusunu modernleştirmek için 45 yıl içinde ortalama olarak GSMH'nin %48'ini savunmaya ayırmıştır.

2003 yılının Mart ayında Amerika ve İngiltere'nin Irak'a yaptığı askeri harekât, dengelerde değişikliklerin yaşanmasına sebep oldu. 20 Mart tezkeresi ile yabancı hava unsurlarının Türk hava sahasını kullanmalarına olanak sağladı. Aynı tezkere ile Türk birliklerinin gerektiğinde Kuzey Irak'a gönderilmeleri için Hükümete yetki devredildi. Savaş yaklaşık 20 gün sürdü ve Irak'taki Saddam Hüseyin rejiminin yenilgisiyle sonuçlandı.

Türkiye, güçlü savunmasının sağladığı caydırıcı güçle, 1922 yılından itibaren beri bölgesinde gerçek anlamda savaşa girmeden yaşayabilen tek ülke olmuş ve barış ortamı içinde ekonomisini geliştirebilmiştir. Türk ordusunun gücü sayesinde 80 yılı aşkın süredir Türkiye'ye saldırmaya kimse cesaret edememektedir.⁷

Atatürk ile başlayan barışçı politika sayesinde uluslararası alanda dengeleri başarılı şekilde sağlamaktadır. Türkiye, savunma gücü ve kaynakları barışçı politikalar için kullanmaktadır.

Türkiye, askeri gücünü sadece ülkesi için kullanmamaktadır. Kore Savaşı'ndan bu yana BM komutasında yapılan pek çok barış koruma operasyonuna Türkiye katılmıştır. Hatta Somali'de BM Barış Gücü komutanlığını Türk general üstlenmiştir. NATO öncülüğündeki Bosna'daki SFOR ve sonra Kosova'da KFOR uluslararası güce katılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra barış korumak için yapılan operasyonlarda BM bayrağı altında şehit veren ülkeler arasında ABD'den sonra Türkiye gelmektedir. Türkiye, bölgesinde, dünyada gerçek ve önemli bir askeri güç haline gelmiştir.

---

⁷ Bakın Oran, Türk Dış Politikası Cilt-1, 12. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s. 200-250.

Türk geleneklerinden gelen yüksek moral gücü ve disiplin anlayışında Türkiye'nin başarısında etkili olmuştur. Güçlü savunma güçlü ekonomi ile olur. Bu açıdan Türkiye'nin ekonomisinin etkili olması da önemlidir.⁸

120. Atatürk ve Dünya Barışı

İnsan mensup olduğu milletin varlığını ve saadetini düşündüğü kadar bütün cihan milletlerinin huzur ve refahını da düşünmeli ve kendi milletinin saadetine ne kadar kıymet veriyorsa, bütün Dünya milletlerinin saadetine hadim olmaya elinden geldiği kadar çalışmalıdır. Çünkü Dünya milletlerinin saadetine çalışmak, diğer bir yoldan kendi huzur ve saadetine çalışmak demektir. Dünyada ve Dünya milletleri arasında sükun, vuzuh ve iyi geçim olmazsa, bir millet kendi kendisi için ne yaparsa huzurdan mahrumdur. En uzakta zannettiğimiz bir hadisenin bize bir gün tesir etmeyeceğini bilemeyiz. Bunun için beşeriyetin hepsini bir vücut ve her milleti bunun bir uzvu addetmek icap eder. Bir vücudun parmağının ucundaki acıdan diğer bütün aza müteessir olur.” (Mustafa Kemal ATATÜRK, 17 Mart 1937, Romanya Dışişleri Bakanı ile yapılan görüşmeden)

Türkiye'nin dünya barışının sağlanmasına ve bu alandaki katkısına bakıldığında, barışa katkı sağlama yaklaşımının 85 yıllık cumhuriyetin temelinde yatan en önemli ilkelerden biri olduğu görülür. Çünkü bu nitelik cumhuriyeti kuran kadronun, en başta da Ulu Önder Atatürk'ün kişisel özelliklerinden kaynaklanmakta, hayatının büyük bölümünü savaş meydanlarında geçirmiş olması ve savaşın vahbetine yakından ve bizzat şahit olmuş bir komutan olması harpte kazandığı tecrübeleri barışın sağlanmasında kullanmasına yol açmıştır.

Türkiye ve barış denildiğinde, ilk olarak Türk Dış Politikası'nın da temelini oluşturan “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” ifadesi akla gelmektedir. Ancak bu ilkeyi ortaya koyan Atatürk'ün “Bir kere daha tüm dünyaya ifade etmek isteriz ki biz uluslararası hukuk ve kuruluşlarla uyumlu bir biçimde yaşamak isteyen uygar bir toplumuz” sözü ve bir asker ve büyük bir devlet adamı duyarlılığını vurgulayan “Savaş kaçınılmaz olmalıdır; Bir ulusun

---

⁸ Onur Öymen, Türkiye'nin Gücü 21. Yüzyılda Türkiye, Avrupa ve Dünya, 4. Basım, Remzi Kitabevi İstanbul, 2003, s.99- 117.

hayatı söz konusu olmadıkça savaş bir cinayettir.” sözleri Türkiye Cumhuriyeti’nin Ulu önderinden devraldığı zihniyeti ve barışa bakış açısını açıkça ortaya koymaktadır.

Son yirmi beş yılda dünyadaki gelişmeler paralelinde, Soğuk Savaş döneminde Türkiye’ye yönelik büyük çaplı bir taarruzi tehditte azalma olsa da, diğer taraftan Kafkaslar, Ortadoğu ve Balkanlar’da istikrarsızlık ve belirsizlikler su yüzüne çıkmıştır. Bu doğrultuda gelişen şartların gereği olarak TSK güvenlik için yeni yaklaşımlar geliştirmek durumunda kalmıştır.

Türk Silahlı Kuvvetleri, ülke güvenliğinin bölgedeki istikrarın sağlanmasına, muhafazasına ve artırılmasına doğrudan bağlı olduğunun bilincindedir. Bu yaklaşımdan hareketle TSK giderek daha fazla artan oranla askeri eğitim işbirliği, barış için ortaklık programı, çok uluslu barış gücü tepkili faaliyetlerine önem vermeye ve barışı destekleme harekâtına daha fazla katkı sağlamaya başlamıştır.

Türkiye stratejik konumu, önemi ve sorumluluklarının farkında olarak bölgede ATATÜRK’ün gösterdiği “Yurtta Barış Dünyada Barış” ilkesi doğrultusunda birçok uluslararası oluşuma katılımda bulunmak ve liderlik etmek suretiyle gerginliklerin azaltılmasına ve krizlerin çözülmesine aktif katkıda bulunma kararlılığındadır.

13. Türk Dış Politikasında Barış

130. Türkiye’nin Birleşmiş Milletlere ve Barışı Koruma Faaliyetlerine Bakış Açısı

Birleşmiş Milletlerin kuruluş amacı uluslararası barış ve güvenliği sağlamaktır. Uluslararası gerginlik barışçıl yollardan sağlanmazsa BM Antlaşması’nın 7. bölümünde öngörülen şekilde davranılır. 39 ncu maddeden 51 nci maddeye kadar barışın sağlanması yönünde faaliyetler gösterilmektedir. BM Güvenlik Konseyi bir ülkeye üç şekilde askeri müdahalede bulunabilir:

I- BM adına silahlı kuvvetlerin kullanılması. Uluslararası ortam BM müdahalesinde önemlidir. BM 25.06.1950’de Kore’de barışın bozulduğunu tespit etmiştir. Kore krizinde BM üyesi ülkeler ABD komutanlığında BM bayrağı altında asker göndermişlerdir.

II- BM izniyle silahlı kuvvetlerin kullanılması. BM kendi adına değil, birçok ülkeye askeri güç kullanma yetkisi verir. 06 Ağustos 1990' da Irak'a askeri müdahale bunun örneğidir. BM üyesi devletlere bölgede barışın sağlanması için bütün yollara başvurma yetkisi vermiştir.

III- BM Barış Gücü. BM' nin hazır bir ordusu yoktur. Üye ülkeler gönüllü olarak barış gücüne asker verirler. Masraflar genelde kendilerine aittir. BM'nin amaçlarına karşı, bir ülkenin bütünlüğüne karşı ve bağımsızlığına karşı BM Antlaşması' nın 2. maddesinin 4. bendinde kuvvet kullanamayacağı durumlar açıklanmıştır. Meşru Müdafaa ve Güvenlik Konseyi'nin kararı ile sadece kuvvet kullanılabilir. BM'nin 104. maddesine göre her türlü hak ve hukuka sahip olan Barış Gücü 105. madde ile de bulunduğu ülkelerde dokunulmazlık gibi ayrıcalıklara da sahiptir. BM'nin ve uluslararası hukukun kurallarını da uymak zorundadır. Barış Gücü, BM dışında izinsiz hareket edemez. BM Genel Sekreteri Barış Gücü komutanı atar. Ülke olarak silah kullanmazlar, ancak savunma amaçlı kullanma hakları bulunmaktadır.⁹

Türkiye' nin BM'in hedeflerine ve uluslararası arenada barış ve refahın sağlanması yönündeki çabalarına yaptığı katkılar sürmektedir. Bu katkıların daha etkin kılacağı düşüncesiyle Türkiye, 2001-2002 yılları için Güvenlik Konseyi üyeliğine adaylığını açıklamıştır.

Öte yandan, diğer uluslararası kuruluşlar gibi BM' de, 21. yüzyıla girerken yaşanan büyük değişikliklere kendisini uyarlamak için çaba harcamaktadır. Bu çerçevede Soğuk Savaş ertesini dönemin koşullarına tam anlamıyla ayak uydurmak ve insanlığın özlemi olan evrensel barış ve refahın sağlanmasında arzu edilen etkinlikte rol oynamak için, bir dizi reformun gerçekleştirilmesi BM' in gündeminde bulunmaktadır. Türkiye, BM Genel Sekreteri' nin bu amaca ulaşmak için göstermekte olduğu reform çabalarına destek vermektedir.

Uluslararası barışın ve istikrarın korunmasında bütün ülkelerin sorumluluğu bulunduğu inanan Türkiye'nin savunma politikasında genel anlamda barışı koruma ile irtibatlı faaliyetlere katılım önemli bir yer tutmaktadır. Yarım asırlık BM tarihi boyunca

---

⁹ Hüseyin Pazarıcı, Uluslararası Hukuk Dersleri II.Kitap, Turhan Kitabevi, 1994, Ankara, s.215

barış ve güvenliğin korunması ve sosyo-ekonomik alanlarda tüm insanlığın daha da iyiye gitmesi için sarf edilen çabaları destekleyen Türkiye, BM Barış Güçlerine ve BM Barışı Koruma faaliyetlerine önemli katkılarda bulunmuştur. UNOSOM (United Nation Operation in Somalia), UNIMOG (BM Irak-İran Gözlemci Grubu) ve UNPROFOR'a (United Nation Protection Force) iştirak eden Türkiye, UNIKOM (United Nation Iraq-Kuwait Observation Mission), UNOMIG (United Nation Observer Mission in Georgia), Bosna-Hersek'te bulunan UNIPTF (United Nation Internatinal Police Task Force)'a ve İsrail El Halil kentindeki Uluslararası Gözlemci Heyeti (TIPH)'ne aktif katılımcıdır.

Türkiye ayrıca NATO'nun Soğuk Savaş yıllarında geliştirilmiş bulunan ve çok uluslu kuvvetlerin sevk ve idaresi üzerine bina edilmiş olan askeri imkan ve kabiliyetlerinin geniş anlamda barışı koruma harekâtını desteklemek için kullanılmasına taraftar olmuş ve ittifakın bu yönde adaptasyonunu teşvik etmiştir. Türkiye, her sorunun tarihi, etnik ve sosyal gerçekler bakımından kendine özgü niteliklere sahip bulunduğunu, bu nedenle barışı koruma operasyonlarının açıkça tanımlanmış ve uygulanabilir olması ve uygun görev çerçevesine dayanması gerektiğine inanmaktadır. Barışı koruma gücüne yüklenen görev dikkatli bir biçimde belirlenmeli, faaliyetin siyasi, askeri ve insani amaçları başlangıçta tespit edilmeli ve açıkça tanımlanmalıdır.

131. Türkiye'nin NATO, BAB, AGSK VE AGİT'E Bakış Açısı

NATO üyeliği, yaklaşık yarım asırdan beri Türkiye'nin savunma ve güvenlik politikasının temel taşı olmuştur ve olmaya da devam etmektedir. Gerek Soğuk Savaş döneminde, gerekse içinde bulunulan risklerin giderek çeşitlendiği ve istikrarsızlıkların hüküm sürmeye devam ettiği dönemde kollektif savunma öneminden hiçbir şey kaybetmemiştir. NATO çerçevesinde yürütülen güvenlik ve savunma alanındaki işbirliği, yüklerin ve faydaların paylaşımı ilkesine dayanmıştır.

Türkiye özellikle Soğuk Savaş döneminde İttifakın ve Batı Avrupa'nın güvenliğine ve günümüzde Avrupa'da hüküm süren olumlu koşulların yaratılmasına, büyük fedakarlıklar pahasına, önemli katkılarda bulunmuş ve NATO üyeliğinin getirdiği dayanışma ile himayeden yararlanmıştır.

Günümüzün güvenlik koşullarında NATO' nun sadece üyelerinin topraklarını koruyan bir örgüt olmanın ötesine geçip, Avrupa-Atlantik bölgesinin genel istikrarına katkıda bulunması önem taşımaktadır. Nitekim NATO bu amaçla geçtiğimiz yıllarda, asli özelliğini kaybetmeksizin, geniş çaplı bir adaptasyona tabi olmuş, ortaklık ve işbirliği ilişkilerini geliştirmiş, genel anlamda barışı koruma faaliyetlerinde görev almaya başlamıştır. Aynı şekilde, Avrupa istikrarına katkıda bulunmak amacıyla, İttifakın genişlemesi yolunda kararlar alınmış ve ilk aşamada üç ülke ittifaka katılmaya davet edilmiştir. Türkiye ittifakın adaptasyon sürecini desteklemiş olup, yapıcı katkılarda bulunmaya devam etmektedir.

Aynı şekilde NATO alanı dışında barışı koruma ve insani yardım harekâtlarına katılım, Türkiye'nin savunma politikasının önemli bir vechesi haline gelmiştir. Türkiye ittifakın genişlemesini de desteklemektedir. 1997 MADRİD zirvesinde alınan kararlar doğrultusunda bu sürecin devam etmesi gerektiği görüşündedir. Türkiye gerek iç, gerek dış adaptasyon sürecinin ittifakın etkinliğini ve asli rolünü zaafa uğratmaması, aksine Avrupa-Atlantik alanının istikrarına, barışına ve güvenliğine katkıda bulunması ve NATO'nun bir askeri ittifak ve bir siyasi istişare forumu özelliğini koruması gerektiği yolundaki görüşleri paylaşmaktadır.

Türkiye, ayrıca NATO'nun doğal afetlerle ilgili, karşılıklı yardım ve işbirliğini sağlamak üzere yürütmekte olduğu çabaların faydasına inanmakta ve bu çabaları desteklemektedir.

Güvenliğin geniş boyutlu olarak algılandığı bugünkü stratejik ortamda, Avrupa' nın güvenlik mimarisi yeniden inşa edilmektedir. Bu mimarinin yapı taşları arasında NATO, BAB, AGİT ve AB gibi örgütlere ilaveten, AAOK ve BİO gibi işbirliği mekanizmaları, Akdeniz Diyalogu, NATO-Rusya ve NATO-Ukrayna ilişkileri yer almaktadır. Gelişme halindeki bu kuruluşlar ve ilişkiler ağı Avrupa' nın güvenliği bakımından yeni perspektifler getirmektedir. Bu çerçevede Türkiye açısından, Rusya hem bir denizaşırı komşu, hem giderek ekonomik ilişkilerin yaygınlaştığı ve derinleştiği bir ortak, hem de Avrupa güvenliğinin en önemli unsurlarından birisidir.

Türkiye NATO ile Rusya arasındaki ilişkilerin geliştirilmesini istemekte ve bu yönde gayret sarf etmektedir. NATO ile Rusya arasındaki ilişkiler Türkiye bakımından global planda ve akademik bir egzersiz değil, Türkiye' nin üyesi bulunduğu bir ittifak ile sıkı ilişkiler içinde olduğu bir komşusu arasındadır. NATO- Rusya Kurucu Senedi'nin iyi niyet ve işbirliği ruhuyla, şeffaflık ve mütekabiliyet esaslarına göre uygulanmasını desteklemektedir. Keza Türkiye, Rusya' nın NATO'nun Barış İçin Ortaklık (BİO) programına daha kapsamlı bir şekilde katılmasını da teşvik etmekte ve bu programın Rusya Federasyonu ile Türkiye arasında müşterek tatbikatları ve eğitim etkinliklerini içerecek şekilde geliştirilmesini desteklemektedir.

SSCB' nin dağılmasından sonra Ukrayna büyük ekonomik, askeri, beşeri ve teknolojik potansiyeli ve jeopolitik konumu itibariyle bölgenin en önemli ülkelerinden biri olarak temayüz ettiği itibariyle Türkiye, Ukrayna ile ilişkilerini her alanda geliştirilmesine büyük önem vermekte ve bu ilişkiler memnuniyet verici bir gelişme seyri göstermektedir. İkili ilişkilerimizin yanında, bölgesel plandaki işbirliği ilişkilerimizin geliştirilmesine, bölgesel barış, istikrar ve 1997 Temmuz ayında NATO'nun MADRİD zirvesinde imzalanan NATO-Ukranya Şartına ve BİO programlarına dayanan NATO-Ukrayna ortaklığının olumlu bir şekilde gelişmesini desteklemektedir.

Türkiye, dış ilişkilerinde önemli bir konuma sahip olan Türk-Amerikan münasabetlerinin, karşılıklı çikara hizmet edecek şekilde geliştirilmesini hedeflemekte, Geliştirilmiş Ortaklık olarak ifade edilen ikili ilişkilerinin siyasi, savunma işbirliği, ekonomi ve enerji alanında ilerletilmesinin, bölgesel ve küresel barış ve istikrara hizmet edeceğini değerlendirmektedir.

Türkiye hem ABD'nin Avrupa'nın savunmasına olan taahhadüne büyük önem atfetmekte, hem de Avrupalı müttefiklerinin kendi güvenlikleri için daha fazla sorumluluk üstlenmelerini ve bu çerçevede Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliğinin NATO içinde daha da geliştirilmesini desteklemektedir. Bu nedenle BAB' ın, AB ve NATO arasındaki köprü rolünün geliştirilmesi yolundaki çabaların sürdürülmesini önemle arzu etmektedir. Bunu, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliğinin ittifak içinde geliştirilmesinin temel bir unsuru olarak gördüğü BAB' ın Avrupa bunalım yönetimi bağlamında kayda değer bir rol üstlenmesi için vazgeçilmez temel bir unsuru olarak telakki etmektedir.

Bu anlayış temelinde BAB'ın operasyonel gelişimine gerek ulusal imkanları, gerek NATO/BAB işbirliği bağlamında katkıda bulunmaya devam etmeye kararlıdır. Türkiye, BAB'a tam üyelik hedefini muhafaza etmekte ve arzu eden tüm Avrupalı müttefiklerin aynı zamanda BAB tam üyesi olması halinde BAB'ın Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliğinin gelişimine tam anlamıyla hizmet edebileceğine inanmaktadır.

Coğrafi alanı ve üye sayısı bakımından Avrupa- Atlantik örgütlerinin en kapsamlısı olan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı' na (AGİT) Türkiye, kuruluşundan beri önem vermekte ve AGİT' in gelişimine aktif katkıda bulunmaktadır. AGİT kapsamlı bir güvenlik konseptine sahip olup, ilgisi sadece askeri alanda sınırlı kalmamaktadır. Başta insan hakları ve demokratikleşme olmak üzere, çevre konularından ekonomik meselelere kadar uzanan geniş bir yelpaze AGİT' in uğraş alanına girmektedir. Bu nitelikleriyle AGİT, demokrasi ve istikrar içinde tüm bölgenin refah düzeyinin artırılması ve işbirliğinin geliştirilmesi için özel bir role sahiptir. Türkiye, AGİT'in çatışmaların önlenmesi ve çatışma sonrası rehabilitasyon alanlarında Bosna-Hersek'de ve diğer bölgelerde yürüttüğü çalışmalarını takdirle karşılamakta ve bunlara katkıda bulunmaktadır.

Türkiye ayrıca Soğuk Savaş' ın sona ermesinin ardından Sovyetler Birliği'nden ayrılan yeni cumhuriyetlerin ortaya çıkmasından sonra, AGİT'in bu bölgeye yönelmesini, güvenliğin bölünmezliği ilkesi doğrultusunda istikrarın tesisi, işbirliğinin geliştirilmesi, demokratik mekanizmalar aracılığıyla bu bölgede AGİT ilke ve yükümlülüklerinin uygulanması, bölgenin serbest piyasa ekonomisine geçişi ve demokratik reformların yardımcı olarak, bölgenin küresel entegrasyonuna katkı sağlamasını desteklemektedir.

Türkiye, silahların denetimi yönünde uluslararası alanda sarf edilen çabalara etkin şekilde katılmayı ve konuyla ilgili uluslararası anlaşmalara taraf olmayı, ülkenin güvenliği ve dış politika açısından tamamlayıcı unsurlar olarak görmektedir. Ulusal güvenlikle ilgili çıkarları doğrultusunda ve uluslararası normlara uygun biçimde, kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi ile silah ve çift kullanımlı malzemenin tehlikeli biçimde dünyanın belirli yerlerinde yoğunlaşmasının önüne geçilmesi için harcanan çabalara Türkiye'nin katkısı sürmektedir. Türkiye, bölgedeki bazı ülkelerin kitle imha silahları ve bunları fırlatma araçlarını geliştirmesinden kaygı duymakta, kitle imha silahlarına karşı uluslararası çabalara destek vermektedir.

Türkiye, bölgesel işbirliğine verdiği önemin bir yansıması olarak, 1990 yılından itibaren Balkanlardaki komşularıyla Güven ve Güvenlik Artırıcı Önlemlere (GGAÖ) ilişkin Viyana Belgeleri'nden ilham alan, ikili GGAÖ düzenlemeleri gerçekleştirmeye başlamıştır. Bu çerçevede Bulgaristan'la 1991 yılında Sofya Belgesi ve 1992 yılında da bunun geliştirilmiş şekli olan Edirne Belgesi, Arnavutlukla 1995 yılında Tiran Belgesi, Makedonya ile Üsküp Belgesi sonuçlandırılarak uygulanmaya konulmuştur. Diğer bölge ülkeleriyle benzer düzenlemelere girişilmesinden yanadır.¹⁰

132. Türkiye'nin AAOK ve Bölgesel İşbirliğine Bakış Açısı

Türkiye, yeni güvenlik ortamında NATO'nun işbirliği ve ortaklık faaliyetlerini geliştirmek amacıyla başlatılan dış adaptasyon sürecini kuvvetle desteklemekte ve aktif katkıda bulunmaktadır. Bu çerçevede 1991 yılında kurulmuş bulunan Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK) 1997 yılında lağvedilmiş ve yerine daha ileri düzeyde bir işbirliğine olanak sağlamak amacıyla, Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi (AAOK) kurulmuştur. Bu yapı, güçlendirilmiş Barış İçin Ortaklık (BİO) programını da kapsamaktadır.

Türkiye, AAOK ile güçlendirilmiş BİO'nun Avrupa Güvenlik Mimarisi'nin ayrılmaz parçalarını oluşturduğu görüşündedir. AAOK ve geliştirilmiş BİO ortaklara ittifaka doğrudan siyasi ilişkiler geliştirme olanağı vermektedir. Ayrıca, ittifak ile barışı destekleme operasyonuna atılan ortaklar grubu arasındaki danışma ve işbirliğini kolaylaştırmaktadır. Sivil olağanüstü hal ve afetlere karşı hazırlık, silahlanma konusunda işbirliği ve barış destekleme operasyonları ekseninde istişare ve işbirliği mümkün olabilmektedir.

Türkiye, AAOK alanındaki bütün ülkelerin bu programlardan yararlanmasını teşvik etmekte ve bu bağlamda Kafkasya ve Orta Asya Cumhuriyetlerinin aktif katılımına özel önem vermektedir. Aynı şekilde Türkiye AAOK/ BİO çerçevesinde, bölgeselleşmeye ve marjinalizasyona yol açmayacak şekilde bölgesel girişimleri de desteklemektedir. Bu çerçevede Güney Doğu Avrupa'da işbirliğini ilerletmek için aktif katkıda bulunmakta ve somut projeler hazırlamaktadır. Bu projeler arasında Türkiye'de bir BİO Eğitim Merkezi

¹⁰ Beyaz Kitap, 1998 Milli Savunma Bakanlığı Yayını, II. Kısım

kurulması ve barışı koruma harekâtlarına katkı amacıyla bir Güneydoğu Avrupa Çok uluslu Barış Gücünün kurulması yer almaktadır.

Türkiye, temellerini ortak geçmişten alan Balkan ülkeleriyle arasındaki iyi komşuluk ilişkilerini ve işbirliğini daha da geliştirmeye büyük önem atfektmektedir. Bu çerçevede, birincisi 1988 yılında Belgrad'da, ikincisi 1990 yılında Tiran'da yapılan Balkan Ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferanslarının, üçüncüsü eski Yugoslavya'da yaşanan savaşın sona ermesiyle birlikte, Balkanlarda işbirliği ve kalıcı barışı tesis etmeyi hedef alan Balkan İşbirliği Süreci'nin yeniden canlandırılması çerçevesinde, 06 Temmuz 1996 tarihinde Sofya'da, dördüncüsü ise 09-10 Haziran 1997 tarihlerinde Selanik'te yapılmıştır.

Balkanlar'da ikili ya da bölgesel düzeyde işbirliği çaba ve girişimlerine katkıda bulunan Türkiye, işbirliği sürecine de aktif bir şekilde katılmaktadır.¹¹

---

11 a.g.e

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE’NİN BARIŞI DESTEKLEME HAREKÂTLARINA KATILIMININ HUKUKSAL ZEMİNİ

20. Anayasa Kapsamında Yasal Dayanak

Türkiye’nin barışı destekleme harekâtlarına katılımının hukuksal zemini anayasal olarak düzenlenmiştir. 1982 Anayasasının 92. maddesine göre, “Savaş hali ilanı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme, milletlerarası hukukun meşru sayıldığı hallerde savaş hali ilanına ve Türkiye’nin taraf olduğu milletlerarası antlaşmalarının veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında da TSK’nin yabancı ülkelere gönderilmesi veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye’de bulunmasına izin verme yetkisi TBMM’nin elindedir. TBMM’nin tatilde ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına karar verilmesinin kaçınılmaz olduğu durumlarda, Cumhurbaşkanı da TSK’nın yetki kullanmasına karar verebilir”.¹²

TSK’nın Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra TBMM kararı ile yurtdışında görev yaptığı dönem 1990 sonrasıdır. TSK’nın ilk yurtdışı görevi 1950 Kore Savaşı’dır. Ama Türk askerinin Kore’ye gitmesi kararı meclis tarafından değil, zamanın hükümeti tarafından alınmıştır.

TBMM, Kıbrıs ile ilgili iki karar almıştır. Bunlar, 16 Mart 1964’te alınan 93 no’lu ve 20 Kasım 1967’de alınan 148 no’lu kararlardır.

1974 Kıbrıs Harekâtında değişik bir yol izlenmiştir. Dönemin Başbakanı Bülent Ecevit 20 Temmuz 1974 Cumartesi akşamı Hükümet adına TBMM’yi toplantıya çağırmıştır.

---

¹² Enver Bozkurt, Türkiye’nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı, 3. Baskı, Nobel, Ankara, Ekim 2003, s. 3.

Soğuk Savaş sonrası ilk yurtdışına asker gönderme kararı Körfez Krizi sırasında, 126. birleşiminde alınan 12.08.1990 tarih ve 107 sayılı karardır. Buna göre, Irak'ın Kuveyt'i işgali ve sonrasında meydana gelen ve ülkemizi yakından ilgilendiren olaylar sebebiyle, anayasanın 117. maddesine göre milli güvenliğin sağlanmasından ve silahlı kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasında yüce meclise karşı sorumlu bulunan hükümete, ülkemize bir tecavüz vukuu halinde derhal mukabele edilmesi maksadına münhasır olarak, savaş hali ilanı, silahlı kuvvetlerin kullanılması, TSK'nın yabancı ülkelere gönderilmesi veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunması konularında, Anayasa'nın 92. maddesi uyarınca izin verilmesi TBMM'nin 12.08.1990 tarihli birleşiminde kararlaştırılmıştır. Kuveyt Krizinde 92. madde uyarınca 05.09.1990 tarihli 3. birleşiminde 108 sayılı karar alınmıştır. 17.01.1991'de ise 66. birleşiminde 126 sayılı karar alınmıştır.

TBMM'nin 05.09.1990 tarih ve 108 sayılı kararı şöyledir: "Irak'ın Kuveyt'i işgal ve ilhak etmesi sonucu ortaya çıkan Körfez Krizi sebebiyle, öncelikle Ortadoğuda barışın ve istikrarın yeniden tesisini ve ülkemizin muhtemel tehlikelere karşı güvenliğinin idame ettirilmesini sağlamak, kriz süresince ve sonrasında hasıl olabilecek gelişmeler istikametinde Türkiye'nin yüksek menfaatlerini etkili bir şekilde kollamak, hadiselerin seyrine göre ileride telafisi güç bir durumla karşılaşmamaya yönelik süratli ve dinamik bir politika izlenmesine yardımcı olmak üzere lüzum, hudut ve şümulü Hükümetçe takdir ve tayin olunacak şekilde Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına Anayasa'nın 92 nci maddesi uyarınca izin verilmesine dair, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 05.09.1990 tarihli 3. birleşiminde kararlaştırılmıştır.¹³

08.12.1992 tarihli 36. birleşim Somali ile ilgili 204 sayılı karar uygulanmıştır. 08.12.1992 tarihli 36. birleşimde Bosna-Hersek ile ilgili olarak 205 sayılı karar alınmıştır. 10.04.1997 tarihinde 81. birleşiminde Arnavutluk ile ilgili 492 sayılı, aynı zamanda TBMM' de 23.07.1998 yılında 127. birleşiminde 587 sayılı kararlar alınmıştır. 08.10.1998'de Genel Kurul'un 4. birleşiminde Kosova ile ilgili olarak 596 sayılı karar TBMM'de alınmıştır.

---

¹³ TBMM Esas Sayısı: 1990/31 Karar Sayısı: 1990/24

21. Anayasa'nın 92. Maddesi Kapsamında TBMM Tarafından Hükmete Verilen İzinler (1990-2003)

- 107 No'lu Karar: Güvenliğimizin sağlanması için Silahlı Kuvvetlerin yurt içinde ve dışında kullanılmasına izin verilmesi hakkında karar. (12.08.1990)
- 108 No'lu Karar: Körfez Krizi sebebiyle, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına, Anayasanın 92. maddesi uyarınca izin verilmesine dair karar. (05.09.1990)
- 126 No'lu Karar: Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına, bu kuvvetlerin kullanılmasına izin verilmesine dair karar. (17.01.1991)
- 204- 205 No'lu Karar: Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine izin verilmesine dair karar.
- 487 No'lu Karar: El- Halil'e (Filistin) Türkiye tarafından askeri personel gönderilmesi konusunda hükümetin yetkili kılınmasına ilişkin karar. (20.02.1997)
- 492 No'lu Karar: Türk Silahlı Kuvvetlerinin Arnavutluk'a gönderilmesi hususunda Hükümetin yetkili kılınması için, Anayasa'nın 92. maddesine göre izin verilmesine dair karar. (10.04.1997)
- 587 No'lu Karar: Türk Silahlı Kuvvetlerinin Arnavutluk'a gönderilmesi hususunda Hükümetin yetkili kılınması için, Anayasa'nın 92. maddesine göre izin verilmesine dair karar. (25.07.1998)
- 596 No'lu Karar: Kosova Krizi ile ilgili "Çok uluslu Güç"e katılmak üzere Türk Silahlı Kuvvetlerinin yurtdışına gönderilmesine izin verilmesi hakkında karar. (13.10.1998)
- 722 No'lu Karar: "Sürekli Özgürlük Harekâtı ve devamının icrası kapsamında" Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yabancı ülkelere gönderilmesi, yabancı silahlı kuvvetler unsurlarının Türkiye'de bulunması" konusunda Anayasa'nın 92. ve 117. maddeleri uyarınca Hükümete izin verilmesine dair karar. (10.10.2001)
- 759 No'lu Karar: Türkiye'deki Askerî Üs ve Tesisler İle Limanlarda Gerekli Yenileştirme, Geliştirme, İnşaat ve Tevsi Çalışmaları İle Altyapı Faaliyetlerinde Bulunmak Amacıyla, Amerika Birleşik Devletlerine Mensup Teknik ve Askeri

Personelin 3 ay süreyle Türkiye'de Bulunmasına İzin Verilmesine İlişkin Karar (Irak Savaşı). (06.02.2003)

- 763 No'lu Karar: Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kuzey Irak'a Gönderilmesine, Bu Kuvvetlerin Gerektiğinde Belirlenecek Esaslar Dairesinde Kullanılmasına ve Muhtemel Bir Askeri Harekât Çerçevesinde Yabancı Silahlı Kuvvetlere Mensup Hava Unsurlarının Türk Hava Sahasını Türk Makamları Tarafından Belirlenecek Esaslara ve Kurallara Göre Kullanmaları İçin Gerekli Düzenlemelerin Yapılmasına, Anayasanın 92. Maddesi Uyarınca 6 Ay Süreyle İzin Verilmesine Dair Karar. (Irak Savaşı). (20.03.2003)
- 782 No'lu Karar: Türk Silahlı Kuvvetlerinin Güvenlik ve İstikrara Katkı Yapmak Amacıyla Irak'a Gönderilmesine; Bu Kuvvetlerin Görev ve Kullanılmasına İlişkin Gerekli Düzenlemelerin Hükümet Tarafından Yapılmasına Anayasa'nın 92'nci Maddesi Uyarınca Bir Yıl Süreyle İzin Verilmesine Dair Karar. (07.10.2003)¹⁴

22. Barışı Destekleme Harekâtının Uluslararası Hukuki Temelleri

220. Hukuki Temeller

Barışı Destekleme Harekâtının başlıca hukuksal temellerini, BM Güvenlik Konseyi veya BM Genel Kurulu Kararı, TBMM'nin ön izin kararı, T.C Bakanlar Kururu Kararları ile belirlenecek esaslar, katılma anlaşmaları kuvvetlerin statüsüne ilişkin anlaşmalar oluşturur.

Aksine uluslararası anlaşma bulunmadıkça, uluslararası hukukun genel ilkelerine ve kabul eden ülke hukukuna uygun hareket edilir. Silahlı çatışma hukuku, kıyas yoluyla ve rehber olarak uygulanır. Özellikle ceza hukukuna ilişkin konularda, harekât alanı ülkesine dahil bulunan devletin ceza kanunlarına aykırı hareket edilmez. T.C, silahlı çatışma hukukuna ilişkin tüm anlaşmalara taraf olmakla birlikte, harekât görevinin disiplin ve düzen içinde yerine getirilebilmesi bakımından, taraf olunmayan anlaşmalardaki ilke ve kurallardan da rehber olarak yararlanılabilir.

¹⁴ 'Anayasa Kapsamında TBMM'ye Verilen İzinler', www.belgenet.com (arşiv belgeler), 12 Ekim 2001-23 Mart 2003-9 Ekim2003

TSK personeli; disiplin, ceza, izin, özlük hakları ve benzeri konularda, kural olarak T.C hukukuna tabi olmaya devam eder.

Harekât alanı ülkesine dahil bulunan devlet, üçüncü devletler ve harekât alanındaki diğer uluslararası kurum ve kuruluşlarla ilişkiler, mümkün olan en geniş ölçüde, uluslararası antlaşmalar veya protokoller ile düzenlenmeli, ilke ve kural boşluğu bırakılmamaya çalışılmalıdır.¹⁵

221. Harekât Sırasında Tabi Olunacak Uluslararası ve Yerel Hukuk Kuralları

Harekât sırasında tabi olunabilecek yerel hukuk kuralları; Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi (SOFA) ile belirlenmektedir. Genelde çok uluslu bir kuvvet, aksine antlaşma yok ise, kural olarak kabul eden devlet hukukuna tabi olur. Ancak, somut işbirliği için ayrıntılı esasa ve usullere, bu devletleri kabul eden devlet ülkesindeki hukuksal konumu da içeren özel antlaşmalara gerek vardır. BM Barışı Destekleme Harekâtı ile ilgili kuvvetler statüsü sözleşmeleri, BM (Genel sekreteri) ile ev sahibi ülke arasında yapılır. Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi, barışı koruma personelinin ev sahibi ülke içindeki uluslararası konumunu ve hukuksal statüsünü, ayrıca serbest dolaşım hakkı, kamu hizmetlerinden yararlanma, kendi posta ve haberleşme kolaylıklarına sahip olabilme, belli alanların kuvvete tahsisi gibi konuları düzenler. Barış kuvveti personeli üzerindeki ceza yargı yetkisi, fiillerden dolayı üçüncü taraflara karşı hukuksal (tazminat v.s.) sorumluluğu BM'e aittir.

Tazminat talepleri, biri Genel Sekreter, ikincisi evsahibi ülke, üçüncüsü de ilk iki üye tarafından seçilen üç kişiden oluşan tazminat komisyonlarına incelenir. Bu kuvvet tarafından kullanılan araçların hasar ve zarara uğraması personelin ölümü veya kuvvetler statüsüne dahil edilmesinde yarar vardır. Bu tür anlaşmanın yapılmasında büyük yarar olmakla birlikte, yapılması mümkün olmuyorsa (örneğin barışı zorla tesis amacıyla bir harekâta girişilmişse) savaş hukuku kurallarının kıyas ve uygulanabileceği değerlendirilmektedir.

---

¹⁵ T.C Genelkurmay Başkanlığı, Türk Silahlı Kuvvetleri Barış Gücü Harekâtı Yönergesi, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1995

222. İç Hukuk (Türkiye Cumhuriyeti Hukuk Sistemi) Açısından Durum:

İç Hukuk (T.C Hukuk Sistemi) açısından durum; TSK'nın, BM Güvenlik Konseyi'nce yetki verilmesi halinde Barış Destekleme Harekâtı'nda görevlendirilmesinden önce buna ilişkin siyasal kararın oluşturulması gerekmektedir. Bu karar, Milli Güvenlik Kurulu'nun vereceği karar çerçevesinde, Bakanlar Kurulu'nca oluşturulur. 1982 tarihli Anayasanın 92. maddesine göre uluslararası antlaşmaların veya gönderilmesine izin verme yetkisi, TBMM'dir. Ancak, Anayasamızda yazılı esas ve usullere göre onaylanarak yürürlüğe girmiş özel bir uluslararası antlaşma var ise, Bakanlar Kurulu, Genelkurmay Başkanlığı'nın görüşleri de alınmak suretiyle TSK'nın yabancı ülkelere gönderilmesine karar verilebilir. Bu durumda Hükümet yabancı ülkeye gönderilecek kuvvetle ilgili esasları da tespit eder.

Silahlı Kuvvetlerin yurtdışına gönderilmesine, yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına ve bunların kullanılmasına izin verme yetkisi gibi TBMM yetkilerinin de çeşitli sınırları vardır. Herşeyden önce, uluslararası hukukça geçerli bir hukuksal dayanak bulunması ön şartına bağlıdır. Bu da, ya kendini savunma veya BM Güvenlik Konseyi'nin BM Şartı'nın VII. Bölümü hükümleri uyarınca üye ülkelere yetki vermesi veya ilgili tarafların mutabakatı halinde sözkonusu olabilir. Böyle bir savunma durumu veya BM Güvenlik Konseyi kararı yok ise, tek başına TBMM karar izni yeterli olmamaktadır.

23. Gözetimde Karşılaşılan Ana Sorunlar

Etkinlik ve meşruluk dengesi. Bazı gözlemciler bir ülkenin yurtdışına asker sevkıyatı öncesinde parlamentodan onay alınmasının ülkenin kendini savunma kabiliyetini olumsuz etkilediğini öne sürmektedir. Parlamenter süreçler genelde uzun sürer, bu da parlamentonun sevkıyat öncesi onay vermesini pratiklikten uzak, hatta imkânsız hale getirir. Bu nedenle, sevkıyat öncesi parlamento onayının gerektiği bazı ülkelerde, ulusal güvenliğin tehdit altında olduğu acil sevkıyat durumları için istisnalar yaratılmıştır.

Sınırlı Yetki. Yurtdışına askeri sevkıyat ile ilgili kanunlar genelde istihbarat servisleri gibi diğer güvenlik güçleri için geçerli değildir. Bu nedenle kapsamlı bir istihbarat gözetim kanununa da gerek vardır.

Muğlâk ifadeler. Bazı ülkelerin yasal sistemleri çatışma ya da savaş durumu ilan edilmeyen durumlarda yapılan sevkıyatın gözetim kapsamı dışında kalmasına izin vermektedir. Günümüzde savaş durumu kapsamına girmeyen, ancak askeri birliklerin yurtdışına ve tehlike ortamına gönderilmesini gerektiren pek çok güvenlik operasyonu düzenlenmektedir. Karışıklığın önlenmesi için gözetim kuralları savaş durumuna göre değil sevkıyat ya da güç kullanımı temel alınarak düzenlenmelidir.

24. Uluslararası Himaye Altında Asker Gönderildiğinde Ortay Çıkan Meseleler

BM, AB, NATO ya da diğer ittifaklar himayesinde asker sevkıyatı ve gönüllü işbirlikleri giderek artmaktadır. Bu tarz operasyonlar ‘demokratik yetersizlikleri’ nedeniyle eleştirilmektedirler. Birlikler uluslararası himaye altında sevk edildiğinde başka ülke mensubu komutanlardan, ortak bir emir merkezinden ya da uluslararası bir kuruluşun emir almak durumunda kalabilirler ve bu da ulusal makamların denetim kabiliyetini sınırlar. Ancak, uluslararası makamlar tarafından yapılan operasyonel denetim, ulusal komutadan geçici olması ve özel görevlere dair olması yönleriyle ayrılır.

NATO, operasyonel denetimin birliklerin tertibini değiştirmeyi, personeli cezalandırmayı, terfi vermeyi, erzak dağıtımını değiştirmeyi, birimleri ayırmayı, “görevi değiştirmeyi ya da ulusal güçleri ulusal makamlar tarafından izin verilen alanın dışına sevk etmeyi” içermediğini belirtmektedir. Bu sayede devletler kendi birlikleri üzerinde genel emir-komuta konusunda söz sahibidirler. Ancak uygulamada uluslararası sevkıyatların etkin gözetimi önünde önemli engeller vardır.¹⁶

25. Uluslararası Sevkıyatlarda Emir-Komuta Zinciri

İlk olarak, yetkili makamların uluslararası emir-komuta yapısı ile iletişim ve müzakere için yeterli kaynak, uzmanlık ya da politik bağlantılara sahip olmadığı durumlarda ulusal denetim çökebilir. Bu sorun en çok küçük ülkelerin sevkıyat yaptığı ya da bir ülke uluslararası bir misyona sınırlı sayıda birlik gönderdiği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Bunun için tek kesin çözüm ulusal siyasi makamların yurtdışındaki birliklerle sürekli

¹⁶ Hans Born and Heiner Hänggi, ‘The Use of Force under International Auspices: Strengthening Parliamentary Accountability’, www.dcaf.ch/_docs/pp07_use-of-force.pdf, 2005

irtibat halinde olması ve günlük faaliyetlerinin görev çerçevesi dahilinde kalmasını güvence altına almasıdır.

İkinci olarak uluslararası kuruluşlar genelde şeffaf değildir ve karar verme mekanizmaları hesap verebilirlik açısından zayıf kalmaktadır. Bu durum ulusal gözetimi daha da zorlaştırmaktadır. Ulusal parlamentolar, çeşitli ülke temsilcilerinin politik ve operasyonel kararları müzakere ettiği karmaşık uluslararası karar verme süreçleri konusunda bilgi almakta zorlanabilirler. Ancak yine de parlamentolar uluslararası himaye altında yapılan sevkıyatlar konusunda ulusal himaye altında yapılanlarla aynı gözetim haklarına sahiptirler. Bu sürecin bir parçası olarak parlamentolar yürütmeden misyon için yapılan taahhütler konusunda, mümkünse sevkıyat öncesinde, ayrıntılı cevaplar talep etmeye hazır olmalıdırlar. Aynı şekilde parlamentolar ulusal yürütme, uluslararası komuta ve görev sahasındaki birlikler arasında yapılan görüşmeler hakkında yeterince [bilgilendirilmeli ve bu bilgilendirilme sürecini] güvence altına almalıdırlar.

26. BM, AB VE NATO Yönetim Yapıları Gözetimi Nasıl Etkilemektedir

BM karar verme yapıları, barış sağlama ve barışı sürdürme operasyonlarında ulusal gözetimi karmaşıklarıdır. Güvenlik Konseyi yurtdışına asker gönderilmesine dair kararlar için ana yetkiye sahiptir. Güvenlik Konseyi'nde yer almadığı halde misyonlara katkıda bulunan ülkeler kararlarda oy sahibi değildirler. Ancak 2004 yılında Güvenlik Konseyi'nin beş sabit üyesi, barış gücü operasyonlarının sivil ve askeri personelinin sadece %4,6'sını sağlamıştır. Diğer bir deyişle, birliklerin küçük bir kısmını sağlayan devletler, operasyonların çerçevesi ve muharebe kurallarını veto etme hakkına sahiptir. Güvenlik Konseyi'nin karar süreci genelde kapalı oturumlarda gerçekleşmekte, bu da katılımcı olmayan ülkeler, kamuoyu ve ulusal meclisler için gözetim konusunda sorun yaratmaktadır.¹⁷

BM Genel Kurulu, barış gücü operasyonlarında sınırlı bir rol oynamaktadır, ancak barış gücü operasyonu çağrısında bulunabilir ve operasyonların da karşılandığı BM genel bütçesini onaylar. Genel Kurul ayrıca barış gücü konularında beyanatlarda bulunur.

¹⁷ Willem F. Van Eekelen, 'Democratic Control of the Armed Forces: The National and International Parliamentary Dimension', www.dcaf.ch/_docs/op02_democratic-control.pdf, 2002

1965'ten beri varlığını sürdüren Barış Gücü Özel Komitesi Genel Kurul' a barış gücü operasyonları ile ilgili yıllık raporlar sunar, ancak bütün bunlar süre giden barış gücü operasyonları üzerinde çok küçük bir etki yaratmaktadır. Birleşmiş Milletler üye ülkelerin halkları tarafından doğrudan seçilmiş bir meclise sahip değildir. Avrupa Birliği, AB sevkiyatları 25 üye ülkenin Avrupa Konseyi toplantılarında oybirliği ile yapılmaktadır. AB'nin doğrudan seçilmiş parlamentosu Ortak Dış Siyaset ve Güvenlik Siyaseti bütçesini onaylama yetkisine sahiptir, ancak operasyonel karar verme mekanizmasında rolü yoktur. Gözetimin önündeki en büyük engel muhtemelen AB'nin karmaşık doğasından kaynaklanmaktadır.¹⁸

Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası hükümetlerarası bir mesele olarak görülmekteyse de, uygulaması AB'nin 'birinci sütunu' (örneğin Kriz yönetiminin sivil cepeleri) ya da 'üçüncü sütunu' (örneğin Terörle mücadelede işbirliği) kapsamına giren faaliyetleri de içerebilir. Bu AGSP araçları için çeşitli karar verme mekanizmaları söz konusudur ve yürütmenin rolü Komisyon, Konsey ve ulusal hükümetler düzeyinde farklı bağlamlarda yürütülmektedir.

NATO'nun sevkiyat kararları oybirliğiyle alınmaktaysa da yapıları AB'ye oranla daha etkin ve verimlidir. NATO parlamenter kurulu, nüfuzlu olmakla birlikte, NATO ülkelerinin seçmenleri tarafından seçilmemektedir ve karar vermede doğrudan rol sahibi değildir. Geçici işbirlikleri. Geçici işbirlikleri parlamenter hesapverebilirlik ve demokratik gözetim açısından en büyük sakıncaları içermektedir.

Bu işbirliklerinin uluslararası parlamenter boyutu olmamasının yanında resmi ve şeffaf bir hükümetlerarası karar katmanının bulunmaması da sorun yaratmaktadır. Ayrıca çerçeve ve emir- komuta yapıları genelde en çok asker sağlayan ülke tarafından belirlenmekte ve bu durum küçük birliklere sahip ülkelerin müzakere gücünü sınırlamakta veya yok etmektedir. Hükümetlerin az söz sahibi olduğu durumlarda ulusal parlamentoların rolü daha da zayıflamaktadır.¹⁹

¹⁸ Council of Europe Parliamentary Assembly, Democratic Oversight of the Security Sector in Member States, www.assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta05/EREC1713.htm, 2005

¹⁹ a.g.e

260. Mutabakat Muhtıralarının Hazırlanma Esasları ve İçeriği

Mutabakat Muhtıralarının Hazırlanma Esasları ve İçeriği, Türkiye ile yabancı devletler ve uluslararası kuruluşlar (BM, NATO, AGİK) ve bunların organları ile alt kuruluşları arasında TSK'yı ilgilendiren askeri anlaşmaların hazırlanması, müzakeresi, onaylanması, yürürlüğe konulması ve uygulanması ile ilgili ana esas ve usulleri tespit işlemi 2941 sayılı Seferberlik ve Savaş Hali Kanunu esaslarına göre yapılır.²⁰

261. Barışı Koruma Kursları

Barışı Koruma Harekâtı kapsamında Barış Gücü Birliği'ne tayin edilenlerden;

- 1- Yurtiçi ve yurtdışı karargâhlara atanan personel için bir hafta,
- 2- Barışı Koruma Birliklerinde görev yapacak subaylar için üç hafta,
- 3- Barışı Koruma Birliklerinde görev yapacak astsubaylar için iki hafta, süreli barışı koruma kursu açılmaktadır.

262. Tatbikatlar/ Kurslar

Barış Gücü Harekâtı için tefrik edilmiş kursların tatbikatlarında, bu tür senaryolara ağırlıklı olarak yer verilerek, uygun şekilde eğitilmeleri sağlanmaktadır. Özellikle Türkiye'de icra edilen NATO tatbikatlarında, yabancı unsurların harekât kontrolünü sağlayan veya bu unsurlarla birlikte harekâta katılan TSK'nın her seviyedeki karargâhı 24 saat esasına göre sayıca ve nitelik olarak yeterli personelle çalıştırılmaktadır. Özellikle emir ve rapor akışı, irtibat subayları teatisi, ateş desteğinin koordinasyonu, lojistik destek, sıhhi tahliye ve tedavi konuları üzerinde durulmaktadır.

NATO, BAB, BİO, KAİK ve AGİT çerçevesinde diğer ülkelerle icra edilen Barış Gücü tatbikatları ve benzeri faaliyetlere katılım veya gözlemci gönderme yoluyla istifade imkanları yaratılmaktadır..

²⁰ T.C Genelkurmay Başkanlığı, TSK Barış Gücü Yönergesi, MY 145-2, 1995

Gerek karargâh subayları, gerekse birlik eğitimi için, yurtdışına Barış Gücü Harekâtı icra etmekte olan TSK unsurlarına yapılacak ziyaretler, son bilgilerin alınması ve uygulamanın yerinde görülmesi açısından önemli ve faydalanması gereken fırsatlardır. Ancak, bu tür ziyaretler birliğin asıl faaliyetlerini aksatmayacak çapta ve sıklıkla tutulmaktadır.

Barış Gücü için ayrılan birliklerin daha çok “Barışı Koruma Harekâtı” görevleri alma olasılığının yüksek olması nedeniyle, tatbikat planlamalarında, taktik düzeyde gözlemci faaliyetleri, tampon bölge oluşturma ve bu konularda ilgili diğer faaliyetlere ağırlık verilmektedir.

27. Barış Gücü Harekâtına Katılım

270. Hazırlık

Barış Gücü Harekâtı'na katılımın hazırlık safhasında gözden kaçan hususlar veya yanlış değerlendirmeler sonucu alınan hatalı, eksik, gereksiz zaman ve kaynak sarfına, karışıklık ve aksaklıklara sebep olmaktadır. Hazırlık döneminde, üst seviyeli askeri ve politik konularda yapılacak düzenlemelerdeki eksiklikler, hatalar, sonradan düzeltilmesi çoğu zaman mümkün olmayan sonuçlara yol açabilmekte ve harekâtın tüm başarısı T.C Devleti ve TSK'nın prestijini olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Bu nedenle, başlangıçtan itibaren BM/Koalisyon Harekâtının siyasi amaçları (elde edilmek istenen nihai sonuçları), askeri hedefler, harekât konsepti ve komuta-kontrol çerçevesinin açık olarak çizilmesi ve ilgili BM/Koalisyon makamlarıyla tam bir mutabakat sağlanması gerekmektedir.

271. Koordinasyon Grubu

Koordinasyon Grubu'nun teşkil maksadı, Barış Gücü Harekâtına katılımdan, en az kaynak sarfıyla, en etkin şekilde ve asgari riskle azami milli menfaat sağlanmasıdır.

Mili menfaatlar, durumlara göre değişmekle birlikte politik-askeri etkinliğimizin ve prestijin artırılması, bölge ve dünya barışının sağlanması ve pekiştirilmesi, TSK

unsurlarının eğitim ve deneyimlerinin artırılması, başka ülkelerin milli menfaatlerimize yönelik askeri girişimlerinin önlenmesi, müteakip politik-askeri girişimlerimiz için zemin hazırlanması gibi çeşitli şekillerde kendini gösterebilmektedir.

Koordinasyon Grubu, Dışişleri Bakanlığı koordinatörlüğünde; Başbakanlık, MGK Genel Sekreterliği, Gnkur. Bşk.lığı, ilgili Bakanlıklar, Kuvvet Komutanlıkları (gerektiğinde J. Gn. K.lığı da dahil) ilgili kamu ve özerk kuruluş temsilcilerden oluşur. Gerektiğinde özel sektör ve sivil insani yardım kuruluşları temsilcileri de bu gruba dahil edilir; gerekli toplantılara ve faaliyetlere iştirak edebilirler.

272. Koordinasyon Grubu'nun Görevleri

- Muhtemel uluslararası müdahaleyi gerektirebilecek gelişmeleri takip etmek, müzakerelerde bulunmak ve değerlendirmeler yapmak,
- BM Güvenlik Konseyi'nin müdahale kararı aldığı durumlarda; siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve askeri açıdan riskleri ve başarı ihtimalini değerlendirmek,
- Türkiye'nin katılmasına ilişkin değerlendirme ve teklifler hazırlamak,
- Katılım şekli ve çapı (gözlemci, askeri kuvvet/muharip destek, sivil unsurlar) konusunda teklifler hazırlamak,
- BM ve "Lider Ülke" yetkilileriyle ön görüşmeleri yapmak, katılma "Prensip Kararı"nın alınmasından sonra; "Katılım Anlaşması/Participation Agreement" müzakere etmek,
- Operasyonla ilgili gelişmeleri takip etmek, başlangıçta belirlenmiş politik, politik-askeri, sosyo-ekonomik hedeflerin elde edilmeleri yönündeki başarı ve başarısızlıkları değerlendirmek,
- Verilecek Hükümet Direktifi'ne göre, BM/Koalisyon yetkilileri nezdinde gerekli girişimlerde bulunmak,
- Çeşitli milli, resmi ve özel kuruluşlar arasında eşgüdüm ve gayret birliği sağlamak,

273. Katılım Anlaşması (Participation/Contribution Agreement)

Bir Barış Gücü Harekâtı'na katılım, T.C Devleti'nin, yabancı bir ülkeye silahlı kuvvet göndermesi, kaynak tahsis etmesi, personel, malzeme ve aynı zamanda ülkenin prestijini

risk altına sokması anlamındadır. Bu nedenle, herhangi bir Barış Gücü Harekâtına katılmadan önce; katılımın şekli ve çapı, kuvvetlerin statüsü, yetkisi, personelin tabi olacağı kurallar, emir-komuta ilişkileri, katılımın süresi, çekilme şartları gibi hususları kapsayan bir katılım anlaşmasının T.C Devleti ile BM ve Koalisyonu temsil eden ve misyonla imzalanması zorunluluğu vardır.

Katılım Anlaşmasında; BM/Koalisyon ile ev sahibi ülkeler ve çatışan taraflar arasında imzalanan Kuvvetlerin Statüsü Anlaşması'na ilgili BM Güvenlik Konseyi Kararlarına atıf yapılmalı ve hem politik-askeri seviyede, hem de askeri komuta zinciri içerisinde, gelişmeleri takip ve önemli kararların alınmasında katkıda bulunmaya imkan verecek bir temsil (Milli Askeri Temsilcisi, Karargah Sb., İrtibat Sb. gibi) garanti altına alınmalıdır.

Aksi halde, TSK unsurlarının ve T.C devlet mekanizmasının kontrol edemediğimiz bazen milli menfaatlerimize aykırı politik ve askeri kararları uygulaması veya desteklemesi ihtimali ortaya çıkabilir ki, böyle bir durum kabul edilemez. Hazırlık safhasında ve harekât süresince Türkiye'nin politik-askeri ve askeri karar mekanizmaları içinde Komutan, karargâh personeli, irtibat subayı, milli askeri temsilcisi, danışman olarak, uygun seviyede ve sayıda personelle temsilin özel dikkat gösterilecek ve asıl birliğin intikalinden önce kilit personelin göreve başlaması sağlanacaktır. Detaylara ilişkin hususlar, Katılım Anlaşmasına Ek olarak düzenlenebilirler.

274. Keşif Heyeti/ Ön Heyet Faaliyetleri

Keşif heyetleri, harekât bölgesindeki durum hakkında yerinde bilgi almak amacıyla; üst seviyeli karargâhlarda, katılımı ilgili görüşmelerde bulunmak ve Katılım Anlaşmasını müzakere etmek; alt seviye karargâhlarda ise göreve ilişkin detaylı koordinasyonda bulunmak ve taktik/lojistik ihtiyaçları tespit etmek için görevlendirilebilirler.

Katılım şekli, çapı, görev belgesi, emir-komuta ilişkileri ve kısıtlamalar gibi ana konularda mutabakat sağlandıktan ve "Katılım Anlaşması" imzalandıktan sonra, bölgeye bir ön heyet gönderir. Ön Heyetin asli görevi, büyük kısmın görev intikali ve yerleşmesini sağlamaktır.

- İdeal olarak, bir Barış Gücü harekâtına katılımla ilgili keşif ve temalar aşağıdaki sırayı izlemelidir. Zorunlu haller dışında bu faaliyet sırası değiştirilmelidir:
- Koordinasyon Grubu tarafından oluşturulan biri politik-askeri, diğeri askeri ağırlıklı iki heyetle, sadece bilgi almak için (fact-finding) bölgeye yapılacak ziyaretler,
- Koordinasyon Grubu'nun "Katılım Anlaşması"nı müzakere etmek için ilgili karargâhlara yapacağı ziyaretler,
- Gnkur. Bşk.lığı, Kuvvet Komutanlıkları ve Barış Gücü Birliğinden oluşturulacak heyetler vasıtasıyla, bölgede yeteri miktarda ve sürede lojistik ve taktik keşifler yapılması,

Birliğin intikalinden yeteri kadar önce bir heyetin bölgeye intikal ederek, birliğin kabul ve yerleşmesi ile ilgili faaliyetleri yürütmesi; bu faaliyetler kapsamında ön heyet tarafından birliğin kabul limanı veya havaalanında karşılanması, gümrük işlemleri, konaklama, toplanma bölgesinde iskân, iaşe ve irtibatın sağlanması, görev bölgesine intikal, görev bölgesinde kurulacak tesislerle ilgili olarak (bina kiralanması, elektirik, su, çöp, temizlik, ekmek ikmalî, banyo-çamaşır hizmetleri, mütercim ve diğeri yerel hizmet görevlerinin temini) kontrat görüşmelerine BM yetkilileri ile birlikte katılması, bölge hakkında bilgi toplanması ve diğeri barış gücü birlik ve karargâhları ile koordinasyon görevlilerinin icra edilmesidir.

275. Diğeri Hazırlıklar

Harekât bölgesindeki iklim, arazi yapısı, taktik durum, çevre sağlığı, politik hassasiyet, sosyo-ekonomik durum, diğeri katılımcılardan sağlanacak destek, ev sahibi ülke desteğinin mevcudiyeti gibi faktörler itibariyle ihtiyaç duyulacak diğeri hazırlıklar şunlar olabilir:

- İlave karargâh personeli ve tercüman temini,
- İlave teçhizat ve araç temini,
- Özel eğitim (yiyecek dağıtım merkezinin çalıştırılması, enfekte olmuş cesetlerin toplanması ve gömülmesi, mayın tehdidi, yerli halkın kültürü, politik ve kültürel hassasiyetleri),

- Aşı ve serum ihtiyacının karşılanması, personelin aşılması, sağlık (diş dahil) kontrolleri,
- Yabancı dil eğitimi,
- Karargâh subayları için; BM Devamlı Talimatları ve çalışma usullerinin incelenmesi, birlik devamlı talimatlarının gözden geçirilmesi,
- Oryantasyon brifingleri ve eğitimi,

276. Emir ve Kontrol İlişkileri

Aksi emredilmedikçe, Barışı Destekleme Harekâtı için Türkiye'den gönderilecek birlikler Gnkur. Bşk.lığı tarafından sevk ve idare edilir. Türk Birlik K. veya Görev kuvveti K. aksi emredilmedikçe, doğrudan Gnkur. Başkanlığı'na rapor verir. İdari ve Lojistik destek ilgili Kuvvet Komutanlıklarınca sağlanır.

Türk Birlik K.'nın askeri dışındaki yetki ve sorumlulukları, ilgili Bakanlıklar ve kuruluşlarla koordine edilerek belirlenir.

TSK unsurları, normal olarak, milli olmayan bir komutanlığın, "Harekât Kontrolunda" görev yaparlar.

Görev bölgesinde, Türk birlik K.ından başka (daha kıdemli veya kıdemsiz) TSK mensupları olması halinde (Komutan, Karargah Sb., Gözlemci, İrtibat Sb. Gibi) bu subaylarla Türk Birlik K. Arasına emir komuta, koordinasyon ve bilgi verme ilişkileri Gnkur. Bşk.lığına, Birlik K.mın doğrudan Gnkur. Bşk.lığıyla haberleşme inisiyatifini azaltılmayacak ve etkin çalışmayı sağlayacak şekilde düzenlenir.

Aynı harekât alanında (görev bölgesinde) birden fazla kuvvete mensup TSK unsurları varsa ve bunlar zaman ve mekân itibarıyla ilişkili olarak harekât icra ediyorsa, bir Müşterek Görev Kuvveti K.lığı ihdas ettirilir.

Böyle bir komutanlık ihdası, harekât alanındaki emir-komuta zincirini aksatmayacak şekilde mütalaa edilmeli ve GKK.'nın yetkileri ile harekât alanındaki Müttefik K.lığın yetki ve sorumluluk sahaları arasında bir çelişki yaratılmasından kaçınılmalıdır.

Uysurlarla, çaplarıyla orantılı rütbe ve ünvana sahip komutan atanarak, gereksiz yere ilave komuta kademesi yaratılmasından kaçınılmalıdır.

278. Karargâhlar

Barış Gücü Harekâtı'na iştirak eden TSK unsurlarının karargâh/komuta yeri, yapısı ve teşkilatı; harekâtın tipi (ek kuvvet, müşterek, birleşik/müşterek), katılım seviyesi (tabur/alay, filo, tek gemi/görev kuvveti), lojistik destek sorumluluğu (ortak destek, milli destek müfrezesi teşkili) ve özel ihtiyaçlar (Basın ve Halkla İlişkiler, psikolojik harekât, hükümet, sivil işler faaliyetler gibi) dikkate alınarak belirlenir. Bu ihtiyaçların belirlenmesinde, bölgede yapılacak ön ziyaretlerden istifade edilir. Ancak, birlik büyüklüğü ne olursa olsun, karargâhında personel, istihbarat, harekât ve eğitim, lojistik, levazım, svl işler, basın ve halkla ilişkiler, hukuk, din işleri, istihkâm, muhabere ünitelerinin bulunması sağlanır.

Karargâhların ve Harekât Merkezlerinin yeterli personelle, 24 saat esasına göre faaliyet göstermeleri esastır. Karargâhların teşkilinde; sadece milli ünitelerle temas ve yazışma yapmayacakları, müttefik üst karargâhlarla periyodik muhabere, rapor ve emir akışı olacağı, milli komutanlıklar emrine /harekât kontrolüne diğer ülke unsurlarının girebileceği, bu durumda bu unsurların uygun sevk ve idaresi için periyodik emirlerin ve devamlı talimatların yayınlanması gerekeceği dikkate alınır, yeterli sayı ve nitelikte personel ve teçhizat (idari, muhabere) planlanır.

TSK unsurlarının ayrı ayrı harekât icra etmeleri halinde, karargah personeli ve muhabere ihtiyacının artacağı; harekâta katılım şekli ve harekât bölgelerinin belirlenmesinde dikkate alınır.

279. Raporlar

Aksi emredilmedikçe, Barış Gücü Harekâtına katılan TSK unsurları tarafından gönderilecek raporlar şunlardır:

- Harekât günlük durum raporu,
- Aylık personel durum raporu,
- Aylık muhasebe durum raporu,
- Aylık komutan değerlendirmesi raporu,
- Aylık geri ödeme raporu,
- Ayrıca bölge ve şahsiyetler hakkında elde edilecek plan biyografik ve stratejik istihbarat bilgileri rapor edilir.

Raporlar, Gnkur. Bşk.lığı ve ilgili Kuvvet K.lıklarına gönderilir. Sadece değişiklikler rapor edilir ve raporlara seri numarası verilir. Raporlar, SİLKUVRAP ve Kuvvetlerin rapor yönergeleri esaslarına göre kriptolanarak gönderilir.

Aylık Komutan Değerlendirilmesi Raporlarında; serbest metin halinde harekâtın genel değerlendirilmesi, müttfik komutanlık ve diğer katılımcıların tutum ve dikkati çeken faaliyetleri, harekât hedeflerinin elde edilmesindeki başarı derecesi, yerli halkın ve resmi kuruluşların harekâtı destekleme derecesi, TSK unsurlarının disiplin, moral, sağlık, lojistik destek, harekâta hazırlık seviyesi açısından kritik noksanlık ve zaafiyetleri üzerinde durulur; alınmış ve alınması planlanan düzeltici tedbirler ile üst komutanlıklara yapılan teklifler açıkça yazılır.

2710. İrtibat

İrtibat, prensip olarak, üst birlikten asta, sağdan sola olmakla birlikte, harekât bölgesindeki şartlar irtibat ihtiyacı konusunda belirleyicidir. Gerek muhabere personeli, gerekse irtibat subayları ihtiyacı, hazırlık safhasında belirlenir; birliğin kadro ve teşkilatına dahil edilir. İrtibat elemanlarının, tim olarak kullanılmaları nedeniyle, yeterli muhabere teçhizatına, ulaştırma kabiliyetine sahip ve kendi kendilerine yeterli olmaları esastır. İrtibat subayları mutlaka iyi İngilizce bilen personelden seçilir ve tercihen yurtdışı kuru/görev yapmış personel olması tercih edilir. Üst, ast, komşu birliklerle müşterek karargâh ve harekât merkezleriyle olan irtibat ihtiyacı zaman zaman gözden geçirilerek uygun teklifler yapılmalıdır. İrtibat subayı ihtiyaç belirlenirken, bunların rotasyona tabi tutulacakları, izin, istihbarat gibi durumlarda değiştirilmeleri gerekeceği de dikkate alınmalıdır. Normal bir askeri harekâttan farklı olarak, Barış Gücü Harekâtı, yerel yetkililer ve gruplarla irtibat

tesis ve idamesini de gerektirir. Bunlar, sivil hükümet kuruluşları, askeri yetkililer, yerel yöneticiler, diğer BM kuruluşları ve hükümet dışı kuruluşlar olabilir. Bu tür irtibat faaliyetleri iki ayrı seviyede cereyan etmektedir.

Üst seviyede, Devamlı ve Programlı İrtibat: Bu irtibat, çoğu zama çatışan tarafların, ilgili BM Barış Gücü yetkilisini gözetim veya başkanlığında bir araya geldikleri, karma komisyonlar veya üst seviye koordinasyon komiteleri toplantıları şeklinde yürütülür. Harekât bölgesinin genişliği ve ihtiyaçlar, daha aşağı seviyelerde alt komisyonlar tesisini de gerektirebilir. Tüm faaliyetlerin merkezi olarak koordine edilmesinin önemi açıktır. Bu nedenle toplantılar, toplantılarda kullanılacak temalar, harekât tarzları ve müzakere usulleri, taraflara yönelik tutumlar, BM Komutanlığı ve diğer ülke/sektör komutanlıklarıyla yakından ve ayrıntılı olarak koordine edilmelidir.

Alt seviyede günlük, nispeten küçük çaplı problemlerin çözümü veya rutin faaliyetlerin koordinesi için de irtibata ihtiyaç vardır. Bu seviyedeki faaliyetler, genel politik durumla ilgili olmayıp, daha ziyade bir kere ortaya çıkan ihtiyaçlara yöneliktir ve ast birlikler tarafından yürütülür. Harekât alanındaki koşullar, savaşa karışan tarafların karargâhlarında daimi irtibat subayı bulundurmayı ve taraflardan irtibat personelini kabul etmeyi gerektirebilir.

2711. Teşkilatlanma

BM/Koalisyon yetkileriyle varılan mutabakat ışığında, belirlenen görevi başarabilecek; kendi kendine yeterli, müttefik emir-komuta ve lojistik sisteme entegre olabilecek, yeterli ihtiyacı ve manevra birliği olan; yedek parça, mühimmat/akaryakıt ve diğer kritik ikmal malzemeleri açısından makul bir stok seviyesinde sahip yapının oluşturulmasıdır.

Harekât alanındaki bazı fonksiyonları doğrudan BM Barış Gücü K.lığına veya Sektör K.lıklarına bağlı çokuluslu teşkillere yürütülebileceği veya yeterli uzman personel, teşkilat ve teçhizata sahip bir ülkenin genel sorumluluğu üstlenebileceği dikkate alınmalıdır. Bu alanlar; başta lojistik destek olmak üzere, sıhhi tedavi ve tahliye, inzibat, trafik kontrol, istihkâmcılık olabilir. Bu gibi durumlarda ya doğrudan bu teşkillerden destek alarak veya bu teşkillere uygun unsurlarla katkıda bulunarak, teşkilatlanmada tasarrufa gidilebilir. Aynı

zamanda gayret beraberliği sağlanarak, eldeki imkânların en etkin şekilde kullanımını mümkün olabilir. Deniz ve Hava Kuvvetlerinden teşkil edilecek Barış Koruma Birliklerinin önemli bir teşkilat değişikliği gerektirmeyeceği değerlendirilmektedir. Doğabilecek teşkilat değişiklik ihtiyaçları, alınacak göreve bağlı olarak ayrıca emredilir.

Teşkilatlanmada gerçek kabiliyetler üzerinde durulur ve unsuların hareket kabiliyetini azaltıcı düzenlemelerden kaçınılır. Harekât bölgesindeki şartların değişimine bağlı olarak, teşkilatında gözden geçirilmesi gerekeceğinden, bu husustaki teklifler aylık Komutan Değerlendirilmesi Raporlarında gerektiğçe yer verilir. Normal olarak, Alay Muhabere Grubu seviyesinde bir “Kara” birliği, görev bölesindeki şartlara bağlı olarak, aşığıdaki unsurları içermelidir.

Bu unsurlardan bir kısmının temininin olmaması veya görevlendirmelerinin ekonomilk olmayacağının değerlendirildiği durumlarda, aynı fonksiyonları hangi ünitelerin yürüteceği açıkça belirlenir.

Karargâh (Harekât Merkezi):

aa- Kh. K. (Kur. Bşk. Fonksiyonunu icra etmek üzere)

bb-Personel, istihbarat, harekât ve eğitim, lojistik, levazım, maliye, istihkam, muhabere, din işleri, hukuk, basın ve halkla ilişkiler, sivil işler, personel (kısım veya ünite şeklinde),

cc- İHK ve HİS,

dd- İrtibat Subayları,

ee-Kh. Tk./Bl.,

Muharip unsurlar:

aa- Piyade/Mnz. P.Bl./Tb (Havan Tanksavar Tk.)

bb-Keşif Tk./Bl.,

cc- Askeri inzibat T./Bl./tb.,

dd- Özel Harp unsurları,

ee- Askeri Köpek Timleri,

Muhabere Destek Unsurları:

- aa- Topçu Tb./Bt.,
- bb- Savaş İstihkâm Tb./Bl. (S Arama Ünitesi dahil),
- cc- Özel Savaş İstihkâm ve İnşaat Brl.,
- dd- Muhabere Tk./Bl.,
- ee- Psikolojik Harekât Ünitesi,
- ff- Basın ve Halkla İlişkiler Ünitesi,
- gg- Sivil İşler Ünitesi,
- hh- Kara Radarları,
- ıı- Fırkateyn/Muhrip
- ii- Denizaltı
- kk- Av Bombardıman/Keşif Filoları

Muhabere Hizmet Destek Unsurları:

- aa- Ulaştırma Tk./Bl. (Ulaştırmanın Kontrol),
- bb- Terminal Tk.,
- cc- Helikopter (Ulş.) Ünitesi,
- dd- Sıhhiye Tk. (Sahra Hastanesi),
- ee- Ambulans Tk.,
- ff- Levazım Tk. (Tedfin Hizmeti),
- gg- Banyo-Çamaşır ünitesi,
- hh- İkmal ve Bakım Tk.,
- ıı-Patlayıcı Madde İmha Ekibi,
- ii- Kantin Ünitesi,
- jj- Mobilya Ünitesi,
- kk- Posta Ünitesi,
- ll- Telefon Ünitesi,
- mm- Kh. Destek Tk./Bl.,
- nn- Milli Destek Müfrezesi,
- oo- Lojistik Hizmet Gemisi,
- pp- Hava İkmal Üniteleri,

Barışın zorla tesis türü harekât yukarıdakilere ilave olaak Tank, Topçu, Silahlı Helikopterler ve Hava Kuvvetini de gerektirebilir. Bu durumda, ayrı coğrafi bölgelerde görevlendirilecek her unsur için ayrı ayrı ihtiyaç belirlenmelidir. İhtiyacın terkihi, harekât bölgesindeki koşullara göre, Birlik Komutanı tarafından belirlenir.

Durumun el vermesi halinde, çok uluslu ihtiyat teşkili de düşünebilir. Ancak, muhabere, emir-komuta, özellikle karşılıklı lisan problemleri mutlaka çözümlenmeli, irtibat subaylar gönderilmeli ve varsa ihtiyatın uygulayacağı planlar prova edilmelidir.

Görevin türü ne olursa olsun, mutlaka yeterli bir ihtiyat ayrılmalıdır.

28. Harekât Esasları

280. Genel

Harekât esasları, icra edilen Barış Gücü Harekâtının genel karakteri ve görevlere bağlı olarak değişeceğinden, her bir Barış Gücü Operasyonuna katılım için ayrı ayrı olmak üzere, yayımlanacak harekât emrinde açıklanır. Milli harekât emrinde yer alacak bu hususların, BM operasyonundan sorumlu komutanlıkça belirlenmiş esaslara aykırı olmamaları, önceden yapılacak koordinasyonla sağlanmalıdır.

Harekât Emri'nden ayrı olarak, Türk Birlik Komutanı'na uygun gizlilik dereceli bir "Görev Talimatı" da verilir ve bu talimatta: "Türkiye'nin BM Operasyonu'na katılımdan beklediği politik, askeri, ekonomik menfaatler, bunların temini için takip edilecek genel hareket tarzları, milli makamlarla ilişkiler, harekâta ilişkin kısıtlamalar, varsa örtülü faaliyetler, olağanüstü durumlarda harekât tarzları" gibi hususlara açık olarak yer verilir.

281. Angajman Kuralları

İcra edilen Barışı Koruma Görevinin niteliğine göre, BM'in taraflarla görüşmeler yoluyla tespit edeceği, görevin ifasına yönelik kurallardır. Bu kuralların birlik intikalinden önce personele çok iyi öğretilmesi gerekir.

282. Kısıtlamalar

Harekâtın amaçları, Türkiye'nin milli menfaatleri, Türk Barış Gücü Birliği'nin çapı, teşkilatı, muhabere ve muhabere hizmet desteği imkân ve kabiliyeti, harekât bölgesindeki özel şartlar gibi hususlar Türk Birliği'nin kullanılmasıyla ilgili olarak emir-komuta, müstakil görevlendirilecek birlik çapı, coğrafi bölge, müstakil görevlerin süresi, görevin türü, ikmal ve destek sorumlulukları gibi konularda milli olarak bazı kısıtlamaların getirilmesini gerektirebilir.

BM ve Koalisyon makamlarıyla ileride ortaya çıkabilecek sürtüşmelerden kaçınmak üzere, bu tür kısıtlamalar başlangıçta belirlenir; "Katılım Anlaşması" nda yer alacak ve operasyondan sorumlu komutanlığa deklere edilir. Bu tür kısıtlamalara ilişkin bazı jenerik örnekler şunlardır:

- a- Türk Birliği unsurlarının sivil halka karşı veya toplum olaylarında kullanılması,
- b- Yerel polis olmadan, sivil evlere girilmemesi,
- c- "Bölük" ten küçük unsurların müstakil görevlendirilmesi,
- d- Taktik hava kontrol timlerinin, sadece dost birliklerin kontrolü altındaki bölgelerde görevlendirilmeleri,
- e- Belirlenecek bir coğrafi bölge dışındaki görevlendirmelerde, yakın hava desteği ve taarruz helikopter desteğinin garanti edilmesi,
- f- Engel malzemesi, kereste, çimento gibi ağır ve büyük miktarda malzeme; akaryakıt ve içme suyu dışındaki suyu BM tarafından ikmal edilmesi,
- g- Ağır ulaştırma desteği temini,
- h- Ortak IFF,
- ı- Hava şartlarına bağlı olarak uçuşların yapılmayacağı görüş ve bulut alt tavanı, meteorolojik ulusal limitler belirlenmesi ve harekâtın başlangıcından önce deklare edilmesi.

283. Müşterek/Birleşik Harekât

Barış Gücü Harekâtına iştirak eden unsurlardan normal olarak, bir muhabere harekâtındakinden farklı görevleri icra etmeleri istenir. Deniz ve Hava unsurlarından

beklenen fonksiyonlar, ambargonun uygulanmaya konması ve takibi, ara unsurlarına destek sağlanması gibi, genelde düşük yoğunluklu ve nispeten az riskli görevleri gerektiren, kara unsurlarından; kendilerine tahsis edilen sorumluluk sahası içinde tam kontrolü tesis etmeleri, çatışan taraflara ve yerli halkla dengeli ve mesafeli ilişkiler tesis etmeleri, insani yardımın dağıtımından, emniyet ve asayişin teminine kadar çok kompleks görevleri icra etmeleri istenebilir.

Bu görevler genel olarak şunlar olacaktır:

- a- Savaşan veya çatışması muhtemel tarafları birbirinden ayıracak tampon bölgeleri ve gözetleme noktalarını tesis etmek, devriye dolaşmak,
- b- Ateşkes veya bir müzakerenin uygulanmasını gözlemek, ihlalleri rapor etmek,
- c- Çatışan taraflar arasında müzakerelerin başlatılması için girişimlerde bulunmak,
- d- Kanun hakimiyeti ve asayişi temin etmek, haydutlar ve çetelere karşı yerel polisi organize etmek, desteklemek,
- e- Normal koşullara dönüş için gerekli şartları oluşturmak, yerli halk ve yerel yöneticileri bu yönde faaliyet göstermeye teşvik etmek, desteklemek,
- f- Silahsızlanma ve silahlı kuvvetlerin dağıtılmasına nezaret etmek,
- g- Silah kaçakçılığını ve harekât bölgesinde çatışan taraflara her türlü askeri yardımı göndermek,
- h- Sınır geçişleri, ikmal yolları, mülteci ve göçmen kamplarını korumak,
- ı- İnsani yardım faaliyetlerini desteklemek, depoları, konvoyları ve dağıtım merkezlerini korumak,
- i- Yolları onarmak, geçici köprüler inşa etmek.

Barışı zorla tesis türü operasyonlar, normal muhabere harekâtını gerektirecek şekillerde icra edilir ve meskun mahallerde, gerillaya karşı harekât türü görevleri de gerektirebilir.

Bu görevlerin başarılabilmesi için yerel yönetim ve halktan ayrı olarak; çeşitli ülkelerden münferit personel (gözlemci, karargah subayı, irtibat subayı), tek veya çok uluslu karargahlar, çeşitli kuvvetlerden ve sınıflardan muharip unsurlar; hükümet dışı kuruluşlar (UNICEF, UNHCR, ICRC, CARE gibi BM ihtisas kuruluşları ile ICRC, CARE gibi hükümet dışı kuruluşlar), BM'nin; diplomatik/politik, insan hakları, sivil yönetim,

seçim işleriyle uğraşan personeli ve sivil müteahhitler ile yakın ve ahenkli bir işbirliği şarttır.

Bu maksatla Harp Akademeleri, Sınıf Okulları ve Barış Gücü Görevleri için belirlenmiş birliklerde yapılacak eğitim ve tatbikatlarda, standart taktik mesele çözümlerinden ziyade, BM Devamlı Talimatlar, ANTO STANAG'ları başta olmak üzere, müşterek/birleşik harekâta işbirliği ve çalışma esası öne alan, uygulamaya yönelik çalışmalar yapılır.

Barış Gücü Harekâtı için yapılacak teşkilatlanmada da, Barış Gücü Birliğinin gerekli unsurları içermesi, gerekirse yeni birlik ve ünite teşkiliyle sağlanır. Özellikle karargâhların teşkilinde; işbirliği ve diyalogun tesis ve devam ettirilmesine imkan verecek nitelik ve nicelikte personel atanmasına dikkat edilir. Bu hususlar, ilgili personelin karagah birimin görev talimatlarında açıkça yansıtılır. Hazırlık safhasında bölgeye yapılacak ziyaretler ve operasyondan sorumlu makamlarla yapılacak ilk temaslarda, bu konuların açıklığa kavuşturulması, varsa, halen operasyonu yürüten karargâhların teşkilatlarından istifade edilmesi sağlanır.

284. İnsani/Sosyal-Ekonomik Yardım

İhtiyaç sahiplerine yiyecek, barınma, sağlık yardımı; su kaynaklarını ıslahı, yenilerinin bulunması; eğitim tesislerinin onarımı, öğretimin desteklenmesi, tanının desteklenmesi, karayolu, demiryolu, limanlar, hava meydanları, telekomünikasyon gibi altyapının ıslahı, hastaneler, polis merkezleri, hatta binaların faaliyete geçirilmesi, silahtan arındırılan savaştan grup mensuplarına yeni kabiliyetler kazandırılması, İstihdam imkânları yaratılması gibi faaliyetler insani, ekonomik, sosyal yardım kapsamında mütalaa edilmektedirler. Özellikle son yıllarda girilen Barış Gücü Operasyonları, bu faaliyetlerin, harekâtın başarısı için, askeri nitelikli faaliyetlerden daha önemli olduğunu göstermiştir.

Genel olarak “insani yardım” başlığı altında bu faaliyetler, normal olarak “Hükümet-dışı Kuruluşlar” ve BM’in askeri olmayan kuruluşları veya unsurları tarafından yürütülmektedir. Bununla beraber, askeri birlikler bu kuruluşların faaliyetleri için gerekli güvenlik ortamını sağlayacak katkıda bulunurlar. Ayrıca, özellikle bir Barış Gücü

Harekâtının ilk safhalarında, askeri birliklere yardım malzemesinin alınması, taşınması, muhafaza ve kaydının tutulması, yerel yöneticilere koordine ederek, şayet bir yönetim yoksa kurarak dağıtılması; mülteci ve göçmenlerin kontrolü, kaydı, taşınması; kampların tesisi, çalıştırılması; sağlık desteği sağlanması; yollarının onarımı ve inşası gibi çok çeşitli görevler verilebilir veya askeri birlikler, sorumluluk bölgelerinde, bu tür görevleri icra zorunda kalabilirler.

Hazırlık safhasında, bu tür açık veya durumun gerektirdiği insani yardım görevleri tespit edilecek ve Barış Gücü Birliğin teşkil ve teçhizinde dikkate alınır.

285. Bölgeden Çekilme

Barış Gücü Birliği görevinin sona ermesi, görev bölgesindeki şartların görevin devamına imkân vermeyecek şekilde değişmesi veya milli olarak alınacak bir kararla, geri çekilebilir.

Son durumda; BM/Koalisyon yetkililerinin gerekli tedbirler alma ve sorumlulukların ve görev bölgesinin devir teslimi için gerekli politik ve askeri düzenlemeleri yapabilmelerine imkân verecek şekilde, birliği çekme kararı asgari 3 ay önce resmen deklere edilmelidir.

Olağandışı durumlarda çekilme için ihtimal planlaması başlangıçta yapılmalı ve zaman zaman gözden geçirilerek, güncel halde tutulmalıdır. Birliğin tümüyle çekilmesinin mümkün olamayabileceği durumlarda öncelik personel, silahlar ve muhabere malzemesinde olmalıdır. Birliklerin çekilme planlarının onay makamları Genelkurmay Başkanlığının direktifleri çerçevesinde bağlı oldukları Kuvvetlerin Kuvvet Komutanlıklarıdır.²¹

---

²¹ a.g.e.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE’İN BARIŞI DESTEKLEME HAREKÂTINA KATILIMI

30. Türkiye’nin Uluslararası Krizlere Yaklaşımı

Türkiye üç kıtada (Asya, Avrupa ve Afrika) toprağa sahip uluslararası politikada önemli roller üstlenmiş, zaman zaman da belirleyici olmuş bir imparatorluğun yerine kurulmuştur. Dolayısıyla, Osmanlı İmparatorluğu’nun eski topraklarında kurulan (Ortadoğu, Kafkaslar, Balkanlar) bağımsız ülkelerde çıkan sorunlara veya krizlere Türkiye istemese de bulaşmaktadır. Ayrıca bu coğrafyanın dışında Türkler’in anayurdu Orta Asya’da 1990 sonrası bağımsızlığını elde eden Türk kökenli (soydaş) ülkeler ve onların coğrafyasında ortaya çıkan krizler ve sorunlar da Türkiye’nin ilgi alanındadır. Bu iki nedene ilave olarak Batı Bloku’nda yer alan Türkiye, müttefikleri başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerin karıştığı krizlere ve sorunlara da karışmak zorunda kalmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu’nun hakim olduğu bölgelerde çıkan krizler; tarihsel, kültürel, insani, politik, ekonomik nedenlerle Türkiye’nin ilgi alanı olmaktadır. Özellikle Balkan’lardaki Müslüman haklar (Boşnaklar, Arnavutlar) sorunlarla karşılaştıklarında Türkiye’yi yanlarında görmek istemektedirler. Türkiye de bu isteğe kayıtsız kalmamaktadır.

Türkler, Müslüman olmalarına ve Doğulu bir kültürden gelmelerine rağmen, Batı tarzı bir felsefe ve devlet anlayışına sahiptirler. Bu fark da Batılıların Türkiye’yi tercih etmelerine neden olmaktadır. Türkler’in hep batıya doğru gidişleri ve fetihleri Hıristiyan topraklarını elde etme, cihad yapma ile açıklanmaktadır. Cihad önemli bir nedendir ama Doğu bölgeleri Türkler’in yaşam tarzına uygun değildir. Türk kökenli olmayan Müslüman Arnavutlar, Boşnaklar veya Kafkas halkları yurtlarından herhangi bir nedenle ayrılmak zorunda kaldıklarında geçmişte yoksul olmalarına rağmen Türkiye’ye göç etmeyi tercih etmişlerdir. Suudi Arabistan ve Kuveyt gibi ülkeleri daha zengin olmalarına rağmen veya

İran, Pakistan, Endonezya, Malezya gibi Müslüman ülkeler olmalarına rağmen bu ülkeleri tercih etmemişlerdir. Türkiye uluslararası ilişkilerde Müslüman kimliği ile değil, daha çok batılı kimliği ile davranmıştır. Uluslararası krizlerde Bosna-Hersek, Kosova ve Afganistan'da olduğu gibi Müslüman kimliğini de zaman zaman kullanarak müdahale etmiştir. Türkiye orta büyüklükte bir devlettir; fakat diğer orta büyüklükteki devletlere göre ve hatta bazı büyük devletlere oranla daha fazla uluslararası krizlerde rol üstlenmiştir.

Türkiye, yeni kurulmasına ve yoksul olmasına rağmen Afganistan'a doktor, mühendis ve asker göndermiş; 1936'da Boğazlar sorununu çözmüş; Balkanlar'da İtalya ve Almanya'ya karşı ittifak oluşturmaktan çekinmemiş; 1939'da Hatay sorununu çözmüştür.

Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Türkmenistan'ın soy, tarih ve kültür birliği gibi ortak değerleri vardır. Türkiye uluslararası krizlerde askeri gücüyle katkıda bulunmuştur. Kore, Bosna-Hersek, Somali, Kosova ve Afganistan'da olduğu gibi dünyanın çeşitli bölgelerinde meydana gelen bir çok krize de BM çerçevesinde gözlemci sıfatıyla bulunmuştur veya bulunmaya devam etmektedir.

Uluslararası krizlere, Türkiye adına Türk Silahlı Kuvvetleri katılmaktadır. Dolayısıyla Türk Silahlı Kuvvetleri, Kore, Bosna-Hersek, Somali, Kosova ve Afganistan krizlerinde önemli görevler üstlenmiştir. Doğu Bloku'nun yıkılmasından sonra bağımsızlığına kavuşan ülkelerde ve Türk kökenli cumhuriyetler ile komşu ülkelerde TSK'nın faaliyetleri bulunmaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri Birleşmiş Milletler, NATO, AGİT, AB tarafından organize edilen bir koalisyon içinde birçok uluslararası uyuşmazlıkta, uluslararası krizde ve uluslararası barışın tesisinde önemli görevler almıştır. Sadece askeri değil, sivil faaliyetlerde de bulunmuştur. Doğu Bloku'nun yıkılmasından sonra bağımsızlığına kavuşan başta Türk Cumhuriyetleri olmak üzere birçok ülkeye askeri destek verilebilmektedir. Barış İçinde Ortaklık-BİO adı altında yapılmaktadır. Bu kapsamda 1989'da Berlin Duvarı, 1991'de Varşova Paktı yıkılmış ve Doğu Bloku ülkeleri peş peşe bağımsızlığını ilan etmiştir. Temmuz 1990'da Londra'da toplanan NATO zirvesinde liderler Doğu Bloku ülkelerinin artık düşman olmadıklarını resmen ilan etmişlerdir. 20 Aralık 1991'de Brüksel'deki NATO toplantısında NATO üyesi ülkeler ile egemenliğini yeni kazanan 22 Doğu Bloku ülkesi politik, askeri ve çevre konularında karşılıklı dayanışma ve işbirliğini oluşturmak için Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'ni (KAİK)

kurmuşlardır. 1994 yılında BİO kurulmuştur. Askeri veya sivil tatbikatlarda ve planlamalarda bulunabilecekleri olanaklar sunulmuştur.

BİOEM 09 Mart 1998'de Ankara'da kurulmuştur. BİOEM'de 14 subay, 5 astsubay ve 8 sivil memur olmak üzere toplam 27 görevli çalışmaktadır. 08 Nisan - 10 Mayıs 2002 tarihleri arasında Mobil Eğitim TİMİ, Arnavutluk, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Azerbaycan'da dört subay, Kızılay ve Kızılhaç'tan da birer sivil memurla altı kişi NATO ve BİO ilişkilerinde oryantasyon ve silahlı Çatışma Hukuku seminerleri vermişlerdir. 21-25 Ekim 2002 tarihlerinde aynı eğitimler Makedonya'da verilmiş, toplam 199 personel bu seminerlere katılmıştır. 06 Ocak - 14 Şubat tarihleri arasında Bulgaristan, Ukrayna, Romanya, Makedonya, Arnavutluk ve Moldavya'da 255 personel eğitilmiştir. 14 Haziran - 15 Ağustos 2003 tarihlerinde Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan, Azerbaycan ve Gürcistan'da terörle mücadele yöntemleri anlatılmıştır.²²

31. Türkiye' nin Barış Gücüne Bakış Açısı

Birleşmiş Milletler'in ilk görevi, kuruluşundan üç yıl sonra, 1948'de barışı destekleme amacıyla İsrail'in kurulmasına tepki veren Arap ülkeleriyle İsrail arasındaki çatışmalara silahsız gözlemci göndermektir. Ayrıca, BM'nin barışı desteklemek için asker kullanılması ilk kez Ortadoğu'da olmuştur. Mısır, İngiltere, Fransa ve İsrail'in taraf olduğu Süveyş Kanalı'nın Mısır Cumhurbaşkanı Nasır tarafından millileştirilmesi üzerine çıkan savaşta, BM bölgeye tarihinde ilk defa Barış Gücü askerlerini yerleştirmiştir. Bu tarihten sonra BM, dünyanın çeşitli bölgelerinde barışı destekleme harekâtında bulunmuştur. BM Güvenlik Konseyi, BM Senedi'nin VI. ve VII. Bölümlerinde yer alan yetkilerine dayanarak çok sayıda barışı destekleme harekâtı yapmıştır.

Barışı destekleme harekâtının amacı, krizler ortaya çıkmadan önleyici tedbirler almak, eğer kriz çatışmaya dönüşmüşse hafiften ağıra doğru askeri müdahaleler de dahil olmak üzere çeşitli yaptırımlar uygulamaktır. BM, müdahale ettiği krizlerde taraf değildir. Amacı barışı tesis etmek, maddi ve manevi kayıpları önlemektir. Ancak, taraflardan biri veya birkaçı BM'nin müdahalesine karşı çıkabilir. Zira, krizden çıkar elde etmek isteyen taraf krizin çözülmesini en azından öngördüğü süreden önce istemez.

²² Haydar Çakmak, Uluslararası Krizler ve Türk Silahlı Kuvvetleri, 1. Baskı, Platin, Ankara, 2004, s. 77- 82.

Uluslararası barışı desteklemek amacıyla uluslararası örgütler (NATO, AGİT vb.), uluslararası sivil toplum, dernekler, vakıflar, kulüpler veya uluslararası barış dernekleri, insan dernekleri faaliyette bulunabilir. Bunlara ilave olarak uluslararası camiada tanınmış barış yanlısı politikacılar, sanatçılar, sporcular, din adamları da krizleri çözmek ve barışı desteklemek amacıyla arabulucu veya müzakereci olmak gibi girişimlerde bulunurlar. Fakat uluslararası barışı koruma görevi asıl olarak BM'nin görevidir. Zira, BM dünyada mevcut bütün egemen ülkeleri bünyesinde barındırmaktır ve bütün ülkeler BM yasasını ve görevlerini kabul etmişlerdir. Diğer örgütler ve sivil toplum kuruluşlarının birçoğu bazı ülkeler tarafından tanınmaz veya kabul edilmez.

BM gibi evrensel bir başka örgüt yoktur. Barışı destekleme harekâtı şekli olarak birbirlerine çoğu zaman benzese de, her olayın kendine özgü bir karakteristiği vardır. Bu değişkenliğe ilave olarak barışı desteklemek amacıyla bir ülkeye giden barış gücü askerleri her zaman dostça karşılanmaz veya bir grup dostça karşılasa dahi, bir başka grup düşman gözüyle bakabilir.

Savaşın yıkımına maruz kalmış ülkelerde barışın kalıcı olarak yerleşmesini sağlar. Askeri birlikler, polis veya sivil personelden oluşan BM Barış Gücü, ateşkes antlaşmalarının uygulanmasını ve denetlemesini uygulamak için kuruldu. İnsanların güvenliğin sağlanması, ihtilafli tarafların arasında güvenli tedbirlerin alınması, yönetimde gücün paylaşılması, seçimlerin yapılmasına katkıda bulunulması, yasaların uygulanmasının sağlanması, ekonomik ve sosyal gelişme gibi alanlarda Barış Gücü faaliyet göstermektedir.

BM uluslararası barış ve güvenliğinin sağlanması yetkisini BM Güvenlik Konseyi'ne devretmiştir. Bu operasyonlar BM nezdindeki askerler tarafından yürütülmektedir. BM'nin müdahalesinin uygun olmadığı durumlarda Konsey, bölgesel veya Avrupa Birliği, NATO, Batı Afrika Ekonomik Topluluğu gibi gönüllü ülkelerin kurmuş olduğu uluslararası örgütler vasıtasıyla barışın oluşması işlevini sağlamaktadırlar.

İktidar veya kısıtlı kaynaklar için kimi yerlerde halk kışkırtılarak çatışmaya sürüklenebilir. Ufak bir kıvılcım büyük alev halini alabilmektedir. İç veya dış çatışmalar hemen meydana gelebilir. Bu durumda BM sayesinde uluslararası meşruluk ve en az bütçe ile en yüksek başarılı barış tahsis elde edilebilir. Haiti'de görev yapan MUNISTAH

operasyonun ilk 14 aylık maliyeti BM'ye 428 milyon ABD dolarına mal olmuştur. Eğer bu operasyon ABD tarafından yürütülseydi, bu ülkeye maliyeti 876 milyon ABD dolarına mal olacaktı. BM çok uluslu yapısı, tarafsızlık, meşruluk, uluslararası iş bölümü ve barışın temininde tecrübeli kişilerin varlığı ile maliyeti ve barışın gücü daha etkili olmaktadır.

Barışın inşasına BM Güvenlik Konseyi karar vermektedir. Güvenlik Konseyi'nin 15 üyesinden dokuzunun onay vermesi gerekmektedir. Ama beş daimi üyeden (ABD, Çin, Fransa, İngiltere, Rusya Federasyonu) birisi bu teklife red oyu verirse kabul edilmez.

Barışın İnşası Operasyonları Dairesi Genel Sekreteri bu görevi yürütür ve Konsey'e bilgi verir. Gelişmeler, Genel Sekreter'in özel bir temsilcisi tarafından yürütülür. Afganistan, Doğu Timor ve Sierra Leone'deki siyasi misyonlara destek vermektedir. Personel, BM tarafından göreve alınmaktadır. Mavi Bereli adı verilen BM Barış Gücü personeli, BM'ye hizmet vermekle birlikte, kendi hükümetlerine karşı yükümlüdürler. Askerlerin geri çekilmesi, maaşları, disiplin cezaları ve personel işleri gönüllü hükümetlere aittir. Polis memurları da üye ülkeler tarafından sağlanır, maaşları ise BM tarafından karşılanır.

Güvenlik Konseyi'nin başka kuruluşları da barış konusunda çalışmalarda bulunur. 1999 yılında NATO'nun hava harekâtının ardından NATO'ya Kosova'da barışın korunma görevi KFOR'a verildi. BM Geçici Kosova Geçici Yönetimi (UNMIK) aracılığı ile barış harekâtına katkıda bulundu. Aynı yıl Avustralya'nın katkısı ile Doğu Timor'da kuruldu. Ertesi yıl BM bu görevi üstlendi. 2001 yılında Konsey, NATO'ya uluslararası bir koalisyonun kurulması görevini verdi. ISAF, Afganistan'da göreve başladı ve geçici hükümete yardım için de BM siyasi misyonu kuruldu. Ekim 2003 yılında ise Konsey, ABD liderliğinde çok uluslu, Irak'ta barışın ve güvenliğin sağlanması için operasyon başlattı. 2004 yılında Afrika Birliği'ne Sudan ve Dafur'da barışın sağlanması görüşmeleri sırasında izleme görevi verildi.

BM barış gücününün bütçesi mütevazidir. BM'nin bir yıl içinde dünya çapında yaptığı harcamalar New York şehrinin emniyet güçlerinin 1 yıllık bütçesinden daha azdır. Harcamalar 1991 yılında 1 milyar ABD dolarının altına düşmüştür. 1 Temmuz 2005- 30 Haziran 2006 tarihlerinde ise yeni operasyonların olması nedeniyle 5 milyar ABD dolarına

yükselmiştir. Bu rakam küresel askeri harcamaların % 0.5'ne değerdir. Tüm üye ülkeler bütçeye belli bir pay ayırmak zorundadırlar. 01 Ocak 2006 itibariyle zamanında ödeme yapması gereken ülkeler ABD, Japonya, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Kanada, İspanya, Çin ve Hollandadır. Barış Gücü Operasyonları şunlardır:

UNMIS-United Nations Mission in Sudan-BM Sudan Barış Misyonu: Sudan. Mart 2005. (13.224 kişi görev yapmış; 1.079.53 milyon ABD doları harcanmış ve 16 Barış Gücü mensubu hayatını kaybetmiştir.)

ONUB-United Nations Operation in Burundi-BM Burundi Operasyonu: Burundi. Haziran 2004 - Aralık 2006. (64 kişi görev yapmış; 128.54 milyon ABD doları harcanmış ve 24 Barış Gücü mensubu hayatını kaybetmiştir.)

UNOCI-United Nations Operation in Côte d'Ivoire-BM Fildişi Sahilleri Operasyonu: Fildişi Sahilleri. Nisan 2004. (10.122 kişi görev yapmış; 472.89 milyon dolar harcanmış ve 27 Barış Gücü mensubu hayatını kaybetmiştir.)

UNMIL-United Nations Mission in Liberia-BM Liberya Misyonu : Liberya. Eylül 2003. (16.606 kişi görev yap; 714.88 milyon ABD doları harcanmış ve 87 Barış Gücü mensubu hayatını kaybetmiştir.)

MONUC-United Nations Mission in the Democratic Republic of Kongo-BM Kongo Cumhuriyeti Msiyonu : Kongo Cumhuriyeti. Kasım 1999. (21.972 kişi görev yapmış; 1.094.25 milyon ABD doları harcanmış ve 98 Barış Gücü mensubu hayatını kaybetmiştir.)

UNMEE-United Nations Mission in Ethiopia and Eritrea-BM Etopya ve Eritreye Misyonu: Etopya ve Eritreya. Temmuz 2000. (2.963 kişi görev yapmış; 137.29 milyon ABD doları harcanmış ve 17 Barış Gücü mensubu hayatını kaybetmiştir.)

MUNIRSO: Batı Sahra. Nisan 1991. (479 kişi görev yapmış; 45.94 milyon ABD doları harcanmış ve 14 Barış Gücü mensubu hayatını kaybetmiştir.)

MUNISTAH: Haiti, Ağustos 2004. (9.641 kişi görev yapmış; 489.21 milyon ABD doları harcanmış ve 13 Barış Gücü mensubu hayatını kaybetmiştir.)

UNMIT-United Nations Integrated Mission in Timor Leste-BM Doğu Timor Bütünleşme Misyonu: Doğu Timor. Ağustos 2006. (1.680 kişi görev yapmış; 170.22 milyon ABD doları harcanmış ve 1 Barış Gücü mensubu hayatını kaybetmiştir.)

UNMOGIP-United Nations Military Observer Group in India and Pakistan-BM Hindistan ve Pakistan Askeri Gözlem Misyonu : Pakistan/Hindistan. Ocak 1949. (113 kişi görev yapmış; 11 Barış Gücü mensubu hayatını kaybetmiştir.)

UNFICYP-United Nations Peacekeeping Force in Cyprus-BM Kıbrıs barış Koruma Gücü: Kıbrıs Barış Gücü. Mart 1964. (1.058 kişi görev yapmış; 46.27 milyon ABD doları harcanmış ve 176 Barış Gücü mensubu hayatını kaybetmiştir.)

UNOMIG-United Nations Observer Mission in Georgia-BM Gürcistan Gözlem Misyonu: Gürcistan. Ağustos 1993. (419 kişi görev yapmış; 33.38 milyon ABD doları harcanmış ve 11 Barış Gücü mensubu hayatını kaybetmiştir.)

UNMIK-United Nations Mission In Kosovo-BM Kosova Misyonu: Kosova. Haziran 1999. (4.695 kişi görev yapmış; 217.96 milyon ABD doları harcanmış ve 46 Barış Gücü mensubu hayatını kaybetmiştir.)

UNDOF-United Nations Disengagement Observer Force-BM Kurtarma Gözlem Gücü: Golan Tepeleri. Haziran 1974. (1.194 kişi görev yapmış; 39.86 milyon ABD doları harcanmış ve 42 Barış Gücü mensubu hayatını kaybetmiştir.)

UNIFIL-United Nations Interim Force in Lebanon-BM Lübnan geçici gücü: Lübnan. Mart 1978. (11.985 kişi görev yapmış; 350.87 milyon ABD doları harcanmış ve 258 Barış Gücü mensubu hayatını kaybetmiştir.)

UNTSO-United Nations Truce Supervision Organization-BM Orta Doğu Ateşkes Denetim Organizasyonu: Orta Doğu.Mayıs 1948. (371 kişi görev yapmış; 29.96 milyon ABD doları harcanmış ve 48 Barış Gücü mensubu hayatını kaybetmiştir.)²³

32. BM Çerçevesinde Yapılan Faaliyetler

UNPOS-UN Somalia-BM Somali: Somali. 15 Nisan 1995. (17 sivil ve 9 mahalli memur görev yapmıştır.)

GENEL SEKRETER'İN ÖZEL TEMSİLCİSİ: Orta Afrika'daki Özel Göller Bölgesi. 19 Aralık 1997. (9 sivil ve 7 mahalli memur görev yapmıştır)

UNOGBIS-UN Peace Building Support-Gine BM Barış Kurma Gücü: Gine-Bissau. 3 Mart 1999.

UNOWA-United Nations Office For West Africa-BM Doğu Afrika: Batı Afrika. 29 Kasım 2001.

UNAMA-United Nations Assistance Mission in Afghanistan-Bm Afganistan Destek Misyonu: Afgansitan. 22 Nisan 2002.

UNAMI-United Nations Assistance Mission For Iraq-BM Destek Misyonu : Irak. 14 Ağustos 2003.

UNOSIL: Sierra Leone. 01 Ocak 2006.

BINUB-United Nations Integrated in Burundi-BM Burundi Bütünleşme: Burundi. 01 Ocak 2007.

UNMIN-United Nations Mission in Nepal-BM Nepal Misyonu: Nepal. 23 Ocak 2007.²⁴

---

²³ Enver Bozkurt, Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı, Nobel Yayınevi, Ankara, 2003, s.16- 24.

Barış gücünün karşısında terörizm hareketleri, protesto gösterileri, halkın bir kesiminin baskısı, yayın yoluyla baskı veya karşı durma gibi çeşitli riskler vardır. Uluslararası Barışı Destekleme Harekâtının 6 safhada incelemek mümkündür. Bunlar:

1. Çatışmaların Önlenmesi (Conflict Prevention)
2. Barış Yapma (Peace Making)
3. Barışı Koruma (Peace Keeping)
4. Barışın Tesisi (Peace Enforcement)
5. İnsani Yardım Harekâtı (Humanitarian Aid)
6. İnsani Yardım Görevi (Humanitarian Mission)²⁵

33. Askeri Eğitim İşbirliği İmzalanan Ülkeler

Türkiye, bugüne kadar 39 ülke ile Askeri Eğitim ve İşbirliği Anlaşması imzalamış, 13 ülke ile de imza aşamasındadır. Bugüne kadar 41 değişik ülkeden 1293 personel Türkiye'deki çeşitli eğitim ve öğretim kurumlarında eğitim görmüştür. Bu ülkeler şunlardır:

- Arnavutluk
- Azerbaycan,
- Gürcistan,
- Litvanya,
- Senegal,
- Hırvatistan,
- Macaristan,
- Slovenya,
- Bangladeş,
- BAE
- Irak,
- Makedonya,
- Singapur,

²⁴ <http://www.un.org/Depts/dpko/contributors/2008/November>

²⁵ Türk Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri ve Jandarma Teşkilatının Kuruluş Tarihleri, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1974, s.2-13.

- İnan,
- Malezya,
- S. Arabistan,
- Bosna-Hersek,
- İsrail,
- Mısır,
- Tunus,
- Bulgaristan,
- Kazakistan,
- Moğolistan,
- Türkmenistan,
- Çin Halk Cumhuriyeti,
- Kırgızistan,
- Özbekistan,
- Ukrayna,
- Fransa,
- Kuveyt,
- Pakistan,
- Ürdün,
- Gamelya,
- Libya,
- Polonya,
- Güney Kore,
- Letonya

Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezi'nin kurulması ile Türk Silahlı Kuvvetleri'nin barışa olan katkısının daha da artacağı açıktır. Bu doğrultuda Türkiye, bölgesel ve dünya barış ortamının tesisi ve devam ettirilmesi için her türlü aktif çabayı sürdürmeye ve Asya ile Avrupa arasında olduğu gibi, NATO ve BİÖ ülkeleri arasında da mevcut ilişkilerin geliştirilmesinde köprü görevi üstlenmeye devam etmektedir.²⁶

---

²⁶ T.C Genelkurmay Başkanlığı, Silahlı Kuvvetler Merkez Kütüphanesi, Kayıt No: 64674

34. Faliyetler

340. Güneydoğu Avrupa Çok uluslu Barış Gücü (SEEBRIG)

Güneydoğu Avrupa Çokuluslu Barış Gücü, Balkanlardaki barış ve istikrara katkıda bulunulması, Balkan ülkelerinin NATO ve batı ile güvenlik ilişkilerinin geliştirilmesi ve Balkan ülkeleri arasındaki işbirliği ile diyalogun artırılması amacıyla bölgede yer alan yedi ülkenin katılımıyla kurulmuştur. 28 Eylül 1998 tarihinde imzalanmıştır. Bulgaristan, Arnavutluk, İtalya, Makedonya, Romanya, Türkiye ve Yunanistan katılımcı ABD ve Slovenya ise gözlemci olarak katılmıştır.

Tugay karargâhı çekirdek kadro ile Eylül 1999'da Bulgaristan/Plovdiv'de faaliyetine başlamıştır. Tugay karargâhının yeri, Bulgaristan, Romanya, Türkiye ve Yunanistan arasında sırayla rotasyona tabi tutulmuştur.

Tugay Komutanlığı da, katılımcı ülkeler arasında 2 yıllık süreler ile rotasyona tabi olup, ilk tugay komutanı Türkiye'den görevlendirilmiştir.

Barış Gücü BİO programı çerçevesinde barışı koruma görevlerine yönelik bir birlik olarak teşkil edilmiştir.²⁷

341. Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR)

Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu, Karadeniz'e sahili bulunan ülkeler arasında barış ve güvenliğe katkıda bulunmayı amaçlayan bir girişimdir. Türkiye'nin öncülüğü ile Bulgaristan, Romanya, Rusya Federasyonu ve Ukrayna arasında yapılan yoğun müzakereler sonucu katılımcı ülkelerin Dışişleri Bakanları tarafından 02 Nisan 2001 tarihinde İstanbul'da Karadeniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR) Anlaşması imzalanmıştır

---

²⁷ T.C Genelkurmay Başkanlığı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin Dünya Barışına Katkıları, Harekât Başkanlığı, 2001

35. Türk Silahlı Kuvvetlerinin Katıldığı Uluslararası Krizler

Türkiye, Barışı Destekleme Harekâtlarına 1950 yılında Kore'ye gönderdiği tugay düzeyindeki birlik ile destek olmuştur. 1950-1953 yılları arasında 15.000 personelini Kore'ye göndermiştir. Kore ile başlayan bu süreç, Soğuk Savaş sonrasında artmaya başlamıştır. Kosova, Afganistan, Filistin, Doğu Timor, Bosna-Hersek ve Gürcistan'a Barışı Destekleme Harekâtları adı altında asker göndermiştir. Bu operasyonlar, BM, AGİT, Bölgesel Gözlem Operasyonu ve NATO çerçevesinde olmuştur.

Türkiye gönderdiği personel sayısı ile BM bünyesinde 47. sırada bulunmaktadır. Bu personel içinde asker, polis ve sivil personel bulunmaktadır.

TSK'nın uluslararası krizlerde görev almasının resmi adı "TSK'nın Barışı Destekleme Harekâtı"dır. Türkiye ordusu ve sivil örgütleriyle barışçıl bir devlet olarak uluslararası barışı bütün olanaklarıyla desteklemiştir. TSK'nın barışı destekleme harekâtına, BM, NATO, AGİT veya uluslararası bir organizasyon vasıtasıyla katılmıştır. Bunlar;

Fiili olarak krizde rol almak (Ekonomik, politik ve askeri açıdan riskli görevlerdir. Kore Savaşı, Somali, Bosna Hersek, Kosova, Sudan ve Afganistan'dır.)

Gözlemci sıfatı (Riskli az olan veya çok az olan görevlerdir. İran-İrak Savaşı, Filistin-İsrail uyuşmazlığında Batı Şeria, Arnavutluk iç karışıklığı, Kuzey Irak ve kuzeyden keşif harekâtı ve Doğu Timordur.)²⁸

350. Kore Krizi

ABD, İkinci Dünya Savaşı'nda Japonya'ya attığı atom bombası ile hem savaşı sonlandırmış, hem de dünyanın en güçlü silahına yalnızca kendisinin sahip olduğunu ve dünyanın en güçlü ülkesi olduğunu dünyaya duyurmuştur. Sovyetler Birliği, atom bombasının gücünden etkilenmiş ve Eylül 1949'da atom bombası üretmeye başlamıştır. Rusya ve Çin'e göre Kore sorunu bölgesel bir sorundur ve ABD'nin Asya'da işi olmayacağı söylenmiştir. ABD'ye göre bölgesel sorun olmasına karşın, Çin, Japonya'nın yerini doldurmak istemiştir. Çin'in ve Rusya'nın komünizmi bölgede yaymasından

²⁸ http://www.tsk.mil.tr/uluslarasi/barisidestekharekatkatki/barisdestekkatki_p.htm (22 Mart 2008)

çekinen ABD, hem Kore'de savaşmayı göze almış, hem de Japonya'yı güçlendirmek için kapsamlı ekonomik ve teknolojik yardımlarda bulunmuştur. Ayrıca savunma anlaşması yaparak Japonya'ya karşı herhangi bir saldırıya yanıt vermeyeceğini duyurmanın yanı sıra, özellikle de komunist bir saldırı karşısında Japonya'ya yardım edeceği sözünü vermiştir.

ABD, SSCB ve Çin'in savaş sonrası yayılmalarının önüne geçmek için, Kore'yi örnek olarak göstermek istemiştir. Eğer yayılma politikasını takip ederseniz ben sizin karşınızda olacağım demek isterken, Kore'de ve bölgede kalacağını da göstermiştir. Üç yıl süren Kore Savaşı, binlerce ölü, yaralı ve sakat bırakarak son bulmuştur.

Türkiye'nin, Kore Savaşı'na ABD'nin yanında katılmasının birçok nedeni vardır. Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'na katılmamış ancak savaşa katılacaktı gibi hazırlık yapmış ve savaş ekonomisi uygulayarak savaşın sıkıntısını savaşa girmeden yaşamıştır. Batılı Devletler, Türkiye'nin Kore Savaşı'na katılması durumunda, SSCB'nin sıkıştırmasının kendisine yardım ve destek olarak yardımını isteyecekti ve Kore müdahalesinde destek olması da normaldir.

Kore Savaşı'nda Türkiye'nin en önemli beklentisi 04 Nisan 1949'da kurulan NATO'ya girmektir. Türkiye Mayıs 1950'de NATO'ya girmek için başvurdu. Türkiye Kore'ye ABD'den sonra asker gönderen ilk ülke olduğu gibi, sayısal olarak da ABD'den sonra ikinci ülkedir. Kore'ye asker birlik gönderme kararı alan ilk ülke olmakla beraber Güney Kore'nin işgali sonrası BM tarafından alınan tüm kararları tamamen destekleyen ülkelerden birisi olmuştur.

Türk Tugayı Kuzey Kore'de üstün başarılar sağlamıştır. Amerikan askerlerinin Kasım-Aralık 1950'de Çin silahlı kuvvetleri tarafından çembere alındığı Kunuri muharebesinde, çemberin yanılmasını sağlayarak Amerikan halkının ve yönetiminin büyük sempati ve takdirini toplayan Türk askerleri, Türkiye'nin NATO'ya girişinde önemli rol oynamışlardır. 18 Şubat 1952'de Kuzey Atlantik Anlaşması ile Türkiye, NATO'ya resmen üye olmuştur. Kore'ye asker göndermeye muhalefet partisi CHP ve lideri İsmet İnönü karşı çıkmış; Adnan Menderes Hükümeti, 18 Temmuz 1950'de, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Yalova'daki yazlığında ve başkanlığında, Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanlarının katılımı ile toplanmış ve Kore'ye asker gönderme kararı almıştır.

Türk Tugayının başında Tuğgeneral Tahsin Yazıcı bulunmuş; beraberinde ise 259 subay, 18 askeri memur, 4 sivil memur, 395 astsubay, 4.414 er olmak üzere 5.090 kişi görev almıştır. 25 Eylül 1950'den 27 Temmuz 1953 tarihine, Panmunjam Mütakeresi'ne kadar her yıl düzenli olarak Kore'ye asker sevk edilmiştir.

Savaş bittikten sonrada BM nezdinde Kore'de yer alınmış 1960'tan sonra Türk askeri sayısı 200 kadar düşmüş ve 1965'te sembolik manga asker bulundurulmuştur. 27 Haziran 1971'de bu manga da geri çekilmiştir. Üç yıllık bu sürede 2.147 yaralı, 234 tutsak ve 175 kayıp verilmiştir.

BM'ye üye Devletler Derneği tarafından 1978 yılında yayınlanan istatistiklere göre, TSK'nın Kore'de verdiği şehit 765'tir. Türkiye, şehit sayısı ile dünyada eşine az rastlanır bir fedakarlık ve kahramanlık örneği sergilemiştir. Özellikle Kunuri de ABD Kuvvetlerinin geri çekilmesi sırasında yaşanan çetin muharebelerde Türk Tugayının BM Kuvvetlerine destek ve Vegas muharebelerinde gösterdiği kahramanlık tüm dünya ülkeleri tarafından hayranlıkla izlenmiştir. Bugün bile tüm dünyada TSK'nın göstermiş olduğu çaba minnet ve saygı ile karşılanmaktadır.

ABD, BM'yi harekete geçirmiş ve Güvenlik Konseyi, BM antlaşması çerçevesinde BM Kuvveti oluşturmuştur. Türkiye'nin BM Kuvvetine bir tugaylık bir kuvvetle katılımı sırasında, Milli Mücadeleden beri muhabere alanlarına girmemiş olan Türk askeri, Kore savaşında, gerçekten destan denebilecek kahramanlık örnekleri sergilemiştir. Ekim 1950 yılında, ilk birlikler Pusan limanından Kore'ye ayak basmışlardır. Kore'de akan Türk kanı ve Türk kahramanlığı, Türkiye'nin 1951 yılında NATO'ya alınmasında çok mühim bir rol oynamıştır.²⁹

351. Bosna-Hersek Krizi

1463 yılında Osmanlı topraklarına katılan Bosna-Hersek 1878'de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun egemenliğine girinceye kadar 400 yılı aşkın süre Türklerin egemenliğinde kalmıştır. İslamiyeti seçen Boşnaklar, Türkler Balkanlar'dan çekilinceye kadar diğer Müslümanlar gibi rahat ve onurlu bir hayat sürmüşlerdir. Birinci Dünya

²⁹ Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarih, 11. Baskı, Alkım, İstanbul, s. 453- 454

Savaşı'nda Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yıkılınca 1918 yılında kurulan Sırp-Hırvat ve Slovenya Krallığının bir parçası olan Bosna, 1945 yılında Tito'nun kurduğu Yugoslavya'nın parçası olmuştur. % 44'ü Müslüman Boşnak, % 31'i Sırp ve % 17'si Hıvattır.³⁰

1964 yılında Boşnakların ayrı bir kimlik olduğu kabul edilmiş ve 1974 anayasası ile konumu yükselmiştir. 1980 yılında Tito'nun ölümü ile Yugoslavya'da çatlama başlamıştır. Kolektif başkanlık seçimine geçilmesiyle Slovenya ve Hırvatistan milli parası, ordusu, dış politikası olan konfederasyona geçilmesini istemişlerdir. Slovenya 26 Aralık 1990'da, Hırvatistan 29 Mayıs 1991'de, Makedonya 15 Eylül 1991'de bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Bosnalı Sırp 09 Ocak 1992'de, Bosna-Hersek'de ayrı bir Sırp parlamentosunu kurduklarını açıklamışlardır. Saraybosna hükümeti, 29 Şubat 1992'de bağımsızlık referandumu yapmış ve % 64 oy ile bağımsızlık kabul edilmiştir. 06 Nisan günü ise Sırp Saraybosna'ya ilk hava bombardımanını gerçekleştirmiştir. Bu gelişmeler karşısında Türkiye'nin, Slovenya ve Hırvatistan'la ilişkileri dosthane ama sınırlı kalırken, Bosna-Hersek ve Makedonya ile ilişkileri, bu cumhuriyetlerin Türkiye ile olan tarihsel bağları, stratejik konumları, etnik ve dinsel yapıları ve uluslararası nitelikli farklı sorunları nedeniyle, her açıdan ilerlemiş ve bu ülkeler Ankara'nın yeni Balkan politikasının temel taşlarını oluşturmuştur. Bu ortam içinde 03 Mart 1992'de Bosna-Hersek bağımsızlığını ilan etmiştir. Sırp, Saraybosna başta olmak üzere birçok yerde saldırı başlatmıştır. Mayıs 1991'de Bosna'da Sırp'ların yoğun olduğu Sırp Otonom Bölgesi, Ekim 1991'de Sırp Milli Meclisini oluşturmuştur. 27 Mart 1992'de Bosna Sırp Cumhuriyetini, Temmuz 1992'de ise Bosna Hırvat Cumhuriyetini ilan etmişlerdir.³¹

BM Barış Gücü Bosna-Hersek'e taşınmıştır. 713 sayılı UNPROOR kararı ile silah ambargosu ve AB'den ekonomik yaptırım başlamıştır. Arkan lakaplı Roznjatovic, Radovan Karadzic ve General Radko Miladiç, Müslüman Boşnakları katledilmesinde önemli rol oynamışlardır. Saraybosna, Tuzla, Gorodze, Zepce ve Bihac'ta güvenli bölgeler oluşturulmuştur. Ranjo Tudjman ve Slobodan Miloseviç'in faaliyetleri durmamış, 21 Şubat 1992'de BM Güvenlik Konseyi 14.000 kişilik uluslararası gücü Hırvatistan'a göndermiştir.

³⁰ Haydar Çakmak, Uluslararası Krizler ve Türkiye, 1. Baskı, Platin, Ankara, 2004, s.184.

³¹ Şule Kut, Yugoslavya'nın Bunalımı ve Türkiye'nin Bosna-Hersek ve Makedonya Politikası: 1990- 1993, Der Yayınları, İstanbul, s. 159.

BM Güvenlik Konseyi'nin gönderdiği uluslararası gücün gönderilmesi şöyle olmuştur. 15 Nisan 1992'de Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı ve İslam Konferansı Örgütü'ne, 05 Mayıs'ta BM başvurulması suretiyle, Türkiye'nin olaya sessiz kalmadığı gösterilmiştir. 29 Nisan'da AGİK, 22 Mayıs'ta da BM üyeliğine kabul edilen Bosna-Hersek'in, toprak bütünlüğünü korumaya yetmediği kısa zamanda anlaşılmıştır. Bunun üzerine Türkiye, 17 Haziran 1992'de yaptığı bir açıklamayla, Bosna'da kanın durdurulması için uluslararası topluma askeri müdahalede bulunma çağrısı yapmış ve oluşturulacak ortak askeri güce katılacağını açıklamıştır.

Bunun yanı sıra Türkiye, Bosna-Hersek'e uygulanan silah ambargosunun da kaldırılmasını istemiştir. Türkiye, Bosna konusundaki politikasını, 1992 Ağustosunda batı başkentlerine ve BM'ye sunduğu "İki Aşamalı Eylem planı" çerçevesinde somutlaştırmıştır. Bu plan, aynı zamanda Bosna-Hersek için formüle edilen ilk somut hareket planıdır. Bu planın diğerlerinden farkı, Bosna-Hersek'in toprak bütünlüğünden taviz verilmemesi gereğinden hareket etmektedir. Nitekim daha sonra formüle edilen On Kantonlu Vance-Owen planı da, Bosna-Hersek'in üç etnik federe devlete bölünmesini öngören ve Sırp-Hırvat planı olarak da bilinen Owen-Stoltenverg Planı da, çatışmaları saldırgan tarafa tavizler vererek durdurmayı öngörürken, Türkiye'nin planı, saldırganı caydırıcı önlemlerden oluşmaktadır. Söz konusu plan, insani yardımların güvenli bir biçimde yerine ulaştırılabilmesi, mülteciler için güvenli bölgeler oluşturulması ve sırp esir kamplarının kapatılması gibi konuların yanı sıra, çatışmaların durdurulabilmesi için, diplomasinin yanında mutlaka askeri önlemlerin de alınması gerektiğine işaret etmekteydi. Bu askeri önlemler, ambargonun sıkılaştırılması ve uçuş yasağı ihlallerine izin verilmemesi, bölgenin askerden arındırılması ve silahsızlandırılması konularını içermekteydi.

Bu önlemlere uyulmaması halinde ise, Sırp mevzilerinin havadan bombalanması önerilmekteydi. 13- 14 Ağustos 1992'de Türkiye'nin girişimiyle tarihindeki ilk özel oturumu gerçekleştiren BM İnsan hakları Komisyonu ve ardından 24- 25 Ağustos'ta toplanan BM Genel Kurul'u, Bosna-Hersek'te zor kullanılarak toprak elde edilmesini kınayan ve insan hakları ihlallerinin ve "etnik temizlik" hususunun derhal durdurulmasını talep eden kararları kabul etmişlerdir.

Türkiye, Bosna-Hersek konusunda diğer Balkan ülkeleriyle de yakın temaslarda bulunmuş; ne var ki 25 Kasım 1922'de İstanbul'da düzenlediği Balkan ülkeleri ve Komşuları Dışişleri Bakanları Toplantısı da dahil olmak üzere, Türkiye'nin bu girişimlerinin tümü sonuçsuz kalmıştır. Türkiye'nin tek başına müdahalesi söz konusu olduğunda ise, Arnavutluk, Makedonya, Yunanistan ve Bulgaristan, hava sahalarını açmayacaklarını bildirmişlerdir.

Bu girişimlerin yanı sıra TBMM 08 Aralık 1992'de Anayasanın 92. maddesine dayanarak, BM Koruma Gücü'ne katkı ve BM'in çağrısı halinde olası bir uluslararası askeri harekâta katılmak için yurtdışına asker gönderilmesi konusunda hükümete yetki vermiştir. Mart 1993'te ABD'nin havadan yardım ulaştırılması operasyonuna katılan ilk ülke de, ilk gün 9 ton yardım malzemesi gönderen Türkiye olmuştur.

Türkiye, NATO'nun 09 Ekim 1992'deki 718 sayılı Güvenlik Konseyi kararını uygulamak üzere 12 Nisan'da başlattığı uçuş yasağı ihlallerini denetleme operasyonuna da 18 adet F- 16 ile katılmıştır. Haziran 1993'te Viyana'da yapılan BM İnsan Hakları Konferansı'ndan, Bosna'daki olayları soykırım olarak niteleyen ve Soykırım Konvansiyonunu imzalayan tüm ülkelere tek başına ya da toplu olarak Bosna-Hersek'e müdahale etme hakkı tanıyan bir kararın çıkmasında önemli rol oynamıştır.

Bosna-Hersek'te insani yardım harekâtı için emniyetli bölgeler tesisi ve korunması amacıyla UNPROFOR adı altında kurulan BM Barış Gücü'ne katılım için Türkiye tarafından yapılan talep, 22 Mart 1994'te BM Güvenlik Konseyi tarafından onaylanmıştır. Türkiye 04 Ağustos 1993- 31 Aralık 1995 tarihleri arasında 1400 kişiden oluşan alay seviyesinde bir mekanize birlik görev kuvveti ile UNPROFOR'a iştirak etmiştir.³²

Türkiye 08 Aralık 1992'de Anayasa'nın 92. maddesi çerçevesinde UNPROFOR'a katkıda bulunmak için asker gönderme izni vermiştir. 1992 yılında Londra'da konferanslar yapılmış; 02 Ocak 1993'te Vance-Owen Planı yayınlanmış; ardından 1993'te BM Temsilcisi Stoltenberg ve AB Temsilcisi Owen tarafından başka bir plan sunulmuştur.

³² Mehmet Gönübol- Hakan Bingün, Olaylarla Türk Dış Politikası, 1990- 1995 Dönemi, 9.Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, s. 685-687.

05 Şubat 1994'te Saraybosna'da pazaryerine bomba atılması sonucu 68 sivil öldürülmüştür. Mladjic 30 km geriye çekilmeye uymadığı gibi, Grodze'e ilerlemiştir. 11 Nisan 1994'te ABD uçakları Sırp mevzilerini bombalamıştır. Türk, İngiliz, Fransız ve Ukraynalı askerlerden oluşan Uluslararası Barış Gücü, Hırvat-Boşnak güçleri arasında, Mostar, Zepce ve Stari Vitez'e yerleşmiştir. Mart 1994'te Boşnak-Hırvat Federasyonu kurulması gerçekleştirilmiş; Temmuz ayında ise ABD, Rusya, Almanya, İngiltere, Fransa ve İtalya'dan oluşan temas grubu kurulmuştur. % 51'i Hırvat-Boşnak Federasyonu, % 49'u Bosna Sırp Cumhuriyetine verilen Dayton görüşmeleri gerçekleştirilmiştir.

Slobodan Miloseviç, Franjo Tudjman ve Alia İzzetbegoviç arasında 01 Kasım 1995'te görüşme yapılmıştır. F.Tudjman ve A.İzzetbegoviç'in ölümü ardından Miloseviç, Lahey Uluslararası İnsan Hakları Mahkemesi'nde savaş suçlusunu olarak yargılanmıştır.

Üç buçuk yıllık süreç içerisinde, 150.000- 300.000 arasında ölen kişilerin çoğu Müslüman Boşnaktır. 1.3 milyon kişi yerinden edilmiş, 700 bin kişi yabancı ülkelere sığınmıştır. 46 Sırp, 8 Hırvat ve 3 Müslüman savaş suçlusunu olarak belirlenmiş ve 5 kişi suçlu ilan edilmiştir. Dayton Anlaşması çerçevesinde Uygulama Gücü (IFOR) kurulmuş ve Türkiye 1.320 askerle bu güce katılmıştır. 1997'de IFOR'daki asker sayısı 30.000'e indirilmiştir. IFOR'un adı değiştirilerek İstikrar Gücü (SFOR) olmuştur. İlave olarak da Uluslararası Polis Gücü kurulmuştur.

Türkiye bu kriz esnasında Avrupa Konseyi'ni ve İslam Konferansı Örgütünü de harekete geçirmiştir. NATO, BM, AB ve ABD çerçevesinde girişimlerde bulunarak bu krizde etkin olmuştur. Silah, lojistik ve maddi destek sağlamıştır. 20.000 üzerinde Boşnak Türkiye'ye göç etmiştir. Türkiye, SHARP-GUARD harekâtına 18 firkateyn ve muhrip, 2 denizaltı, 4 akaryakıt gemisi ve bunlara ilave olarak karşı-mayın tedbirleri gemileri ile yaklaşık 5.000 personelle katılmıştır. Bosna-Hersek hava sahasını Yugoslav saldırısından korumak için kurulan Deny Flight (Esirgeme Uçuşu) katılan 12 ülkeden biri Türkiye'dir. Türk Hava Kuvvetleri'nin İtalya'nın Gedi Hava üssünde bulunan F- 16 savaş uçağı 78 sorti ile Deliberate Force (Kasıtlı Güç) Harekâtına 29 Ağustos- 14 Eylül 1995 tarihleri arasında katılmıştır. Öte yandan, STANAVFORME'de (Adriyatik'te Akdeniz Daimi Gücü) bulunan bir mayın avlama gemisiyle harekâtı desteklemiştir. Şubat 1992 yılında BM tarafından insani yardımlar, sivil halk için güvenli bölgeler sağlamak ve istikrar açısından

UNPROFOR-IFOR-SFOR adı verilen BM Koruma-Uygulama-İstikrar Gücü kurulmuştur. Bosna'nın, Türkiye açısından öneminden dolayı Türkiye, BM'ye bu güce katılmak için başvurmuştur. 1.400 kişiden oluşan alay seviyesinde mekanize birlik ile 04 Ağustos 1993-03 Aralık 1995 tarihleri arasında bu güce katılmıştır. UNPROFOR, daha sonra bu yetkiyi NATO uygulama-istikrar kuvveti olan IFOR-SFOR'a devretmiştir. Bu teslimden sonra da Türkiye, 20 Aralık 1995'ten itibaren IFOR'a tahsis edilmiştir. Bu tarihten sonra Türk tugayı SFOR'a geçmiştir. Alay seviyesindeki Türk gücü tugay seviyesine düşürülmüştür. Zenica bölgesinde 844 kişiden oluşan mekanize Türk taburu bulunmaktadır.³³

Türkiye, Alay büyüklüğündeki BM Harekâtına 04 Ağustos 1993 ve 03 Aralık 1995 yıllarında 1460 personel ile katıldığı kuvvet daha sonra 39.000 kişiye ulaşmıştır. Mekanize Birlik, Dayton Barış Antlaşması'nın uygulanması ve istikrarı sağlamak için görev yapmıştır.³⁴

BM'in yetki devrettiği uluslararası örgütler tarafından gerçekleşen harekâtlar da bulunmaktadır. IFOR (Uygulama Kuvveti) Bosna-Hersek'te 20 Aralık 1995'te görev yapmıştır. IFOR, 20 Aralık 1996 yılından itibaren SFOR (İstikrar Kuvveti) olmuştur. 02 Aralık 2004'ten itibaren ise bu görevi AB Kuvveti EUFOR'a devretmiştir. 50 jandarma personeli EUFOR Polis Gücü'nde, 10 personel AB Polis Gücü misyonunda görevlendirilmiştir.

Özet olarak, Türkiye'nin, 15 Nisan 1992'de Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) ve İslam Konferansı Örgütü'ne (İKÖ), 05 Mayıs'ta da BM'e başvurması sonucunda Bosna-Hersek'in bağımsızlığının tanınması ve toprak bütünlüğünün korunmasını istediğini açıkça göstermiştir. Ancak uluslararası tanımının, 29 Nisan'da AGİK, 22 Mayıs'ta da BM üyeliğine kabul edilen Bosna-Hersek'in toprak bütünlüğünü korumaya yetmediği kısa zamanda anlaşılmıştır. Bunun üzerine Türkiye, 17 Haziran 1992'de yaptığı bir açıklamayla, Bosna'daki kanın durdurulması için uluslararası topluma, askeri müdahalede bulunma çağrısı yapmış, oluşturulacak ortak askeri güce katılacağını açıklamış ve Bosna-Hersek'e uygulanan silah ambargosunun da kaldırılmasını istemiştir.

³³ Haydar Çakmak, Uluslararası Krizler ve Türk Silahlı Kuvvetleri, 1. Baskı, Platin, Ankara, s.184-193.

³⁴ Gökhan Koçer, 'Türkiye'nin Barışı Destekleme Harekâtlarına Katkısı', **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 3, Sayı 11, Güz 2006

Türkiye'nin Bosna-Hersek için Eylem Planı, diplomatik ve askeri önlemlerin bir birleşimidir. İnsani yardımın güvenli bir şekilde yerine ulaştırabilmesi, mülteciler için güvenli bölgeler oluşturulması ve Sırp esir kamplarının kapatılması gibi konuların yanı sıra, çatışmaların durdurabilmesi için de, diplomatik girişimlere ek olarak mutlaka askeri önlemler alınmasının gereği de işaret edilmiştir.

Ambargonun sıkılaştırılması ve uçuş yasağı ihlallerine izin verilmemesinin yanısıra, bölgenin askerden arındırılmasını, silahsızlandırılması, tüm ağır silahların iki hafta içinde BM temsilcilerine teslimini öngören Plan'a göre, bu koşullara uyulmaması halinde, Sırpların denetimindeki havaalanları da dahil olmak üzere, Sırp milislerinin mevzilerinin havadan bombalanması öngörülmüştür.

Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin, Türkiye'nin Eylem Planı ile ilgili olarak, beş gün boyunca Londra, Paris ve New York'ta görüşmelerde bulunmuştur. Uluslararası müdahale ile çatışmalara son verilmemesi halinde, Boşnaklara uygulanan silah ambargosunun kaldırılması ve kendilerini müdafaa haklarının geri verilmesi çağrısı yinelenmiştir. 24- 25 Ağustos'ta toplanan BM Genel Kurulu, Bosna-Hersek'te zor kullanarak toprak elde edilmesini kınayan insan hakları ihlallerinin ve "etnik temizlik" in derhal durdurulmasını talep eden kararların kabul etmiştir. Türkiye ve Bosna-Hersek Dışişleri Bakanları 26 Ağustos'ta Londra Konferansı için biraraya geldiklerinde, iki ülkeden sonra Saraybosna'da Büyükelçilik açan Türkiye olurken, iki ülke büyükelçisi ertesi yıl Mart ayında göreve başlamıştır.³⁵

Türkiye'nin ilk Saraybosna Büyükelçisi Şükrü Turfan, savaş nedeniyle çalışmalarını uzun süre Zagreb'te sürdürmek zorunda kalmıştır. Türkiye, BM'nin barış girişimlerini ve görüşmeleri yakından izlemiştir. Lord Owen ve Cyrus Vance, çoğu kez Bosna-Hersek'li yetkililerin ziyaretlerden hemen önce ya da hemen sonra Türkiye'ye gelerek görüş alışverişinde bulunmuşlardır. Vance-Owen Planı'nı, saldırganı ödüllendirdiği gerekçesiyle eleştiren Türkiye, gene de barış çabalarına destek vereceğini ifade etmiştir.

Türkiye, BM'nin barış girişimlerini ve görüşmeleri yakından izlemiş, TBMM, 08 Aralık 1992'de, Anayasanın 92. maddesine dayanarak UNPROFOR'a katkı ve BM'nin çağrısı halinde muhtemel bir uluslararası askeri harekâta katılmak için yurtdışına asker

³⁵ Haydar Çakmak, Uluslararası Krizler ve Türk Silahlı Kuvvetleri, 1. Baskı, Platin, Ankara, s.80-91

gönderilmesi konusunda hükümete yetki vermiştir. Ertesi gün Türkiye'nin liderliğindeki İslam Ülkeleri BM Temas Grubu, BM Genel Sekreteri Boutros Gali'ye başvurarak, BM'nin etkin önlemler alınmasını istemişlerdir. Aynı gün Sırbistan, BM ve NATO kararlarından Türkiye'yi sorumlu tutan resmi açıklamasını yayımlamıştır.

10 Ocak 1993'te Devlet Bakanı Orhan Kılıç ile Saraybosna havaalanında görüştüğünden sonra UNPROFOR eşliğinde kente dönmekte olan Bosna-Hersek Başbakan Yardımcısı Hakkı Turalıyıcı, Sırp milislerin saldırısına uğramıştır. Turalıyıcı'nın ölümü üzerine kurulan BM soruşturma komisyonunun raporunda UNPROFOR'un sorumluluğundan söz etmemesi, Türkiye tarafından Boutros Gali nezdinde kınanmıştır.

BM Genel Kurulu, Güvenlik Konseyinden, Sırp saldırılarının 15 Ocak'a kadar durdurulması halinde, Boşnaklara uygulanan silah ambargosunun kaldırılması istenmiştir. Mart 1993'te ABD'nin havadan insani yardım ulaştırılması operasyonuna katılan ilk ülke, ilk gün 9 ton yardım malzemesi gönderen Türkiye olmuştur. Türkiye, BM'nin 31 Mart 1993'te 816 sayılı Güvenlik Konseyi kararı üzere 12 Nisan'da başlattığı uçuş yasağı ihlallerini denetleme operasyonuna da 18 adet F-16 ile katılmıştır.

BM Güvenlik Konseyi'nin 15 üyesinin ittifakıyla alınan 824 sayılı kararla, Müslümanların elinde bulunan Saraybosna, Tuzla, Zepa, Gorazde, Bihac ve Srebrenika'yı, "güvenli bölge" ilan etmiştir. Her ne kadar güvenli bölgeler, Türkiye'nin Eylem Planında yer almamışsa da, Türkiye mülteciler için güvenli bölgelerin tahsis edilmesini istememiştir. BM'in son kararı, Bosna-Hersek ve Türkiye tarafından, Müslümanların, koruma görüntüsü altında izolasyonu olarak değerlendirilmiştir. Başta BM olmak üzere uluslararası toplum, Sırp saldırganlığını cezalandırmak bir yana, sürekli taviz vererek, Bosna-Hersek'in etnik olarak temiz bölgelere ayrılmasına yardımcı olmuştur.

Cenevre'de 15 Haziran'da yeniden başlayan görüşmelerde, Bosna-Hersek'i üç etnik bölgeye ayıran yeni bir plan gündeme gelmiştir. Türkiye, Eylem Planı'nın birinci yıl dönümünde, NATO'ya Bosna-Hersek'teki Sırp saldırganlığını durdurmak amacıyla yapılacak muhtemel bir hava operasyonunun planlarını tamamlayarak Askeri Komite ile Siyasi Komite'ye sunmuştur. 13 Ağustos 1993'te Sırp milisler Saraybosna'ya hakim bazı

tepelerden geri çekilmişlerdir. Türkiye'nin Eylem Planı ile Ağustos 1992'de gündeme getirdiği sınırlı hava harekâtı önerisi BM'ce zamanında benimsenmiştir.

NATO eliyle uygulanmış olsaydı, Bosna-Hersek'in toprak bütünlüğü korunabilir; hatta inandırıcı olan kararlı bir güç kullanma tehdidi bile saldırgan tarafı caydırmaya yeterli olabilirdi. Türkiye'nin status quo ante'den başka çözümleri meşru saymadığı için, Bosna-Hersek'teki sorunun siyasi boyutları göz önüne alındığında, status quo'yu kaçınılmaz olarak meşrulaştıracak türde "barış planları" üretmekten kaçındığını belirtmek gerekir. Bu nedenle Türkiye, tüm diplomatik girişimlerini, saldırgan caydırıcı, çatışmaları durdurucu askeri önlemler (sınırlı hava harekâtı veya Boşnaklara silah ambargosunun kaldırılması) ile saldırganın (Sırp) ve eylemlerinin (soykırım) uluslararası toplumca tescili ve insani yardım üzerinde yoğunlaştırılmıştır.³⁶

Türkiye'nin diplomatik girişimlerinin, uluslararası toplumun savaşı sona erdirecek adımları atmasını sağlayamasının nedeni ise, hedefi uluslararası toplum olan Türk girişimlerinin de, uluslararası toplumu saldırgan karşı harekete geçirecek yaptırımlardan yoksun olmuştur.

3510. NATO Uygulama Kuvveti (IFOR/SFOR) Bosna- Hersek

Dayton Barış Antlaşması'nın uygulanması görevinin NATO'ya verilmesi üzerine UNPROFOR'a tahsilli Türk Barış Gücü takviye edilerek, Tugay seviyesinden çıkarılmış ve 20 Aralık 1995'ten itibaren IFOR'a tahsis edilmiştir. 20 Aralık 1996 tarihinde IFOR görevini tamamlayarak yerini SFOR'a bırakmıştır. Türk Tugayı Tabur seviyesine düşürülmüştür. Halen bölgede 844 Türk Tabur Görev Kuvvet Komutanlığı adı altında Zenica'da görev yapmaktadır.

3511. Sharp Guard Harekâtı

UNPROFOR ve IFOR harekâtı paralelinde Adriyatik'te STANAVFORMED tarafından icra edilen SHARP GUARD Harekâtına Türk Deniz Kuvvetleri'ne de görevde 1, hazırlık

---

³⁶ Faruk Sönmezoglu, Türk Dış Politikasının Analizi, 'Türkiye'nin Bosna-Hersek ve Makedonya Politikaları', Der Yayınları, İstanbul,1994, s.171-173.

durumunda 1 olmak üzere toplam 2 fırkateyn, bunun yanı sıra akaryakıt gemileri, Mayın Karşı Tedbirleri gemileri görevlendirilmiş ve 13 Temmuz 1992 ile harekâtın sona erdiği 2 Ekim 1996 tarihleri arasında toplam 18 fırkateyn/muhrip, 2 denizaltı, 4 akaryakıt gemisi ve yaklaşık 5000 personel görev almıştır.

Bosna-Hersek'te insani yardım harekâtı için emniyetli bölgeler tesisi ve korunması maksadıyla UNPROFOR adı altında kurulan Birleşmiş Milletler Barış Gücü'ne katılım için Türkiye tarafından yapılan talep 22 Mart 1994'te Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından onaylanmıştır. Türkiye 04 Ağustos 1993 – 20 Aralık 1995 tarihleri arasında 1400 kişiden oluşan alay seviyesinde bir Görev Kuvveti ile UNPROFOR'a iştirak etmiştir.

3512. Deny Flight/Deliberate Forge/ Joint Guardian Harekâtı

BM'nin Bosna-Hersek hava sahası üzerindeki uçuş yasağını uygulamak ve denetlemek maksadıyla icra edilen harekâta, Türkiye 25 Nisan 1993 tarihinden itibaren F-16 filosu ile iştirak etmiştir. Bugüne kadar toplam 12 filo ve yaklaşık 2500 personel rotasyon esasları ile görev yapmış olup, halen bir F- 16 Filosu göreve devam etmektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri, Bosna-Hersek'te görevlendirilen Birleşmiş Milletler Koruma Kuvveti, NATO Uygulama Kuvveti ve NATO İstikrar Kuvvetininin hava desteğini sağlamak için oluşturulan hava gücüne de katkı sağlamıştır. Eski Yugoslavya hava sahasının kontrolü için tesis edilen "Deny Flight" harekâtına ise İtalya'da konuşlandırdığı bir F- 16 filosu ile iştirak etmiştir.³⁷

352. Somali Krizi

Somali, kuzeydoğu Afrika'da Hint Okyanusu ile Aden körfezine kıyısı bulunan, 637.000 kilometre kare yüzölçümü ile 8 milyon nüfuslu bir ülkedir. Önemi ise Afrika kıtasında giriş için önemli bir kapı olmasından kaynaklanmaktadır. 7. ve 10. yüzyılda operasyonu başlatmıştır.. 20 ülkenin bulunduğu umut operasyonunda Türkiye'de yer almıştır. Bu huzur ortamı çok uzun sürmemiş; Mogadişu kabilesinin liderleri arasındaki liderlik savaşı boy göstermiştir.

³⁷ www.nato.int/Ifor-www.nato/sfor.xml

ABD'nin, güçlerini geri çekmeye başlamasından sonra BM duruma el koymuştur. BM, 28 Mart 1993'de tarafları ateşkes imzalamaya ikna etmiştir. 23 Pakistanlı askerin öldürülmesinden sonra Pakistan askerleri 20 kişiyi öldürmüştür. 4 Amerikalı askerin öldürülmesinden sonra ise ABD, 400 kişiden oluşan bir kuvveti bölgeye yollamıştır. Mart 1994'de BM gücünü çekse dahi, 20.000 kişilik bir askeri ülkede bırakmıştır. Ama bu güç Afrikalı ve Asya'lı askerlerden oluşmuştur. Somali'de ki bu boşluk üzerine 2000 yılında Cibuti Devlet Başkanı İsmail Ömer Guelleh geçici hükümeti kurmuştur. 2002 yılında 21 farklı muhalif grupla ateşkes anlaşması imzalanmıştır. Darodlar, Issaklar, Aviyeler, Sablar, Dirler ve Bantu bu grupları oluşturmaktaydılar.

Somali'de düşmanlıkların durdurulması ve insani yardım harekâtı için güvenli bir ortam sağlanması amacıyla Ümit Operasyonu adı altında icra edilen insani yardım ve barışı koruma harekâtına, 02 Ocak 1993- 22 Şubat 1994 tarihleri arasında 300 kişilik bir mekanize bölük iştirak etmiştir.

Eskiye nazaran ortam sakin olsa dahi durum tam olarak çözülmemiştir. BM Güvenlik Konseyi 03 Aralık 1992'de 794 sayılı karar ile insani yardım adı altında UNITAF-Umut Harekâtını başlatmıştır. 24 Nisan 1992'de UNOSOM-I, 26 Mart 1993'de ise UNOSOM-II adını almıştır. Türkiye bu güce 300 kişilik kuvvet ile katılmış ve askeri birliği Tümgeneral Çevik Bir komuta etmiştir.³⁸

Somali'deki durum daha çok insani yardımlarla ilgilidir. UNOSOM-I hareketinin sona erdirilmesinin nedeni, beklenen başarının sağlanamamasıdır. UNOSOM-II kurulmadan önce ABD, 03 Aralık 1992 yılında UNTAF hareketini kurmuştur. TBMM'nin kararı ile katılan bu harekâta 300 kişi kara birliği, 607 deniz birliği ve dokuz kişilik irtibat heyeti ile görevde bulunulmuştur. 22 Şubat 1994 yılında bu personeller geri çekilmiştir. Somali'ye asker gönderilmesi iki açıdan önem taşımaktadır. Birincisi 1950 Kore Savaşından sonra ülke dışına ilk kez silahlı kuvvet gönderilmiştir. (Kıbrıs Barış Harekâtı hariç) İkinci önemli nedeni ise çok uluslu gücün komutanlığını bu düzeyde üslenmesidir.³⁹

³⁸ Çevik Bir, Somali Bir Umut Mayıs 1993- 18 Ocak 1994 Tarihleri Arası, Sabah Yayınları, 1999, İstanbul, s.25-32.

³⁹ Gökhan Koçer, 'Türkiye'nin Barışı Destekleme Harekâtlarına Katkısı', **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 3, Sayı 11, Güz 2006

353. Sudan Krizi

Türkiye'nin uluslararası düzeyde katıldığı başka bir coğrafya ise BM Güvenlik Konseyi'nin 24 Mart 2005 yılında 1590 sayılı kararı ile Sudan'da oluşturulmuştur. Bu harekâtın adı ise UNMIS (UN Mission in the Sudan) dir. Mart ayında kurulan bu göreve Türkiye, 2005 yılının Nisan ayında katılım sağlamıştır. Türkiye, UNMIS' in Hartum'daki Ana Karargâhı' nda ve Juba'daki İleri Üssü'nde, altı aylık süreyle görev yapacak üç askeri personel görevlendirmiştir.

354. Afganistan Krizi

26 milyon nüfuslu Afganistan halkını Peştun, Tacik, Hazara ve Özbekler oluşturmaktadır. %85'i Sünni, %10'u Şii, İsmaili, Budist ve diğer din ile mezheplerden oluşmaktadır. Ülkenin % 85 ini oluşturan Peştunlar ikiye ayrılmaktadır. Bunlar Duraniler ve Gilzailerdir. Peştunlar Afganistan ve Pakistan'da yaşamaktadırlar.

Sovyetlerin Afganistan'ı işgali bütün dünyada büyük tepki ile karşılanmıştır. Afganistan sorununu Güvenlik Konseyi'ne getiren Çin olmuştur. 1980 Ocak ayında altı toplantı yapılmasına rağmen, Sovyet Rusya'nın daimi üyelere biri olması sebebiyle, bir sonuca ulaşılmamış ve konunun Genel Kurul'a havalisine karar verilmiştir. 14 Ocak 1980'de, 18 red ve 18 çekimsere karşı, 104 oyla karar alınmıştır.

20 Kasım 1980 yılında ise 35/37 sayılı kararında, Genel Sekreter'den, Afganistan ile Pakistan arasında bir diyalogun sağlanması amacı ile bir "özel temsilci" tayin etmesi istenmiştir. BM Barış çabaları ile Afganistan ve Pakistan arasında 4 esas belge imzalanmıştır. Karşılıklı Münasebetlerin İlkeleri Konusunda, Milletlerarası Garantiler Konusunda Deklerasyon, Mültecilerin Kendi İstekleri İle Dönmelerine Dair Anlaşma ve Diğer İlgili Konularda Anlaşma imzalanmıştır. Afganistan sorununun bu şekilde çözümü ile Amerika, Sovyet tehdidini bertaraf etmiştir.⁴⁰

---

⁴⁰ 35/37 sayılı karar metni: Yearbook of The UN, American Foreign Policy, 1977- 1980, s. 308- 309

11 Eylül 2001’de kapitalizmin sembollerinden biri olan Dünya Ticaret Merkezi ile ABD Savunma Bakanlığı binasına (Pentagon), terörist gruplar tarafından uçakla saldırı yapılmış ve bu saldırılarda yaklaşık 3.500 kişi hayatını kaybetmiştir. ABD, bu eylemleri Usame Bin Ladin’in başında bulunduğu El-Kaide örgütünün yaptığına inanmaktaydı.

Saldırıların ertesi günü, 12 Eylül 2001’de BM Güvenlik Konseyi toplanarak 1368 sayılı kararı almıştır. Bu karar, genel olarak terörü kınamakta, 11 Eylül 2001 terörist saldırılarından dolayı Usame Bin Ladin ve örgütü El-kaide ile birlikte Taliban iktidarını sorumlu tutmaktaydı. Daha sonra, ABD’nin inisiyatifi ve katkısı ile BM Güvenlik Konseyi 29 Eylül 2001’de 1373 sayılı kararı almıştır. Söz konusu karar, Afganistan’la, bir başka deyişle terörizm ile ilgili ikinci karardır. ABD’nin bu karardaki amacı, terörizm ile ilgili gerçekleştireceği politikalarına hukuki zemin yaratmak ve diğer ülkelerin desteğini almaktır. 1373 sayılı karar şudur:

- Terör hücrelerinin ve onları besleyen kanalların yok edilmesi,
- Teröristleri koruyan, finanse eden ve destekleyenlerin barındırılmaması,
- Terörizme destek veren kişi ve kuruluşların hesap ve mal varlıklarına el konulması,
- Teröristlerin bir ülkeden diğerine geçişlerini engellemek için sınır kontrollerinin yoğunlaştırılması,
- Başka ülkelerde terörizmle suçlanan kişilerin yargıya teslim edilmesi ve uygun şekilde cezalandırılmasının sağlanması,
- Banka hesaplarının gizliliğinin kaldırılması,
- Uluslararası istihbarat paylaşımının artırılması.

BM Güvenlik Konseyi’nin aldığı 1373 sayılı bu karar, BM Şartı’nın 7. maddesi kapsamına girmektedir. ABD, 11 Eylül terörist saldırılarının ardından yaklaşık üç hafta sonra, BM’den silahlı müdahale kararı çıkması beklemeden, 7 Ekim 2001’de Taliban’a karşı Kalıcı Özgürlük Harekâtı’nı başlatmıştır. Operasyon tam bir ay sürmüş ve 7 Kasım 2001’de sona ermiştir.

Afganistan operasyonu bittikten sonra 27 Kasım 2001’de Bonn’da, ABD ve BM’nin öncülüğünde, Afganistan’ın durumu ve geleceğiyle ilgili uluslararası bir konferans toplanmıştır. Ülkede bulunan etnik, aşiret ve silahlı grupları kapsayacak bir yönetim

kurulması ve ülkenin imarı ile ilgili girişimlerde bulunulması görüşülmüştür. 21- 22 Ocak 2002'de Japonya'da Afgan hükümetinin yanı sıra, BM ve 61 ülke temsilcisinin katıldığı uluslararası bir toplantı düzenlenmiştir. 61 ülke Afganistan için oluşturulan fona istedikleri miktarda yardım yapma vaadinde bulunmuşlardır. Türkiye, Afganistan yardım havuzuna 500 milyon doları hemen, 4. 5 milyon doları sağlık, tarım, mesleki eğitim, sosyal kalkınma gibi alanlardaki ikili projeleri desteklemek için daha sonra vermeyi vaat etmiştir. Türkiye, sözünü verdiği 500 milyon doları 24 Eylül 2002 tarihinde Dünya Bankasındaki Afganistan yardım havuzuna yatırmıştır. Aynı zamanda çeşitli kamu kuruluşları kendi bütçeleri nispetinde 1.5 milyon dolarlık insani yardım yapmışlardır. Bonn Zirvesi'nde alınan kararlar gereği 10 Haziran 2002'de toplanması gereken Loya Jirga (Büyük Meclis), bir günlük gecikmeyle 11 Haziran 2002'de toplanmıştır. Eski Afgan Kralı Zahir Şah ile Eski Devlet Başkanı Burhaneddin Rabbani, kurucu devlet başkanlığına aday olmuşlardır, ancak tepki görünce her ikisi de başkan adaylığından çekilmişlerdir. Hamid Karzai, 9 Ekim 2004'te devlet başkanlığı seçimini kazanmıştır.⁴¹

BM Güvenlik Konseyi 20 Aralık 2001'de 1386 sayılı kararı almıştır. Kabil ve çevresinde güvenliği sağlayacak, hükümetin istikrar ve güvenliği sağlama çabalarını sağlayacak uluslararası bir güç kurmuştur.

Türkiye'nin katıldığı 18 ülke ISAF'a katkı yapmıştır. ISAF'ın ilk komutanı İngiltere olmuştur. İngiltere'den sonra 20 Haziran 2002'den 10 Şubat 2003'e kadar bu görevi Türkiye yürütmüştür. Türkiye ISAF'a 275 asker ile katılmış ancak ISAF komutanlığını bıraktıktan sonra Türk asker sayısı 229'a indirmiştir. 229 sayısının içinde Azerbaycan ve Arnavutluk 23'er asker ile birer takım bulundurmakta, bir başka deyişle bu iki kardeş ülke Afganistan Türk misyonu içinde 46 asker ile görev yapmıştır. Türkiye'den sonra bu görevi Almanya-Hollanda üstlenmiştir. 11 Ağustos 2003 tarihinde bir ülke yerine uluslararası güvenlik örgütü NATO devralmıştır. Mart 2004'te NATO'nun Afganistan'daki sivil yöneticiliğine Türkiye'nin Dışişleri Eski Bakanı Hikmet Çetin atanmıştır.

Türkiye, Afganistan'da ISAF komutasında görevi sırasında çok sayıda sosyal ve insani işler de yaparak, halkın beğenisini ve takdirini kazanmıştır. Cami, okul, çeşme, hastane ve

---

⁴¹ Moonis Ahmar, 'Afganistan'da İktidar Mücadeleleri ve Pakistan', *Avrasya Etüdlere Dergisi*, No: 3, Sonbahar 1996, s. 34- 35

diğer altyapı çalışmaları da dahil olmak üzere önemli projeler gerçekleştirmiştir. ABD, Türkiye'nin ISAF komutanlığını tekrar üstlenmesi için baskı yapmıştır. ABD Başkanı, 01 Haziran 2004 yılında Ankara ziyaretinde bu konuyu gündeme getirmiştir. Şubat 2005'de Türkiye, ISAF komutasını ikinci kez üstlenmiştir. 2006 Ağustos'tan itibaren Kabil Merkez Bölge Komutanlığı'nın ortak liderliğini Fransa ve İtalya'yla birlikte 2 senelik bir dönemi kapsayacak şekilde rotasyon usulü üstlenen Türkiye, bu görevi Nisan-Aralık 2007 tarihleri arasında başarıyla yerine getirmiştir.⁴²

Türkiye ayrıca, Kabil'de konuşlu 201. Kolordu Komutanlığı nezdinde Afgan güvenlik güçlerinin eğitimi için bir Harekât Yönlendirme ve İrtibat Timi sağlamayı kararlaştırmıştır. 100 milyon Dolar katkı yapan Türkiye, eğitim, sağlık ve tarım alanlarında bir dizi proje üstlenmiş bulunmaktadır. Türkiye, "Afganistan Kompakt"ın uygulanmasının denetiminden sorumlu olan Ortak Koordinasyon ve İzleme Kurulu'nda da temsil edilmektedir. 27 okulda 38 bin öğrenciye düzgün bir eğitim imkânı sağlanmaktadır. Afgan kamu çalışanlarına yönelik mesleki eğitim kursları düzenlemeye devam etmektedir ve bu amaçla bugüne kadar yaklaşık 500 görevliyi ağırlamıştır.⁴³

Afganistan ile ilgili 01.11.2001 tarihli Hükümet açıklaması şöyledir: Türkiye, ABD'nin 11 Eylül 2001 günü gerçekleştirilen terörist saldırılarını takiben başlatmış olduğu (Sürekli özgürlük harekâtına), terörizm ile küresel ölçekte mücadele edilmesini savunan yerleşmiş tutumu ve NATO Antlaşmasının 5. maddesi çerçevesindeki yükümlülüklerini dikkate alarak tam destek vermiştir. Bu kapsamda, Türkiye ilk aşamada hava sahasını ve 2 askeri havaalanını ABD'nin insanı yardım ve askeri amaçlı uçuşlarına açmış, istihbarat sağlar.

Bunu takiben bazı NATO müttefikleri ve NATO üyesi olmayan ülkelerle birlikte Tampa'daki ABD Merkezi Kuvvetler Komutanlığı'na, General başkanlığında bir ekip göndermiştir. Bu defa ABD keşif, teröristlere karşı mücadele, Kuzey İttifakı güçlerini yönlendirme, insanı yardım harekâtına askeri destek, masum halkın korunması ve gerektiğinde sivil halkın tahliyesine yardım sağlamak amacıyla 'Sürekli Özgürlük Harekâtı'nı destekleyen ülkelerin bazılarından kuvvet talebinde bulunmuştur. Bu talebe,

⁴² Ahat Andican, Değişim Sürecinde Türk Dünyası, Emre Yayınları, İstanbul, 1996, s.404- 411.

⁴³ Hilmi Akın Zorlu, 'A First in NATO; Peace Operations in Afghanistan', **Perceptions**, Cilt 8, No: 4, 2003-2004, s.37

bazı ülkeler özel kuvvet unsurlarını tahsis edeceklerini bildirerek müspet cevap vermiştir. Türkiye'den de yapılan söz konusu talep, 26 Ekim 2001 tarihinde tarafımıza ulaşmıştır. ABD'nin bazı müttefikleriyle birlikte Türkiye'den yaptığı bu talebi, koalisyon ortaklarımızla askeri ve sivil makamlarımızla etraflıca inceledik, konuyu hükümette görüştük ve Sayın Cumhurbaşkanımıza arz ettik. TBMM'nin 10 Ekim 2001 tarih ve 722 sayılı kararında belirtildiği üzere ABD'nin terörizme karşı başlattığı (Sürekli özgürlük harekâtı) başarıya ulaşması, tüm insanlığın yararınadır. Bu harekâtı, İslama karşı bir eylem gibi göstermeye kalkışanlar, barış dini olan islam'ın yüce değerleriyle çelişmektedirler. Yapılan bu değerlendirmeler neticesinde, TBMM'nin verdiği yetkiye istinaden NATO yükümlülüklerimizin ışığında ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1368 ile 1373 sayılı kararları doğrultusunda ayrıca terörizmle mücadele siyasetimizin sürdürülmesinin bir gereği olarak söz konusu talebin karşılanması ve yaklaşık 90 kişilik bir özel harekât grubunun görevlendirilmesi hükümetimizce kararlaştırılmıştır. Söz konusu karar alınırken yukarıdaki hususların yanı sıra, Kuzey İttifakı'nın eğitim ve hazırlıklarının geliştirilmesine Afgan halkının insanı ihtiyaçlarının karşılanmasına, Afganistan'da tüm etnik grupların katılacağı geniş tabanlı bir yönetimin oluşturulmasına katkıda bulunarak, bu ülkeyi istikrara kavuşturmak ve Afgan kardeşlerimizin esenliğine hizmet etmek amaçlanmıştır.⁴⁴

355. Gözlem Misyonları

3550. İran-İrak Savaşı

Türkiye'nin yer aldığı ilk uluslararası gözlem misyonu, 1980- 1988 arasında İran-İrak Savaşı sonrasında, ateşkesi ve kuvvetlerini geri çekilmesini izlemek ve denetlemek için oluşturulan BM Irak Askeri Gözlem Grubu olan UNIMOG'tur. 10 kişiden oluşan bu gözlemci misyonu görevi altı ay sürmüş olan 1988 Ağustos ve 1991 Mayıs ilk aylarını kapsamaktadır. 6 aylık sürelerle dönüşümlü olarak 10'ar askeri gözlemci görevlendirilmiştir.

İrak-İran savaşında Türkiye "aktif tarafsızlık" politikasını izleyerek, savaşan tarafların her ikisi ile de yakın münasebetlerini devam ettirmiş ve bundan da ekonomik ve ticari yararlar sağlamıştır. Mesela, Kerkük-Yumurtalık boru hattı bu dönemde yapıldığı gibi,

---

⁴⁴ Zorlu, a.g.e., s. 40

Türk-İran ticaret hacmi 2 milyar dolara çıkmıştır. Körfez Savaşı'nda ise Türkiye, Irak'ın "karşısında" yer almış ve tamamen Amerika'yı desteklemiştir. Türkiye'nin bu politikasında, Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın kişisel görüş ve düşüncelerinin çok büyük etkisi olmuştur. Türkiye'nin Amerika'yı desteklemesi, Irak'ı, hem kuzeyden ve hem de güneyden Amerika'nın baskısı altına sokarak, bu devleti, "iki cepheli" bir savaş karşısında kalma ihtimali sebebi ile endişeye sevk etmiştir. Bu sebeple Saddam, Başbakan Birinci Yardımcısı ve kendisinin sağ kolu olarak bilinen Taha Yasin Ramazan'ı alelacele ve birkaç saatlik bir ziyaret için 5 Ağustos 1990 günü Nakara'ya göndermiş ise de kendisine Kuveyt'ten çekilmesi gerektiği hatırlatılmıştır.⁴⁵

Güvenlik Konseyi'nin 661 sayılı ambargo kararı üzerine Türkiyede, 6 Ağustosta, Yumurtalık boru hattının, açık olan kısmını kapatmıştır. Diğer hattı Irak 6 Ağustosta kapatmıştır. Kerkük-Yumurtalık boru hattı günde 1.7 milyon varil pompalamakta ve Türkiye'de, petrol ihtiyacının 540'ını buradan sağlamasına karşın, . Türkiye'nin bu hattı kapatmakla, kendisinin sebep olduğu zarar meydana geldi.

ABD, Adana'daki İncirlik NATO üssü ile Türk topraklarını Irak'a karşı kullanmak istiyordu. Hatta İncirlik dolayısıyla NATO, Türkiye'ye garanti vermek suretiyle, NATO'nun sorumluluk alanının, bir bakıma Orta doğu'ya da uzatmış oldu. Bu baskılar üzerine Cumhurbaşkanı Özal ve ANAP hükümetinin, Amerika ile beraber, Irak'a karşı savaşa girmesi hevesinde olduğu görülüyordu. Türkiye'nin savaşa katılması veya bir yabancı ülkeye asker göndermesi, anayasamıza göre, her şeyden önce TBMM'nin kararına bağlıydı. Halbuki bu sırada, Türk kamuoyu ve muhalefet partileri, bunun tamamen karşısındaydı.

Türk kamuoyu, Saddam'ın saldırganlığını desteklemese bile, Amerikan politikasının bu konudaki aleti haline gelmesine karşıydı. Hele, bir savaşa katılma ihtimaline, muhalafet gayet şiddetli tepki göstremekteydi. SHP lideri İnönü, Irak'tan komşumuz ve dostumuz diye söz ederken, DYP lideri Demirel de, Türkiye'nin bu krize bulaşmasını Irak'la olan münasebetlerimizi olumsuz etkilemesinden endişe etmekteydi. 12 Ağustosta, TBMM'den, bir "savaş açma izni" çıkartıldı. Lakin bu izin kullanma şartı, "Türkiye'ye bir saldırı

---

⁴⁵ Fahir Armaoğlu, 20 Yüzyıl Siyasi Tarihi, 11. Baskı, İstanbul, Alkım, s. 888 (Tercüman, 4 Eylül 1980)

yapılması hali” idi. Ne var ki, bu sırada, Adana-İncirlik NATO üssü, Amerikan uçakları tarafından kullanılmaya başlanmıştı.

TBMM’nin 12 Ağustos kararından sonra, ANAP hükümeti, 5 Eylülde Meclis’in gizli oturumunda, Türkiye’ye yabancı asker kabul etme ve Türk askerinin yabancı ülkelere gönderme iznini aldı. Muhalefet partilerinin dışında, 28 ANAP milletvekili de bu karara aleyhte oy kullanmıştı. Hükümet, bu kararın bir “savaş izni” olmadığını vurgulamakla birlikte, muhalefet bu karara da şiddetle tepki gösterdi. Körfez savaşı’nın Türkiye’ye zararları ise Saddam’ın intikamından korkan peşmergelerin Nisan 1991 başından itibaren kitleler halinde Türkiye ve İran’a sığınmaya başlamasıdır. Bunların sayısı 1 milyonu aşyordu ve 500.000 kadarı Türk sınırlarından içeri girmişlerdi. Güvenlik Konseyi, 5 Nisan 1991’deki 688 sayılı karar ile Irak’ı, Kuzey Irak halkına karşı giriştiği harekâttan dolayı kınarken, insancıl yardımlar için müllelerarası yardım kuruluşlarının kuzey Irak topraklarına girilmesine izin vermesini istedi. İlginçtir, bu kararı Irak’ın içişlerine bir müdahale sayan Küba, Yemen ve Zimbabve, karar aleyhine ve Çin ile Hindistan da çekimser oy kullandılar. Türkiye’ye sığınan peşmergelere, gerek Türk Hükümeti’nin, gerek Türk halkının yaptığı yardım, herhalde dünyanın başka yerlerinde örneğine az rastlanan bir insanlık davranışı olmuştur. Amerika 1991 Haziranında, bölgedeki askerlerini geri çekme kararı almıştır. O zaman, 36. paralel kararı ile Peşmergelerin korunmasının nasıl sağlanacağı sorunu ortaya çıkmıştır. Bunun için de, Amerika tarafından Çekiç Güç diye formül ortaya atılmıştır. Amerikan, İngiliz, Fransız ve İtalyan askerlerinden meydana gelen bir müllelerarası güç, Silopli’de konuşlandırılmıştır. Lakin bu kuvvetlerin Silopi’de konuşlandırılması, Türkiye’nin, PKK terörüne karşı harekâtını engeller nitelikte görüldüğünden ve Türkiye’nin itirazı üzerine, bu kuvvetlerin geçici olması ve günlük operasyonlarında Türkiye’nin söz sahibi olmasında esas kabul edilmiştir. 1996 yılında 6’şar aylık uzatmalarla devam etmiştir. Kürt özerkliği harekâtın ortaya çıkması ile Saddam’ın 36. paralel kuzeyine müdahale etmemesi ve Amerika’nın da bu özerkliği desteklemesi sebebi ile Türkiye’nin toprak bütünlüğü de tehdit eden bir nitelik kazanmıştır.

Türkiye, bu özerkliğe karşı bir güvenlik subabı olmak üzere, Irak’ın toprak bütünlüğünün korunması ilkesini ortaya atmış ise de, 1995 yılı sonu geldiğinde Türkiye’nin

de bu özerklik görüşmelerinde (Dublin toplantıları) aktif rol alması ile bu ilkenin pratik değeri hemen hemen hiç kalmamış gibidir.⁴⁶

3551. Irak-Kuveyt

Başka bir gözlem misyon görevi ise Irak kuvvetlerinin Kuveyt'ten çekilmesinin ardından kurulan UNIKOM'dur. Bu gözlem misyon görevi ise 1991 yılının Nisan ayında olmuştur. Sınır ihlallerini önlemek ve düşman olaylarını rapor etmek amacıyla BM Irak-Kuveyt Gözlem Misyonu oluşturulmuştur. Türkiye bu harekâta 75 personel ile katılmıştır. Altı Türk subayı, Irak'taki durum üzerine 18 Mart 2003 yılında geri çekilmiştir. 689 sayılı karar ile UNIKOM teşkil edilmiştir.

Görevleri:

- Abdullah Körfezi'ni ve Irak'ta 10 km, Kuveyt'te 5 km olmak üzere toplam 15 km genişliğinde tesis edilen Irak-Kuveyt askerden arındırılmış sınır bölgesini gözetlemek,
- Bir devlet sınırdan diğerine yönelik saldırgan faaliyetlerini gözetlemek,
- Askerden arındırılmış bölgedeki askeri ihlallere mani olmaktır.

Türkiye'nin, UNIKOM'da 21 Mayıs 1991 tarihinden bu yana görev listesi şöyledir:

1991-1992: 7 Askeri Gözlemci

1992-1993: 6 Askeri Gözlemci

1993-1994: 6 Askeri Gözlemci, 1 sekreter

1994-1995: 6 Askeri Gözlemci

1995-1996: 6 Askeri Gözlemci

1996-1997: 5 Askeri Gözlemci

1997-1998: 1 Harekât Şube Müdürü, 5 Askeri Gözlemci, 1 Askeri Polis

1998-1999: 1 Personel Subayı, 5 askeri Gözlemci, 1 Askeri Polis

1999-2000: 5 Askeri Gözlemci, 1 Askeri Polis

2000-2001: 5 Askeri Gözlemci, 1 Askeri Polis

⁴⁶ 688 sayılı kararın metni, Birleşmiş Milletler Yıllığı, Çöl Fırtınası Harekâtı Sonrası, s. 385- 386

Türkiye-İrak ilişkileri, 02 Ağustos 1990 Kuveyt işgali öncesi en düşük seviyede bulunuyordu. Körfez bunalımı sırasında BM Güvenlik Konseyi'nin 678 sayılı (29 Kasım 1990) kararını beklemeden hemen boru hattını Irak petrolüne kapanmıştır. Petrol boru hattı kapatmanın ardından, gerekirse Irak'a karşı Türk silahlı kuvvetlerinin ikinci cephe açacağını ifade etmiştir. Savaş sırasında yaklaşık yarım milyon Irak'lı Kürt Türkiye'ye sığınmaya çalışmış ve Türkiye bunları sınırlarına sokmamıştır. Bunu fırsat bilen Avrupa devletleri Türkiye'yi sert dille eleştirmiştir.⁴⁷

3552. Gürcistan-Abhazya

UNOMIG adı verilen BM Gürcistan Gözlemci Misyonu ise 1993 yılında Gürcistan ve Abhazya arasında imzalanan ateşkese kontrol etmek amacıyla oluşturulmuştur. BM Güvenlik Konseyi'nin 24 Ağustos 1993 tarih ve 858 sayılı kararı ile UNOMIG teşkil edilmiştir. Misyonun görevleri şunlardır:

- Gürcistan ve Abhazya arasında 27 Temmuz 1993 tarihinde imzalanan Ateşkes Anlaşması'nın uygulanmasını sağlamak,
- İddia edilen ihlalleri araştırmak,
- Bu görevlerle ilişkili tüm gelişmeleri BM Genel Sekreterliği'ne rapor etmektir.

Ağustos ayında kurulan bu gruba Türkiye, 15 Ekim 1994 yılında iştirak etmiştir. 64 personelin yolladığı Türkiye'nin beş askerini bırakmıştır. Altı aylık süre ile görev yapmışlardır. Dağılım şöyledir:

11.1994-05.1995: 5 Askeri Gözlemci
 05.1995-11.1995: 5 Askeri Gözlemci
 11.1995-05.1996: 5 Askeri Gözlemci
 05.1996-11.1996: 5 Askeri Gözlemci
 11.1996-05.1997 . 5 Askeri Gözlemci
 05.1997-11.1997: 5 Askeri Gözlemci
 11.1997-05.1998: 4 Askeri Gözlemci
 08.1998-02.1999: 5 Askeri Gözlemci

⁴⁷ Hakan Yavuz, Körfez Savaşı ve Amerikan-Türkiye İlişkileri, Der Yayınları, İstanbul, 1994 s. 255- 256.

02.1999-08.1999: 5 Askeri Gözlemci
 08.1999-02.2000: 5 Askeri Gözlemci
 02.2000-08.2000: 5 Askeri Gözlemci
 08.2000-01.2001: 5 Askeri Gözlemci
 01.2001-07.2001: 5 Askeri Gözlemci

3553. Gürcistan AGİT Gözlemci Misyonu

Türkiye, Rusya Federasyonu'nun Çeçenistan'a yönelik harekâtından kaynaklanan mülteci akını nedeniyle Gürcistan/Çeçenistan sınırında oluşturulan AGİT Gözlem Misyonu'na 20 Şubat 2000 tarihinden itibaren 1 Askeri Gözlemci subayı ile iştirak etmektedir. **AGİT Gürcistan Sınır Gözlem Misyonu (OSCE BMO)** Rusya Federasyonu'nun Çeçenistan'a yönelik harekâtından kaynaklanan mülteci akını nedeniyle Gürcistan-Çeçenistan sınırında oluşturulan AGİT Gözlem Misyonunda Şubat 2000-Aralık 2004 arasında toplam 10 TSK personeli görev yapmıştır.⁴⁸

3554. İsrail-Filistin (TIPH)

Diğer bir gözlemci misyonu ise TIPH yani El- Halil'de (Hebron) Geçici Huzur harekâtıdır. 1985- 1997 yılları faaliyette bulunan bu gözlemci misyonuna Türkiye 1997 yılının Şubat ayında katılarak İsrail ve Filistin Kurtuluş Örgütü arasında sürdürülen görüşmelere katkıda bulunmuştur. Subay ve Dışişleri Bakanlığı personelleri katılmıştır. Şubat 2006 tarihinden sonra fiili personel sayısı üçe indirilmiştir. Hebron şehrinin, İsrail kuvvetlerince boşaltılarak Filistin ulusal yönetimine devredilmesini izlemek ve rapor süresince gece ve gündüz toplam 2.000 saatten fazla harekât uçuşu gerçekleştirilmiştir. Hava harekâtının yoğunluğunun artması üzerine NATO, Türkiye'den ilave uçak ve meydan talebinde bulunmuş; bu kapsamda da, Türkiye, sekiz adet F- 16 ve üç adet tanker uçağını Bandırma ile İncirlik'ten harekâta katılacak biçimde NATO'ya tahsis etmiş, Balıkesir, Bandırma ve Çorlu meydanlarının NATO uçakları tarafından kullanılmasına izin vermiştir. Prizren'de konuşlu bulunan Türk tabur kuvveti, Türkiye ile birlikte Almanya ve Avusturya da katılmıştır.

⁴⁸ www.tsk.mil.tr/uluslararası/barisidestekharekâti, 17 Haziran 2006

Manevra taburu, istihkâm bölüğü ve inzibat takımı, bir keşif takımı ve radar kısmı, iki irtibat ve izleme timi, çokuluslu sıhhiye birliğinde üç personel, görev kuvvet karargâhına 16 personel ve KFOR Karargâhında da 11 personelle katılmıştır.

Ayrıca Adriyatik'te Akdeniz daimi Deniz Gücü'nde (STANAVFORMED) bulunan bir fırkateyn ve Akdeniz Daimi Mayın Gücü'nde (MCMFORMED) bulunan mayın avlama gemisi iştirak etmiştir. İnsani Yardım Kuvveti (AFOR) bir sahra hizmet bölüğü tesis etmiştir. 18 Mayıs- 07 Eylül 1999 tarihleri arasında görev yapmıştır. Türkiye, 18.000'i aşkın mülteci barındırmış, ayrıca Makedonya'da Boyana ve Arnavutluk'ta Elbasan mülteci kampları faaliyete geçirilerek, bu kampların her birinde 3200 civarında mültecinin barınması sağlanmıştır. 50.000 kişiden oluşan uluslararası güce 1 Mekanize tabur Görev Kuvveti ile iştirak etmiştir. Kosova'da teşkil edilen Denetim Misyonda, Mayıs-Eylül 1999 ayları arasında TSK'den 3 personel görevlendirilmiştir. Daha sonra Misyona, UNMIK ve KFOR ile birlikte icra edilen harekâtın polis gücü tarafından devralmasını müteakip, askeri personel geri dönmüştür.

3555. Arnavutluk

Arnavutluk'ta 1997 başında yaşanan banker skandalı sonrasında ülkenini kaosa girmesi karşısında, Arnavutluk'un isteği üzerine BM Güvenlik Konseyi, 28 Mart 1997'de krize müdahale kararı almıştır ve 1101 sayılı karar devreye sokulmuştur. AGİT'e yetki devretmiş ve İtalya'nın liderliğinde birçok uluslu güç oluşturulması kararlaştırılmıştır. Türkiye çok uluslu güce, 16 Nisan 1997-01 Ağustos 1997 arasında, 759 kişilik Deniz Piyade Tabur Görev Kuvveti'yle ve Tiran'da görev yapan 20 (subay/astsubay) karargah subayıyla (toplam 779 personel) katılmıştır. 1 Ağustos 1997 tarihinde görevini tamamlayarak Türkiye'ye dönmüştür. Bu tabur, Tiran çevresinde görev yapmış, ayrıca Türk vatandaşlarının tahliye edilmesini de sağlamıştır. Makedonya ve Arnavutluk'a yönelik mülteci akını nedeniyle meydana gelen krizin çözümüne yardımcı olmak amacıyla da, yine Arnavutluk'ta görev alan AFOR'a (İnsani Yardım Kuvveti), Mayıs-Eylül 1999 tarihleri arasında bir Sahra Hizmet Bölüğü'yle katkıda bulunmuştur.⁴⁹

⁴⁹ Duygu Sezer- Mehmet Gönübol, Olaylarla Türk Dış Politikası, 9. Baskı, Ankara, Siyasal, 1996, s. 533-534

3556. BM Bosna-Hersek Misyonu (UNMIBH)

BM Bosna Hersek Misyonu "Askeri Danışmanlar Timi"nde 2000- 2001 yılları (Ocak 2001-Ocak 2002) arasında 1 Türk subayı askeri danışman olarak görev yapmıştır.⁵⁰

3557. El-Halil’de Geçici Uluslararası Mevcudiyeti (TIPH)

El-Halil’deki Geçici Uluslararası Mevcudiyet (TIPH) adı uluslararası gözlemcilik görevine, Türkiye; Şubat 1997 tarihinden itibaren iştirak etmektedir. Misyonda normal olarak Türkiye’den 3 subay, 1 Dışişleri Bakanlığı ve 1 İçişleri Bakanlığı temsilcisinden oluşan toplam 5 personel görev yapmaktadır. 08 Şubat 2006’da TIPH tesislerinde Filistinliler tarafından yapılan saldırılar sonrasında, misyonun personel sayısı azaltılmış, bu çerçevede Türkiye’nin fiili personel sayısı da üçe indirilmiştir.⁵¹

356. Makedonya Krizi

Makedonya’daki krizin artmasıyla ve Makedon yetkililer ile Arnavutluk silahlı grupların temsilcileriyle talebiyle, Kuzey Atlantik Konseyi, 15 Ağustos 2001’de, 30 günle sınırlı olmak üzere Zorunlu Hasat (Essential Harvest) Harekâtı’nı uygulamaya koymuştur. Bu amaçla oluşturulan TFH (Hasat Görev Kuvveti), silah toplama görevini 25 Eylül 2001’de başarıyla tamamlayan THF’ye, Türkiye bir piyade birliğiyle katılmıştır. Bu güç, BM Güvenlik Konseyi’nin kararıyla, NATO’nun bölgedeki varlığını sürdürmek ve Makedonya’daki uluslararası gözlemcilere destek sağlamak amacıyla 27 Ekim 2001’de Kurnaz Tilki (Amber Fox) Harekâtı’na katılmıştır. Türkiye, bu harekâta, bir Mekanize Piyade Takımı ve dört karargâh personeliyle yer almıştır. Bunun hemen arkasından başlayan ve yine NATO komutasında 31 Mart 2003 tarihinde kadar sürdürülen Müttefik Uyum (Allied Harmony) Harekâtı’nda ise Türkiye, yalnızca karargâhta görevli üç personelle yer almıştır.

NATO’nun bu harekâtını, 31 Mart 2003 tarihinden itibaren AB devralmıştır. AB tarafından 15 Aralık 2003 tarihine kadar icra edilen ve Concordia adı verilen bu harekâta,

⁵⁰ www.tsk.mil.tr/4_uluslararası_ilişkier

⁵¹ www.ntv.com.tr/news/143076, 27 Mart 2002

Türkiye, iki Hafif İrtibat Timi (iki subay, iki astsubay ve dört erbaş/er), ayrıca AB Karargâhında iki subay ve NATO Üsküp Karargâhı'nda bir subayla katkı sağlamıştır. Türkiye, 15 Aralık 2003'ten itibaren AB tarafından oluşturulan ve PROXIMA adını alan polis gücüne dört jandarma personeli ve NATO Üsküp Karagahında bir subayla görevlendirmiştir. PROXIMA Polis Misyonu 15 Aralık 2005'de sona ermiştir. Bu tarihten itibaren EUPAT adıyla altı ay sürecek bir Polis Danışma Timi göreve başlamıştır. Türkiye bu güce katılmamıştır. Bosna-Hersek'te konuşlu IPTF'de (Uluslararası Polis Gücü) Ekim 2001-Ocak 2003'den itibaren AB kontrolüne devredilmiş ve EU Police Force (AB Polis Gücü) adını almıştır. Türkiye, bu güce halen 6 jandarma ve 6 polisle katkıda bulunmaktadır.⁵²

Makedonya 8 Eylül 1991'de yapılan bağımsızlık referandumunun ardından, 17 Eylül'de bağımsızlığını ilan etmiştir. Başbakan Süleyman Demirel, koalisyon hükümetinin kurulmasından sonra yaptığı ilk yurtdışı gezisi olan Davos'ta Makedonyalı yetkililere özel olarak görüşmüştür. Demirel, gene Davos'ta Yunanistan Başbakanı Mitsotakis ile 02 Şubat'ta yaptığı görüşmede de, Makedonya'nın tanınması konusunda yetki vermiştir. Türkiye 06 Şubat 1992'de Yugoslavya'dan ayrılan dört cumhuriyeti aynı anda tanıdığını açıklamıştır. Nisan 1992'de Bosna-Hersek'te patlak veren savaşın ilk günlerinden itibaren Bosna konusunda yoğun bir diplomatik maraton başlatan Türkiye, Yugoslavya sorununun tartışıldığı tüm uluslararası platformlarda, Bosna-Hersek'in yanı sıra Kosova ile Makedonya için de kaygılarını dile getirmiştir.

18 Mayıs 1992 günü Ankara'da, Türkiye ile Makedonya arasında bir Güvenlik Protokolü imzalanmıştır. Londra Konferansına katılmak üzere Londra'da bulunan Dışişleri Bakanı Çetin, 26 Ağustos'ta diğer üç cumhuriyetle olduğu gibi Makedonya ile de diplomatik ilişkilerinin kurulmasına ilişkin protokol imzalamıştır. 21 Kasım'da NATO Askeri Komite toplantısında Genelkurmay Başkanı Org. Güreş, olaylar Kosova ve Makedonya'ya sıçrarsa, yeni bir Balkan Savaşı'nın kaçınılmaz olduğunu dile getirmiştir. 1993 yılı içerisinde, çeşitli ülkelere toplam 76 milyon dolar insani yardım sağlamış olan

---

⁵² www.mfa.gov.tr

Türkiye'nin, Makedonya'ya yaptığı yardımın 12.500 dolar seviyesinde kalmış olması şaşırtıcı bir gelişme olarak da karşılanmıştır.⁵³

357. Sivil Polis Misyonları

Türkiye, barışı destekleme harekâtlarına sadece askeri yönden değil, aynı zamanda sivil polis personeline de göndererek katkıda bulunmuştur. 2006 Haziran'da Haiti'de 12, Kongo'da MONUC'a 17, Fildişi Kıyısı'nda ONUCI'e 21, Sierra Leone'de UNIOSIL'e 1, Kosova'da UNMIK'e 51, Liberya'da UNMIL'e 31, UNMIS'e 27 ve Doğu Timor'da UNOTIL'e 2 polisle katkıda bulunmuştur.⁵⁴

Kosova'da, uluslararası polis gücü bünyesinde görev yapan 168 kişilik Türk polisi kontenjanından 40 polis amirine üst bir rütbe, 60 polis mensubuna da Birleşmiş Milletler'in hizmet madalyası verilmiştir. Priştine yakınındaki Girmi yazlama yerinde yapılan törende, Türk polis mensupları ve ailelerinin yanı sıra Türk Eşgüdüm Bürosu şefi Metin Kılıç, Kosova Türk Taburu Komutanı Yarbay Bülent Çelik, Kosova Kültür Bakanı Yardımcısı Ergin Köroğlu, Kosova Demokratik Türk Partisi Genel Başkanı (KDTP) Mahir Yağcılar, Kosova Meclisi'ndeki Türk milletvekilleri ve diğer konuklar hazır bulunmuştur. Saygı duruşu ve milli marşın okunmasıyla başlayan törende söz alan Kosova'daki Türk Polis Kontenjanı Başkanı Emniyet Müdürü Yüksel Çelik, 1999 yılından bu yana Türk polisinin tüm görev ve ödevleri başarıyla yerine getirdiğini belirtmiştir. Türk polisinin Kosova'da halkla kaynaştığını belirten Çelik, 'Halkın güvenliğini sağlamak için elimizden geleni yapmaya devam edeceğiz' demiştir. Törende bir konuşma yapan Kosova Türk Eşgüdüm Bürosu şefi Metin Kılıç da, dünya barışına katkıda bulunan Türk polisinin, Türkiye'yi yurt dışında temsil etmenin haklı gururunu yaşadığını belirtmiştir. Kosova'da barış misyonu çerçevesinde emniyet mensuplarının görev yaptığı yerlerde, diğer ülkelerin aş esnasında BM tarafından güvenli bölge ilan edildiği ancak BM'nin kendi ilan ettiği güvenlik bölgesini koruyamadığı iddia edilmektedir.

Kurulan Bosna Hersek Federasyonu'nun denize açılışı sınırlı kalmış ve simgesel olarak Adriyatik Denizi'nde 20 km'lik bir sahil bırakılmıştır. Federasyon içerisindeki Sırp

⁵³ Şule Kut, Yugoslavya Bunalımı ve Türkiye'nin Bosna-Hersek ve Makedonya Politikası, Der Yayınları, 1990- 1993, s. 210-214

⁵⁴ www.un.org/Depts/dpkko/contributors/2005/2 Jan 2006

Cumhuriyeti'nin sınır komşusu Sırbistan ve Karadağ Cumhuriyeti'dir ve ileride birleşmenin olabileceği halk arasında konuşulan hususlardandır. Yine Federasyon içerisinde Hırvat bölgelerinin Hırvatistan'a ilgileri de çok açıktır. Bu bölgelerin Federasyon'dan olası ayrılması, kurulan bu devleti yaşaması suni teneffüse bağlı bir dağ, orman devleti haline sokacaktır.

Bosna Hersek'in nüfusu yaklaşık 4 milyondur. Ekonomi hala dışa bağımlıdır ve özellikle Almanya'nın ekonomik, siyasi ağırlığı gözlemlenmektedir. Bölgede çok sayıda uluslararası kurum ve kuruluş görev yapmaktadır. Bunlara ilaveten birçok NGO (Hükümet Dışı Örgütler), dini ve insani yardım kuruluşu kendi alanlarında faaliyet içerisindedir. Bir de bunlara merkezi ve yerel birimler eklenildiğinde bölgedeki yetki ve sorumluluk olayı işin içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Bu karmaşa Bosna ile ilgili olarak son yıllarda yazılan makale ve kitaplarda yoğun bir şekilde işlenmektedir.

Bölgede barış hâkim görünmesine rağmen, bu sükûnet ortamını uluslararası askeri ve sivil birimlere bağlayanlar hiç de azımsanmayacak düzeydedir.

Bölgede herkesin bir hamisi, değişik ilgi alanları ve çıkarları vardır. Sırplar üzerinde Sırbistan, Bulgaristan, Rusya gibi Slav yandaşları, Hırvatlar üzerinde de Hırvatistan, Almanya, Avusturya gibi ülkelerin ağırlıkları hissedilmektedir. Boşnaklar ise mağdur bir grup olarak uluslararası insani yardım kurumları ve zengin birkaç Arap devletinin kısmi ilgisini çekmiş durumdadır. Özellikle Batı Avrupa ülkeleri bölgede nüfuz sahibi olmak kadar, savaş esnasında ülkelere yönelen göçmenleri, belgede sağlanacak barış ve istikrar sayesinde ülkelere geri dönmelerini sağlamak çabası içerisindedirler.

Ülkemizden yapılan ticaret az olmasına rağmen, zaman zaman ülkemiz mamüllerini ve tüccarlarımızı burada görmek mümkündür. Ancak, tüccarlarımız profesyonel bir ticaretten daha çok küçük çaplı ticaret yapmaktadır. Yine ilgili bakanlıklarımızca Bosna Hersek'de bir üniversite açma, fakültelerde Türkoloji ve Türk Dili bölümlerini faaliyete geçirme çalışmalarında bulunulmuştur.

Yasal olarak ülkeye giriş yapıp Avrupa'ya geçmek isteyenlerin yanısıra, yasadışı yollardan ülkeye girmek isteyenlerin sayısı da azımsanmayacak kadar çoktur. Bu kaçaklar

da yollarda çok kötü şartlarda canlarını tehlikeye atarak bu maceraya girişmekte, birçokları bu yolda hayatlarını kaybetmektedir. Bölgedeki büyük nehirlerden olan Sava'yı geçmek isterken bindikleri küçük bir teknenin batması sonucu 14 kişi hayatını kaybetmiştir.

2001 yılı içerisinde Bosna Hersek' deki BM denetimindeki Uluslararası Polis Görev Gücü (IPTF) görev yapmıştır. Bosna Hersek Brcko Özel Bölgesi bulunmaktadır. Brcko, 1995'e kadar süren savaş neticesinde kuralan Bosna-Hersek Cumhuriyeti'ni oluşturan Sırp Cumhuriyeti ile Bosna Hersek arasında paylaşılamiyarak, özel bir bölge olarak kabul edilmiş küçük bir kent olup, nüfusu 35 bin civarında ifade edilmektedir.

Savaş öncesi etnik olarak Boşnak ağırlıklı bir bölge olmasına rağmen şimdilerde etnik olarak Sırp lar yoğunluktadır. Yine Hırvatlar da bölge nüfusunun önemli bir kısmını teşkil etmektedirler. Brcko, bölgede stratejik olarak çok önemli bir konumdadır. Bir tarafta Hırvatistan, bir tarafta Sırbistan-Karadağ Cumhuriyeti (eski Yugoslavya) ve Bosna-Hersek Federasyonu'nun tam ortasında, bölgenin en büyük ırmaklarından Sava nehri kıyısında, transit yolların kesiştiği, ağırlıklı olarak ticaretin göze çarptığı bir sınır kasabasıdır. Bölgede Amerikan SFOR'u (NATO Destekli Askeri Güç) konuşlanmış durumdadır.

Savaş nedeniyle yerleşim yerlerindeki etnik yapı değişmiş, etnik gruplar belirli bölgelerde odaklanmış, boşalan evlere ise o bölgede ağırlıklı etnik grup aileleri yerleştirilmiştir. 1995 Dayton Barış Antlaşması'ndan sonra işgal edilen bu meskenler belirli kıstaslara göre belgelendirilmiştir. Gerçek ev sahiplerinin başvuruları ile bu evler kronolojik sıra ile yine belirli kıstaslara göre polis nezaretinde boşaltılmış ve sahiplerine teslim edilmiştir. Ancak ev boşaltma olayları her zaman şikayete açık bir konu olup, ev sahiplerince bürokratik işlemlerin uzunluğu ve karmaşıklığı, evi geçici (belgeli) kullananlar tarafından ise haksız ve usulsuz ev boşaltma talepleri şikayet konusu olmuştur.

Bu şikâyetler hem yerel hem de uluslararası birimlere kadar sirayet etmiştir. Bu konu ile ilgili yerel Mesken Komisyonları aleyhine çok sayıda yolsuzluk, rüşvet ve usulsuzluk iddiası olmuştur. Yerel polisin Uluslararası Polis Görev Gücü (IPTF) tarafından denetlenmesi gibi, sözkonusu komisyon da uluslararası bir kuruluş olan Yüksek Temsilcilik Kurumu (OHR, Office of High Representative) tarafından denetlenmiştir.

İnsan hakları ihlali ile ilgili her türlü bilgi ve şikâyet İnsan Hakları Bölümüne gelmekte ve iddialar bu bölüm tarafından araştırılmaktadır. İnsan hakları ihlali, kişisel, asayişe müessir olayların ötesinde, olayın içerisinde devletin veya hükümetin herhangi bir organının taraf olması ve hukuka aykırı bir işlem şüphesinin aranmasıdır. 1995 Dayton Antlaşması'na göre, Uluslararası Polis Görev Gücü (IPTF), İnsan Hakları Bölümleri, yerel polis, hapisane yetkilileri, gümrük görevlileri, adli görevliler (savcı, hâkim ve mahkeme personeli) gibi herhangi bir kanun uygulayıcı tarafından işlenen açık insan hakları ihlallerinin veya bunlar hakkındaki ihlal iddialarının araştırılmasında yetkilidir. Bu çerçevede insan hakları bölümü her olaya bakmamakta, sadece bu kriterler çerçevesine giren iddiaları yerel ve uluslararası kurum ve kuruluşlar nezdinde araştırmaktadır. Özellikle polisin taraf olduğu ihlallerde IPTF tam yetkili iken, diğer yerel birimlerin taraf olduğu ihlallerde ilgili uluslararası kuruluşlar ile işbirliği halinde iddialar araştırılmakta ve neticede bir ihlalin tespiti halinde yasal gereği yapılmaktadır.

IPTF'in genel görevleri arasında gözaltı olaylarının dava aşamasına kadar veya dava süresince izlenilmesi, insan hakları durumlarının rapor edilmesi ve bildirilmesi, IPTF gözetmenlerinin bu alanda çalışmaları için eğitim programlarının geliştirmesi yer almaktadır.

Bu faaliyetler esnasında, IPTF HRO, Bosna Hersek'de herhangi bir bölge, şahıs, faaliyet, işlem, kayıt veya diğer nesne veya olaylara ani ve tam ulaşmaya, izlemeye gözlemlemeye, polis, kanun uygulayıcıları, tutuk evi görevlileri ve adli görevlilerin yer aldığı herhangi bir bölge veya faaliyeti incelemeye yetkilidir.

Bir yıllık süre zarfında İnsan Hakları Bölümü'ne yaklaşık 500 şikâyet kabul edilmiştir. Şikâyet yapanların etnik olarak yarısını Sırpolar oluşturmakta, 150'sini Boşnaklar, 30'unu ise Hırvatlar oluşturmaktadır.

Şikâyetlerin büyük bir çoğunluğu mülkiyetle ilgili sorunlardır ve yaklaşık 190 civarındadır. Mülkiyet sorunlarından sonraki en önemli sorun polisle ilgili şikâyetlerdir. 100 civarındaki bu şikâyetler polisin etkin, yerinde ve profesyonel olarak olaylara müdahale etmemesi veya olayı hiç işleme koymaması veya taraflı davranması iddiaları gelmektedir. Bu iddialar genel olarak asılsız çıkmakla birlikte, ihmal ve uygunsuz işlemlerden dolayı disiplin cezası verilen yerel polislerin taraf olduğu iddialar da vardır.

Bir yıllık süre zarfında 5 polise disiplin cezası bağlamında non performance, 5 polise de ciddi ağır kusur ve ihmallerinden dolayı meslekten atılmaya konu non-compliance verilmiştir. Diğer birçok iddia asılsız, bazıları da yetersiz delil nedeniyle kapatılmıştır.

Ayrıca 30 şikâyet mahkeme ve kararlarla ilgilidir. 5 şikâyet uluslararası organizasyonlar aleyhine, 2 aile içi şiddet, 6 olay da gümrükler, belediye ve diğer kamu kuruluşları aleyhine yapılmış, 3 savaş suçları ile ilgili olay, 75 de muhtelif olay işlem görmüştür.

Bunlar arasında 94 olayda, insan hakları ihlali iddiası bölüm tarafından kabul görmüş, 90 olay başka kurum ve kuruluşlara sevk edilmiş, diğerleri ise ya reddedilmiş ya da tavsiyeler ile cevap bulmuştur.⁵⁵

3570. Afganistan Polis Gücü

Türkiye, Afganistan'da ISAF bayrağı altındaki yaklaşık 800 personeliyle barış ve istikrara katkısını sürdürmüş, aynı zamanda, Afgan Ulusal Ordusu ve Polis Gücü'ne eğitim vermiştir. Şimdiye kadar yaklaşık 1.900 Afgan görevli bu kurslardan yararlanma olanağı bulmuştur. Türkiye Uluslararası Uyuşturucu ve Organize Suçla Mücadele Akademisi (TADOC), Afgan polislere uyuşturucuyla yasal mücadele konusunda özel eğitim sağlamakta olup; Türk Hükümeti yasadışı uyuşturucu ticaretini ortadan kaldırmaya yönelik programlar için önemli miktarlarda fon tahsis etmiştir.*

3571. Baltık Ülkelerinde Hava Polisliği

NATO çerçevesinde 01 Nisan ve 31 Temmuz 2006 tarihleri arasında Baltık ülkelerindeki hava polisliği görevine Türkiye katılmıştır. Bu ülkeler Letonya, Litvanya ve Estonya'dan oluşmaktadır. 4 adet F- 16 uçağı ile katılım gerçekleşmiş ve personel sayısı 80'i bulmuştur.

⁵⁵ Başkomiser, İnterpol Daire Başkanlığı, 4 12 2923

* BM Güvenlik Konseyi Belgesi S/2004/437, BM Belgesi A/59/820/-S/2005/355 (tcberline)

36. İnsani Yardım Harekâtları

360. Demokratik Kongo Cumhuriyeti

Avrupa Birliği (AB) tarafından Kongo Demokratik Cumhuriyeti (DC)'nde yapılan seçimler nedeniyle BM Kongo DC Misyonu (MONUC)'nu 30 Temmuz- 30 Kasım 2006 döneminde 4 (Dört) ay süre ile takviye edilmiştir.

Türkiye tarafından görevlendirilen 1 adet C- 130 Askeri Nakliye Uçağı, 21 Temmuz – 01 Aralık 2006 tarihleri arasında, 15 mürettebatı ile birlikte Libreville/GABON'da görev yapmıştır. Söz konusu harekât kapsamında, Almanya'da konuşlu Harekât Komutanlığı ile Libreville/Gabon'da konuşlanan Müşterek Kuvvet Hava Unsur Komutanlığında da birer subay görevlendirilmiştir.

361. Katrina Kasırgası 2005 Sonrası NATO İnsani Yardım Harekâtı

Türkiye, Katrina Kasırgası sonrası NATO'nun ABD'ye desteğı kapsamında 30 Eylül 1 - 08 Ekim 2005 tarihleri arasında bir C- 130 uçağı görevlendirmiş ve 19 sorti ile bölgeye ulaşmıştır.

362. Pakistan Depremi 2005 Sonrası İnsani Yardım Harekâtı

Büyük afet niteliğindeki 08 Ekim 2005 depremini takiben, Türkiye Pakistan'a derhal biri askeri olmak üzere Kurtarma Ekipleri göndermiş ve Pakistan halkı tarafından acilen ihtiyaç duyulan malzemeleri sevk etmiştir. Bu malzemeler, Türk Hava Kuvvetlerine ait C- 130 Kargo uçaklarının 19 sortisiyle bölgeye aktarılmıştır. Türkiye aynı zamanda iki hava üssünü İleri Lojistik Merkezi olarak, iki C- 130 Kargo uçağını NATO'nun hava köprüsü için ve gerektiğinde kullanılmak üzere bir fırkateynini NATO deniz köprüsü için görevlendirmiştir.

1350 tonluk bağış NATO uçaklarının bu üslerden yaptığı 127 sortiyle Pakistan'a iletilmiştir. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler bağışları, İskenderun Birleşmiş Milletler depolarından İncirlik Hava Üssüne ücretsiz olarak taşınmıştır.

363. Diğer İnsani Yardım Harekâtları

2006 Şubat ayında Cezayir’de yaşanan sel felaketi sonrasında insani yardımı afet bölgesine ulaştırmak amacıyla 2 adet C- 130 uçağı tahsis edilmiş, söz konusu uçaklar toplam 3 sorti yaparak bölgeye yardım malzemelerini ulaştırmıştır.

2006 Ağustos ayında Lübnan’da yaşanan savaş sırasında TSK unsurları bölgedeki görevli Türk ve yabancı personelin tahliyesine yardımcı olmuştur.

I. Körfez Savaşı'ndan sonra, 400.000'den fazla mülteci Türkiye’ye yönelmiştir. Türkiye, topraklarına yüzlerce insanı kabul etmiş ve insani yardım sağlamıştır.

Türkiye, katkıda bulunan diğer devletlerin yanında insani yardım harekâtlarına büyük destek sağlamıştır. Bu kapsamda, Türkiye mültecilere barınma imkânı sağlamış ve mültecilerin temel ihtiyaçlarını karşılamak için hem sınırları içinde hem de sınırları boyunca elinden gelen çabayı göstermiştir. Ayrıca yardımların Kuzey Irak’a geçişi için yabancı Sivil Toplum Kuruluşları (STK)’nın topraklarını kullanmasına izin vermiştir.

Merkezi yönetimin koyduğu ekonomik ambargolardan olumsuz etkilenen Kuzey Irak’taki masum insanlara acil insani yardım sağlayabilmek ve 36’ncı paralelin kuzeyinde Saddam Hüseyin’in etkisini sona erdirmek amacıyla Kuzey Irak’ta uçuşa yasak bölge oluşturulmuş ve 688 BM kararı uyarınca 1991 yılında Müşterek Görev Kuvveti (Joint Task Force Provide Comfort) kurulmuş ve Adana’daki İncirlik hava üssüne konuşlandırılmıştır.

37. Halen İştirak Edilmekte Olan Harekâtlar

Türkiye, halihazırda Bosna-Hersek, Kosova, Afganistan, Darfur/Sudan ve Lübnan’da icra edilen barışı destekleme harekâtlarına aktif olarak iştirak etmektedir.

370. Bosna/Hersek

AB liderliğinde 02 Aralık 2004 tarihinden beri icra edilen ALTHEA Harekâtına TSK, toplam 265 personelden oluşan personel ile katkı sağlamaya devam etmektedir. Türk Birliği, Saraybosna'da konuşludur. Ayrıca 50 jandarma personeli de EUFOR Entegre Polis Gücünde, 5 personel AB Polis Gücü misyonunda görevlendirilmiştir.

371. Kosova

Kosova krizinin politik yollardan çözümlenememesi ve Şubat 1999'da silahlı çatışmaya dönmesi üzerine NATO, 24 Mart 1999'da hava harekâtını başlatmıştır. Türkiye, harekâta İtalya/Ghedî'de bulunan 10 adet F- 16 uçağı ile iştirak etmiştir. Türkiye'ye ait uçaklar harekât süresince 2.000 saatten fazla harekât uçuşu gerçekleştirmişlerdir.

Hava harekâtının yoğunluğunun artması üzerine NATO, Türkiye'den ilave uçak ve meydan talebinde bulunmuştur. Türkiye bu maksatla; 8 adet F- 16 ve 3 adet tanker uçağı Bandırma ve İncirlik'ten harekâta iştirak edecek şekilde NATO'ya tahsis etmiş, Balıkesir, Bandırma ve Çorlu hava meydanlarının NATO uçakları tarafından kullanılmasına izin vermiştir.

Ayrıca Adriyatik'te Akdeniz Daimi Deniz Gücünde bulunan bir fırkateyn ve Daimi Mayın Gücü'nde bulunan bir Mayın Avlama Gemi de harekâta iştirak etmiştir.

Harekâtın başlaması ile birlikte Makedonya ve Arnavutluk'a büyük bir mülteci akını başlamış ve bir insanlık dramı yaşanmıştır. Bu krizin çözümüne yardımcı olmak ve oluşan yaraları sarmak maksadıyla Arnavutluk'ta konuşlandırılan İnsani Yardım Kuvveti (AFOR)'ne Türkiye 18 Mayıs - 07 Eylül 1999 tarihleri arasında bir Sahra Hizmet Levazım Bölüğü ile katılmıştır. Söz konusu birlik sivil halka iâşe, banyo ve çamaşır gibi yaşamsal konularda destek sağlamıştır.

Harekât esnasında Türkiye'de 18.000 mülteci barındırılmış, ayrıca Makedonya'da Boyana ve Arnavutluk'ta El Basan mülteci kampları faaliyete geçirilmiş ve bu kampların

her birinde 3.200 civarında mülteci barındırılmıştır. Barış antlaşmasının imzalanmasını müteakip mülteciler geri dönmüştür.

KFOR kapsamında, halen 36 ülkenin katılımı ile 16.000 kişiden oluşan çok uluslu güç beş sektör halinde görevini sürdürmektedir. Prizren’de konuşlu Kosova Türk Tabur Görev Kuvveti, Almanya, Türkiye Avusturya ve İsviçre tarafından oluşturulan Çok Uluslu Güney Görev Kuvveti sektöründe görevine devam etmektedir.

Türkiye, Almanya, Avusturya ve İsviçre tarafından oluşturulan KFOR Çokuluslu Güney Sektörüne;

- Azeri ve Gürcü takımları dahil bir Manevra Taburu (Milli Lojistik Unsurlar ve Milli Destek Birliği dahil),
- İstihkâm Bölüğü ve İnzibat Takımı (liderliğini üstlenmiştir.),
- Keşif Bölüğüne bir Keşif Takımı ve Radar Kısmı,
- İki İrtibat ve İzleme Timi (LOT),
- Çok uluslu Sıhhiye Birliğine üç personel,

Görev Kuvveti Karargâhına 16 personel, KFOR Karargâhına 11 personel olmak üzere toplam 395 personel ile katkıda bulunmuştur.

Türkiye, Güney Görev Kuvvet Komutanlığı liderliğini Mayıs 2007 - Mayıs 2008 döneminde devralmıştır. Liderlik döneminde Türkiye’nin KFOR’a Takviyeli bir Amfibi Deniz Piyade Birliği, 3 Helikopter, 1 Sivil Asker İşbirliği (SAİ) Birliği ile toplam 260 personel ilave katkı yapması öngörülmektedir. İlave katkılarla toplam 655 personele ulaşılabacaktır.

372. Afganistan

05 Aralık 2001 tarihinde imzalanan Bonn Anlaşması ve 20 Aralık 2001 gün ve 1386 sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı ile 16 Ocak 2002 tarihinde Afgan Geçici Yönetimine Kabil’de emniyet ve istikrarın sağlanması konusunda destek sağlamak maksadıyla Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (UGYK) teşkil edilmiştir. NATO, 10 Ağustos 2003

tarihinden itibaren UGYK Harekâtı'nı devralmıştır. 31 Temmuz 2006 tarihinde İngiltere, Kanada ve Hollanda'nın liderliğinde oluşturulan Güney Bölge Komutanlığı, Güney Afganistan'da göreve başlamıştır. 05 Ekim 2006 tarihinde ise son olarak, ABD liderliğinde Doğu Bölge Komutanlığı teşkil edilmiştir. 1386 sayılı BMGK Kararı gereğince Kabil ve çevresinin güvenliğinin sağlanmasına yardımcı olmak ve Afganistan Geçici Hükümeti'ne destek sağlamak maksadıyla 16 Ocak 2002 tarihinde başlatılan UGYK'nın terörizm ile mücadele görev ve sorumluluğu bulunmamaktadır. Başlangıçta UGYK Harekâtı gönüllülük esasına göre ülkelerin liderliğinde ve koalisyon harekâtı şeklinde icra edilmiştir. UGYK sorumluluk sahası başlangıçta sadece Afganistan'ın başkenti Kabil ile sınırlı iken Güvenlik Konseyi'nin 18 Ekim 2003 tarihli 1510 sayılı kararı ile tüm Afganistan'ı kapsayacak şekilde genişletilmesi öngörülmüştür. Bu çerçevede UGYK tarafından Kabil'e ilaveten bir plan dahilinde Afganistan'ın Kuzey, Batı, Güney ve Doğu bölgelerinin sorumluluğunun devralınması planlanmıştır. Genişleme süreci Aralık 2003 ayında başlamış ve 2004 yılında Almanya'nın liderliğinde Kuzey Bölge Koordinatörlüğü teşkil edilerek, Afganistan'ın kuzeyinde yer alan 9 vilayet UGYK sorumluluk sahasına dahil edilmiştir. Afganistan'ın batısında yer alan 4 vilayet daha UGYK harekâtı kapsamına alınmıştır.

Türkiye, UGYK Harekâtına başlangıçta bölük seviyesinde yaklaşık 300 personel ile katılmış, 20 Haziran 2002- 10 Şubat 2003 dönemini kapsayan UGYK-II döneminde lider ülke olarak görev yapmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin birlik katkısı tabur seviyesine çıkarılmış ve personel katkısı yaklaşık 1300 kişi olmuştur. Bilahare Şubat 2005 ayına kadar tekrar bölük seviyesinde 300 kişi civarında personel görevlendirilmiştir.

13 Şubat - 04 Ağustos 2005 döneminde UGYK'ne (UGYK-III, IV ve V) ikinci kez liderlik etmiştir. Bu kapsamda 3. Kolordu Komutanlığı bir NATO Kolordusu olarak, UGYK-VII Harekâtını sevk ve idare etmiş, 28 nci Mknz. P.Tug. Komutanlığı Kabil Çokuluslu Tugayı olarak görev yapmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri, aynı dönemde Kabil Uluslararası Havaalanı'nın işletilmesine de öncülük etmiştir. Birlik katkısı tabur seviyesine çıkarılmış, personel katkısı yaklaşık 1450 kişi olmuştur. Ağustos 2004 tarihinden itibaren UGYK VI ve VII dönemleri için sıhhi tahliye ve keşif gibi maksatlarla kullanılmak üzere 3 adet genel maksat helikopteri de tahsis edilmiştir.

Barış Karargâhı Romanya'da bulunan ve kuruluşunda Türkiye'nin aktif rol oynadığı Güneydoğu Avrupa Tugayı Türkiye, Fransa ve İtalya'nın liderliğinde 06 Ağustos 2006 tarihinde Kabil Bölge Komutanlığı teşkil edilmiştir. Kabil Bölge Komutanlığı, UGYK görevleri paralelinde Kabil vilayetinde Afganistan Hükümetine güvenlik ve yeniden yapılandırma faaliyetlerinde yardım etmekte ve destek sağlamaktadır. Terörizm ile mücadele görevi yoktur. Uyuşturucu ile mücadele konusunda da aktif görev almamaktadır. UGYK harekâtına halen 37 ülkeden yaklaşık 40.000 personel iştirak etmektedir. Türkiye, 06 Nisan-06 Aralık 2007 tarihleri arasında Kabil Bölge Komutanlığı görevini yürütmüştür. Bu dönem için Bölge Karargâhının lojistik ve muhabere desteği kapsamında yaklaşık 400 personel daha görevlendirilmiştir. 06 Aralık 2007 tarihinde İtalya'ya devretmiştir. Türk Birliği içerisinde birer Arnavutluk ve Azerbaycan Takımı da yer almaktadır. Türkiye halen UGYK harekâtına yaklaşık 1150 personel ile katkıda bulunmaktadır.

Yeniden yapılanma ve ekonomik kalkınma konularında yardım sağlamak için Kasım 2006 ayında Kabil'in yaklaşık 40 km. batısında, sivil ve askeri personelin birlikte görev yapmakta olduğu Vardak Bölgesel İmar Ekibi oluşturulmuştur. Söz konusu birim tarafından;

- İdari yönetim ve yargı sisteminin geliştirilmesi,
- Afgan Polisinin eğitimi, imkân ve kabiliyetlerinin artırılması,
- Bayındırlık, sağlık, eğitim vb sosyal destek alanları ve altyapı yardımlarıyla halkın yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve desteklenmesine yönelik faaliyetler gerçekleştirilmektedir.

Güneydoğu Avrupa Tugayı, 1999 yılında Arnavutluk, Bulgaristan, İtalya, Makedonya, Türkiye, Romanya ve Yunanistan olmak üzere yedi ülke tarafından kurulmuş, ilk komutanlığını bir Türk Tuğgeneral yapmıştır. Güneydoğu Avrupa Tugayı Karargahı daha önceden alınan karar gereği, 4 yıllık süreler ile dönüşümlü olarak farklı ülkelerde konuşlanmaktadır. Bu kapsamda 2007-2011 arasında Türkiye'de konuşlanacaktır.

373. Darfur/Sudan

Afrika Birliği, bölgede artan şiddeti durdurmak maksadıyla yaptığı bir girişimle Darfur'daki Barışı Koruma Misyonunu önemli derecede büyütmiştir.

Şimdiye kadar NATO, Darfur'a; Nijerya, Gambiya, Ruanda ve Senegal'den gelen barışı koruma amaçlı 7 tabur (49 sivil polis dahil yaklaşık 4.000 personel) için ulaştırma desteği sağlamıştır.

Türkiye, NATO tarafından sağlanan lojistik desteğin bir bölümü olarak Afrika Birliğine Darfur/Sudan'daki operasyonu için bir C- 130 uçağı görevlendirmiştir.

374. Lübnan

BM Güvenlik Konseyi'nin 11 Ağustos 2006 tarihli ve 1701 sayılı kararı ile bölgesel barışın yeniden sağlanabilmesi ve idame ettirilmesi açısından uluslararası bir gücün Lübnan'da konuşlandırılması planlanmıştır. Türkiye, BM Lübnan Geçici Kuvvetine Ekim 2006 ayından beri, bir İstihkâm İnşaat Bölüğü ve Deniz Görev Kuvveti'nde bir fırkateyn, bir denizci ikmal gemisi, iki korvet ile katılmakta harekâta yaklaşık 1.000 personel ile iştirak etmektedir. Lübnan-İsrail arasında 12 Temmuz 2006'da başlayan kriz ve çatışmalarla ilgili olarak 11 Ağustos 2006'da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) tarafından 1701 Sayılı Karara ulaşılmış ve 14 Ağustos 2006'da taraflar Gürcistan'daki BM Gözlemci Görevi (UNOMIG) arasında ateşkesin ilanı ile kararların uygulanmasına başlanmıştır. BM Lübnan Geçici Kuvveti (UNIFIL) Harekâtına halihazırda 30 ülkeden yaklaşık 13.500 personel katılmakta, kara harekâtına İtalya, deniz harekâtına Almanya liderlik etmiştir.

Bölgesel barışın yeniden sağlanabilmesi ve idame ettirilmesi açısından, uluslararası bir gücün Lübnan'da konuşlanması ve oluşturulacak bu güce Türkiye'nin katkı sağlaması kapsamında 29 Ağustos 2006'da havaalanı ve limanların UNIFIL'e kuvvet veren ülkelere açılması için Bakanlar Kurulu kararı alınmış ve TBMM tarafından 05 Eylül 2006'da alınan 880 Sayılı Karar ile Lübnan'a kuvvet gönderilmesine onay verilmiştir.

UNIFIL Kara Harekâtı kapsamında, 20 Ekim 2006 tarihinden beri Sur şehrinin yaklaşık 8 km. doğusunda Eş Şaatiye’de konuşlu bulunan Türk İstihkâm İnşaat Birliğinde, 237 asker ve 24 sivil olmak üzere 261 personel görev yapmaktadır. UNIFIL Deniz Görev Kuvveti kapsamında, 15 Ekim 2007 tarihinden itibaren 45 günlük periyotlarla birer fırkateyn görevlendirilmektedir. Ayrıca, 17 Mart 2007 tarihinden itibaren bir Denizde İkmal Gemisi ile 25 Nisan 2007 tarihinden itibaren iki korvet UNIFIL Deniz Görev Kuvveti için tahsis edilmiştir. Türkiye ilave olarak, UNIFIL Karargâhına da personel katkısında bulunmaktadır. Halihazırda Türkiye’nin UNIFIL Harekâtına personel katkısı yaklaşık olarak 1.000 kişidir. UNIFIL Harekâtına katılan unsurların, BM tarafından belirlenen esaslar dahilinde Mersin Limanı’nı kullanmalarına müsaade edilmiştir.⁵⁶

---

⁵⁶ http://www.tsk.mil.tr/uluslararasi/isaf_int

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKİYE’NİN BARIŞI DESTEKLEME HAREKÂTLARINA KATILIMININ ANALİZİ

40. Türkiye’nin Tercih Edilme Nedenleri

“Yurtta barış, dünyada barış” olan Cumhuriyet’in temel ilkesi, Türkiye’nin uluslararası barış harekâtlarına katılmasında temel referans dayanağı olmuştur. Dünya barışının tesis edilmesinde uluslararası işbirliğinin sağlanması dış politika anlayışı olarak benimsenmiştir. 1950 yılında Kore’ye asker gönderilmesinin dışında, barışı destekleme harekâtları BM nezdinde Soğuk Savaş dönemi boyunca sınırlı kalmıştır. Genel, uluslararası ve Türkiye’nin kendine özgü politika anlayışından ötürü Türkiye, Uluslararası Barışı Destekleme Harekâtlarına katılmıştır. Pakistan, Hindistan ve Bangladeş gibi ülkeler bu tarz harekâtlara katılırken ve maddi beklentileri ön planda tutarken, Türkiye için maddi beklentiler ön planda olmamıştır.

Türkiye’nin temel dış politika ilkesi olan “Yurtta Barış, Dünyada Barış” ilkesi barışı destekleme harekâtlarına katılımında temel prensip olduğu gibi “Pacta Sund Servanda” yani uluslararası yükümlülükler diğer bir itici güç olmuştur. “Ahde Vefa” ilkesine dayanarak Türkiye, uluslararası örgütlerin sadık üyelerinden olmuştur. Uluslararası örgütlerin kendisine yüklediği sorumlulukları yerine getirmiş ve uluslararası hukuka uygun davranarak ahde vefa ilkesine uygun hareket etmiştir.

Uluslararası hukuka uygun davrandığı gibi, uluslararası meşruiyeti ön planda tutmuş ve ulusal çıkarlarını ikinci plana atmıştır. Türkiye’nin bu kapsamda faaliyet göstermesinin nedeni ise uluslararası aktör ve bölgesel güç olmasından kaynaklanmaktadır. Türkiye, yakın çevresinde ve tüm dünyada kendini ifade etmeyi ve varlığını hissettirmeyi esas alan bir dış politika anlayışına sahiptir. Bu politika çerçevesinde, faaliyet gösterdiği alan Balkanlar coğrafyası olmuştur.

Soğuk Savaş sonrası bu alandaki çabaları hız kazanmıştır. Bunun sebebi ise Balkanların tarih, kültür ve demografik yapısının örtüşmesidir. Müslüman ve Türk kimliği bu faktörün sebeplerindedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlarda uzun süren egemenliğinden dolayı Türkiye, barışı destekleme harekâtlarında Balkanlarda ön planda olmuştur. Pro-aktif yaklaşım, yani uluslararası güvenlik için uluslararası güvenliğe katkı Türkiye'nin izlediği ilkelerden biri olmuştur.

Soğuk Savaş sonrası dönemde iki kutuplu sistem sona ermiştir. İstikrarsızlık sonucunda ise uluslararası barış tam olarak sağlanamamıştır. Soğuk Savaş sonrasında da bu istikrarsız ortam daha da artmıştır. Balkanlar, Kafkasya ve Orta Doğu coğrafyasında karışıklıklar yoğunluk kazanmıştır. Bu bölgeler ise Türkiye'nin yakın olduğu alanlardır. Makovsky bir ifadesinde "Türkiye İran, Irak ve Suriye ile komşu olarak ABD amaçlarına düşman politikalarını destekleyen üç ülke ile sınır komşusu olan dünyadaki tek ülkedir" demiştir. Tehdit, kuşatma ihtimallerine karşın kendini güvende hissetmeyen Türkiye, psikolojik, siyasal ve askeri savunma mekanizmalarını harekete geçirmektedir. Özellikle yakın bölgedeki istikrarın sağlanmasında ve barışın korunmasında başrollerde yer alan Türkiye, Ukrayna, Gürcistan, İsrail, Mısır ve Ürdün gibi ülkelerle ikili ve çok taraflı antlaşmalar imzalamıştır. 41 ülke ile Askeri Eğitim ve İşbirliği Anlaşmasına içerisinde yer almıştır.

SEBRIG (Güneydoğu Avrupa Çokuluslu Barış Gücü Tugayı) ve BLACKSEAFOR (Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu) gibi bölgesel güvenliği ön planda tutan oluşumlara Türkiye katılmış; ayrıca BİOEM (Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezi) Ankara'da kurulmuştur. BİOEM'in amacı Türkiye'nin güvenlik alanında verdiği önemi göstermektedir.

Türkiye'nin barışı destekleme harekâtlarına katılımında diğer bir etken ise Batı Güvenlik sisteminin parçası olması anlayışı yatmaktadır. Batıcılık ilkesinin ışığı altında Batı merkezli uluslararası örgütlere katılım yoluna gidilmiştir. 1952 yılında başlayan NATO üyeliği ile Batı'nın parçası olma ilkesinin temelleri atılmıştır. Kolektif anlayışın yerine, ulusal anlayış benimsenmeye başlanmıştır. Soğuk Savaş sonrasında küresel güvenlik anlayışı ile Türkiye Batı merkezli anlayışın etkisine girmiştir. ISAF komutanlığı

ve Afganistan’da asker bulundurmak bu politikanın belirgin örneklerindedir. Medeniyetler Çatışması tuzağına düşmediğini de göstermiştir.⁵⁷

Türk askeri yeni bölgelere sevk edilerek, dış politikada yeni ilgi alanları göstermiş; Orta Asya’daki Türk Cumhuriyetleri, Balkanlar’da Arnavutluk, Bosna-Hersek, Makedonya ve Gürcistan ile Afganistan, Türkiye’nin Soğuk Savaş sonrasında dış politikasındaki ilgi alanlarını genişletmiştir. Afganistan halkı bu ilişki içerisinde bulunarak, “Kardeş Türkiye” imajının pekişmesini sağlamıştır. Gürcistan ile olan ikili anlaşmalar ile askeri ilişkiler başlatılmış ve bu anlayış ışığı altında Türkiye dış politikasını genişletmiştir. Türkiye’nin tecrübe kazanması ve deneyimli bir orduya sahip olması diğer ülkeler nezdinde ilgi odağı olunmasını sağlamıştır. 11 Eylül sonrasındaki “asimetrik savaş” anlayışı gündeme gelmiştir. Bu anlayış Türkiye’nin özgüven sahibi olmasıyla birlikte, alışık olduğu bir nedenle ilgi odağına dönüşmesine yol açmıştır. Türkiye’nin sürekli teyakkuz halinde bulunması ve terörle mücadele deneyimli olması, önemli bir askeri ülke olmasına yol açmıştır. Türkiye’nin deneyim sahibi olması yanında tarafsız bir ülke de olması da uluslararası barışı destekleme harekâtlarına katılımını etkilemiştir. Tarafsızlık ilkesi çok da etkili olmasa bile bu hususta gerekli ilkelerdendir. Türkiye’nin, tarafsızlık yönündeki politikasının göstergesi, 1980- 1988 yılında İran-İrak savaşında göstermiş olduğu tavrıdır. Tarafsızlık politikası, imajını olumlu yönde etkilemesine rağmen, Müslüman bir ülke olması bazen eleştiri noktası olmasına sebebiyet vermiştir. Özellikle Balkan’larda bazı çevreler Türkiye’nin tarafsızlığı yönünde etkiler sürmüştür. Müslüman bir ülke olması bazen eleştiri unsuru olurken bazen de motive edici unsur olarak ortaya çıkmıştır.

Fuller ve Lesser, Soğuk Savaş sonrasında gerçekleştirilen ve halen süren BM barış harekâtlarının çoğunluğunun, bir Müslüman ülkede ya da Müslüman çıkarlarını doğrudan ilgilendirdiği ve bu nedenle de, büyük ihtimalle Müslüman ülkelerin barış gücüne asker sağlamaları yönündeki talepleri ön plana çıkaracağını iddia etmişlerdir. Buradan hareketle de, Pakistan ve Mısır gibi ülkelerle birlikte Türkiye’yi, kültürel ve politik faktörlerin ağırlıkta olduğu durumlarda başrolü üstlenmeye son derece uygun olarak görmektedirler. Bu faktör de Türkiye’nin bu tarzdaki harekâtlarda ön planda yer almasında etkin olmuştur. Öyle ki tepki çeken ülkeler olduğu zaman, Türkiye’nin varlığı bu tepkileri azaltıcı yönde olmuştur. Örneğin ABD’nin tepki aldığı harekâtlarda Türkiye’nin katılımı olumlu yönde

⁵⁷ www.tsk.mil.tr/bashalk/konusma_mesaj/2005/isafkrsilama, 1 Eylül 2005

etki yapmıştır. Somali, Bosna-Hersek, Kosova ve Afganistan'daki Türkiye'nin varlığı pekiştirici yönde olmuştur. Bölge halkı ile iletişimde çok önemli rol oynamıştır.⁵⁸

41. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Barışı Destekleme Harekâtına Katkıları

TSK, sorunlara barışçı yollardan çözüm bulunmasına, çatışmaların önlenmesine, önlenememesi halinde ise çatışmaların kısa sürede durdurarak kalıcı ve adil bir barışın bir an önce tesis edilmesine büyük önem vermektedir. Bu kapsamda da, TSK Soğuk Savaş dönemini müteakip ortaya çıkan krizleri önlemek ve kontrol altına almak için en etkili yolun, çok uluslu barışı destekleme harekâtı olduğu inancındadır. Türkiye, barış ve istikrarın tesisi için bölgesinde ve ötesinde NATO ve BM'nin barışı destekleme harekâtına geçmişte olduğu gibi bugünde katılmaktadır.

Son on yılda dünyada meydana gelen ani ve süratli değişikliklere paralel olarak, çok uluslu barışı destekleme harekâtının sayısında artışlar olmuş; Türkiye'nin de bu faaliyetlere katılımı artmıştır.

Dünya barışının korunmasına yönelik BM Barışı Koruma faaliyetleri'ne Türkiye'nin katkısı, Tugay seviyesindeki bir birlikle Kore Savaşı'na katıldığı 1950 yılında başlamaktadır. Türkiye Kore'de 1950- 1953 yılları arasında dönüşümlü olarak toplam 15.000 personel görevlendirmiştir.

Soğuk Savaş ertesinde ortaya çıkan yeni durumda, öncesine oranla daha fazla ölçüde barışı destekleme harekâtına başvurulmuş; dolayısıyla Türkiye'nin BM öncülüğünde veya BM Antlaşmasına uygun olarak icra edilen barışı destekleme harekâtına katkısı artmıştır.

1988'den bu yana TSK 4 BM Askeri Gözlem Misyonu, 1 AGİT Gözlem Misyonu, 1 Bölgesel Gözlemcilik Görevi ile 8 BM öncülüğünde Barışı Destekleme Harekâtına iştirak etmiştir.⁵⁹

⁵⁸ Graham E. Fuller ve an O.Lesser, Kuşatılanlar: İslam ve Btı'nın Jeopolitiği, çev. Özden Arkan, İstanbul, Sabah Yayınları, 1996, s.54

⁵⁹ T.C Genelkurmay Başkanlığı, Silahlı Kuvvetler Merkez Kütüphanesi, Kayıt No: 64674 Ankara, 2001

42. Yurtdışına Asker Göndermenin Önemi

Demokratik devletlerin başka devletlere veya devletlerin topraklarına asker sevk etmesi üzerinedir. Açık denizler gibi diğer sınır ötesi sevkiyatlar bu metne dahil değildir. Yurtdışına asker göndermek bir devletin alabileceği en önemli politik kararlarından biridir. Nedeni ise;

- Ahlaki ve yasal sorunların irdelenmesini gerektirir .
- Bir devletin sadece asker gönderdiği ülkeyle değil, diğer yabancı devletlerle ilişkisini de etkiler.
- Askerleri potansiyel olarak daha yüksek bir fiziksel riske maruz bırakır ve normalde büyük kaynak harcamalarına yol açar.
- Yurtdışına asker göndermedeki iki sorun irdelenmektedir: Yurtdışına asker gönderme kararı ve birlikler gönderildikten sonra, özellikle barış gücü operasyonlarında birlik sevkiyatının denetim ve gözetimi.⁶⁰

---

⁶⁰ Parliamentary Approval of Military Missions Abroad: A Survey of the NATO 19. Center for European Security and Disarmament. www.cesd.org/natonotes/notes37_annex.htm, Ağustos 2006

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TÜRKİYE’NİN BARIŞI DESTEKLEME HAREKÂTINA KATILIMININ SONUÇLARI

50. Son Dönemde Gerçekleşen Lübnan’a Asker Gönderilmesinin Sonuçları

Lübnan-İsrail arasında 12 Temmuz 2006’da başlayan kriz ve çatışmalarla ilgili olarak; 11 Ağustos 2006’da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) tarafından 1701 Sayılı Karara ulaşılmış ve 14 Ağustos 2006’da taraflar arasında ateşkesin ilanını ile kararların uygulanmasına başlanmıştır. BM Lübnan Geçici Kuvveti (UNIFIL) Harekâtına halihazırda 30 ülkeden yaklaşık 13.500 personel katılmakta, kara harekâtına İtalya, deniz harekâtına Almanya liderlik etmektedir.

Cumhurbaşkanı Sezer, Türk askerinin Lübnan'a gitmesi için iki şart öne sürmüştür: Toplumsal mutabakat sağlanmalı ve hiçbir şekilde savaş gücü olmamalı. CHP lideri Baykal ise asker göndermeye karşı çıkmıştır. Hükümetten sonra Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in de Lübnan'a Türk askeri gönderme şartları netleşmiştir. Türk askeri bugüne kadar deneyimi ve gücünün yanı sıra barış yanlısı tutumuyla bilinmektedir. Bu tutumu sarsacak bir girişim hepimizi mutsuz eder denilmiştir. Bu yüzden, Türk askerinin bölgede 'barış ve istikrar gücü olarak tanımlanması şart koşulmuştur. Karar öncesinde toplumun tüm kesimlerinin 'mutabakatı' aranmalı ifade edilmiştir. Ortaya çıkan şartlar şunlardır:

- Öncelikle BM, uluslararası gücün görevini netleştirilsin.
- Taraflar işgal ettiği topraklardan çekilsin.
- Temel görevi barışı korumak olan BM gücü, insani yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması, tahrip edilen altyapının yenilenmesi gibi misyonlar üstlenmeli.

- Uluslararası güçte Türkiye dışında Müslüman ülkeler de yeterli sayıda asker bulundursun.⁶¹

Türkiye'nin Katkıları:

- Bölgesel barışın yeniden sağlanabilmesi ve idame ettirilmesi açısından, uluslararası bir gücün Lübnan'da konuşlanması ve oluşturulacak bu güce Türkiye'nin katkı sağlaması kapsamında; 29 Ağustos 2006'da havaalanı ve limanların UNIFIL'e kuvvet veren ülkelere açılması için Bakanlar Kurulu kararı alınmış ve TBMM tarafından 05 Eylül 2006' da alınan 880 Sayılı Karar ile Lübnan'a kuvvet gönderilmesine onay verilmiştir.
- UNIFIL Kara Harekâtı kapsamında, 20 Ekim 2006 tarihinden beri Sur şehrinin yaklaşık 8 km. doğusunda Eş Şaatiye'de konuşlu bulunan Türk İstihkâm İnşaat Birliğinde, 237 asker ve 24 sivil olmak üzere 261 personel görev yapmıştır.
- UNIFIL Deniz Görev Kuvveti kapsamında, 15 Ekim 2007 tarihinden itibaren 45 günlük periyotlarla birer fırkateyn görevlendirilmiştir. Ayrıca, 17 Mart 2007 tarihinden itibaren bir Denizde İkmal Gemisi ile 25 Nisan 2007 tarihinden itibaren iki korvet UNIFIL Deniz Görev Kuvveti için tahsis edilmiştir.
- Türkiye ilave olarak, UNIFIL Karargâhına da personel katkısında bulunmuştur.
- Türkiye'nin UNIFIL Harekâtına personel katkısı yaklaşık olarak 1.000 kişidir.
- UNIFIL Harekâtına katılan unsurların, BM tarafından belirlenen esaslar dahilinde Mersin Limanı'nı kullanmalarına müsaade edilmiştir.⁶²

İtalya'nın, Fransa'nın, hatta Rusya'nın Lübnan'a asker gönderdiği bir dönemde Türkiye'nin de asker göndermesinde gariptenecek bir durum yok. Türkiye adı geçen tüm ülkelerden daha fazla Lübnan'la ilgilenme hakkına sahip. Her şeyden önce Lübnan yakın bir döneme kadar sadece Osmanlı toprağıydı. Dahası sıradan bir Osmanlı toprağı da değildi

Lübnan, aynı zamanda Osmanlı'nın bir arada yaşama formülünün başarıyla uygulandığı bir ülkeydi. Coğrafi yakınlık da Türkiye'yi Lübnan'la ilgilenmeye zorluyor.

⁶¹ Hilal Köylü Arşivi, 16/08/2006/ Radikal Gazetesi, s.7

⁶² 'United Nations Interim Force Of Lebanon', www.un.org/depts/dpko/missions/unfil/

Lübnan ile Hatay ilimizin arası İstanbul ile Hatay arasından çok daha yakın. Irak, Filistin ve Lübnan bunların en önemlileridir. Türkiye gibi etrafı çekip çevirebilecek bir ülke ancak alternatif bir Ortadoğu'yu kurabilir. Bu tür bir alternatifi İsrail ve ABD ile açıktan kavga ederek olması da gerekmemektedir. Ve bu ülkelerle en sağlıklı iletişim kanallarına Türkiye sahiptir. Türkiye'nin asker göndermesinin maliyetinin çok yüksek olacağı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede yapılması gerekenleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Türk askerinin istediği zaman bölgeden çıkabilmesi için gerekli yasal ve diğer şartların oluşturulması gerekir.
- Türk askerlerinin kendi kararlarını alabileceği bir yapı olmalıdır.
- Diğer askerlerden bağımsız olarak kendi görev süresini kendisini sona erdirebilmelidir.
- İsrail barış gücüne danışmadan Lübnan'a dönük ani operasyonlarda bulunmamalıdır.
- Eğer ille de asker gönderme kararı alınacaksa bu askerlerin kendilerini koruyacak sayıda olmaları gerekir.⁶³

Türkiye bölgenin politik gelişmelerini sadece takip eden değil aynı zamanda “şekillendiren” bir ülke olmak zorundadır. Bunun tarihi, sosyal, kültürel ve hatta demografik nedenleri vardır. Bölgede etkin olan bir Türkiye, demokratik sistemi ve dünya ile entegre olmuş ekonomisi sayesinde bölge ülkelerinin gelişmesinde ciddi katkılar sağlayacaktır. Türkiye, bölgenin dünya ile entegrasyonunu kendi üzerinden ve Türkiye modeli ile sağladığı ölçüde kendi güvenliğini ve gücünü artıracaktır. O halde Türkiye bölgedeki gelişmeler karşısında sessiz kalmaz ve pasif bir tutum sergileyemez. Sorun asker gönderilmesi değil askerinin görev tanımının ve konuşlanacağı yerin aktif çatışma bölgeleri olmaması için azami çaba harcanmalıdır. Lübnan'a gidecek olan barış gücü savaşıma değil, barışı korumaya gitmektedir. Türkiye'nin bölgede varlığı orada bulunan insanların kendilerini daha güvende hissetmelerine de neden olacaktır. Bu sayede Türkiye bölgede yeniden yükselen değer olarak örnek olabilecektir.⁶⁴

⁶³ Sedat LAÇINER, 'Lübnan'a Türk Askeri Gitmek mi zor Kalmak mı?', USAK Stratejik Gündem, www.usakgundem.com, 17Ağustos 2006

⁶⁴ Mehmet Özcan, 'Türk Askerinin Lübnan'da Ne işi Var?', Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt: 2, No:6, , Ankara, 29.08.2006, s. 31-57

51. Barış Gücü Operasyonlarında Türkiye'nin Katkısına Bakış

TSK ve Hollanda Kraliyet Ordusu (RNLA) birlikleri, Kosova (KFOR) ve Afganistan (ISAF)'da olmak üzere her iki bölgedeki "barışı koruma görevlerinde" işbirliği yapmıştır. Kosova'daki işbirliği (1999- 2000), takviyeli bir Türk Bölüğü'nün (Türk Bölük Timi), bir Hollanda Taburunun bünyesine katılması şeklinde olmuştur. Türk Bölük Timi'nin sorumluluk alanı, Hollanda Taburunun operasyon bölgesi içindeki bir "Türk Köyü" olan Mamuşa ve civarı olan tespit edilmiştir. Kabil'deki işbirliğinde ise, Hollanda Silahlı Kuvvetleri personeli, Türkiye'nin Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti operasyonunda komutayı elde bulundurduğu 2002 yılından 2003 yılı başına kadar, Türk personelin emir komutası altında çalışmışlardır.

Her iki ülkenin iş yapma tarzları arasında dikkat çekici farklılıklar bulunmaktadır. Bu da kültürel özellikler ve kültürel farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Kültür, "paylaşılan semboller ve anlamlar" ayrıca "bir grubun davranışlarında önceden tahmin edilebilir ve belirli farklılıklara yol açan deneyimler" kültür tanımını vermektedir. Kültür, insana dair her şeyi içeren geniş bir yapıyı içermektedir. Kültür, toplumdan topluma değişim göstermektedir. Yaşanılarak gerçeğe dönüşmesidir. Kültürel ortam, gözlemlenen davranışlara ve bunların nedensel bağlantılarına, bu davranışların altında yatan dinamikleri ortaya çıkartabilecekleri değerleri anlamlar yükler. Kültür, Silahlı Kuvvetler için de önemli bir kavramdır. Tüm askeri kurumların öncelikle kendi toplumsal kültürlerin ve sonrasında evrensel kültürün bir parçası olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Her örgütte olduğu gibi askeri kurumlar da içinde buldukları kültürel ortamdan etkilenirler. Bunun yanı sıra, Silahlı Kuvvetler de her örgütte olduğu gibi, kurumu diğerlerinden farklılaştıran kendine ait bir "askerlik kültürü" yaratmaktadır.

Türk ordusu, Hollanda ordusundan daha büyüktür. Mali açıdan da daha fazla pay almaktadır. Türkiye'nin jeopolitik konumunun sağladığı durumdan dolayı iç ve dış tehdite yoğun olarak maruz kalmaktadır. Türkiye'de Silahlı Kuvvetlere güven yüksek orandadır. Aynı zamanda TSK, politik açıdan da etkilidir. 1960, 1971 ve 1980 darbeleri askeri kurumların, İspanya ve Yunanistan'daki gibi siyasal olarak baskın olduğu zaman ve durumlarda meydana gelmiştir. Son askeri müdahalenin etkinlerinin yok olmasına tekabül eden 1983 yılından bu yana, ordunun politik arenadaki etkinliğinden daha az söz edilir

olmuştu. Milli Güvenlik Kurumu ise, ilk başlarda asker üyelerinin çoğunluk teşkil ettiği bir yapıda iken, son düzenlemelerle birlikte sivil üyelerinin çoğunlukta olduğu yeni bir yapıya kavuşturulmuştur.⁶⁵

Hollanda'da "profesyonel ordu" sistemi mevcuttur. Hollanda'nın aksine Türkiye'de zorunlu askerlik hizmeti yürürlükte olmakla birlikte, TSK bünyesinde gittikçe artan profesyonel asker birlikte TSK'nın "kısmen profesyonel bir ordu" olduğunu söylemek mümkündür. Türk Silahlı Kuvvetleri, her bakımdan kendi kendine yeterlidir. TSK, kendi sağlık kuruluşlarını, okullarını ve diğer sosyal tesislerini işletir ve personeli de bu hizmetlerden yararlanır. Zorunlu askerliğin kaldırılmasıyla, Hollanda ordusu bu tür imkânları terk ederken, bunun yerine muvazzaf personeline daha yüksek maaş vermeyi tercih etmiştir. Buna ek olarak, mesleğin yaşam biçimi olması hala Türk subayları ve astsubayları için oldukça önemliyken, bu konu Hollanda Silahlı Kuvvetleri'nde yavaş yavaş olmaktadır. Türk ordusu, Osmanlı İmparatorluğu geleneğinden ve Mustafa Kemal Atatürk'ün askeri dehasından gelen "modern savaşçı geleneği" ile övünmektedir. Kore Savaşı'nda Türk askeri dayanıklılığını, hiçbir savaş esirinin ölmemesi, hiçbirinin düşmana konuşmaması ve iltica etmemesi ile göstermiştir. UNPROFOR'da görev esnasında Bosna'da ki Hollandalı askerler "bu onların iç savaşı, bizim değil, bırakalım kendi kendilerine savaşsınlar" şeklinde dile getirdikleri düşünceler Türk askeri tarafından asla kabul edilemez bir yaklaşımdır.⁶⁶

Ülkeler için "askerlik külürü" de önemli birikimlidir. Kültür, insan ait olan tüm maddi ve manevi unsurları içermektedir. Kültür-insan ilişkisi, askerlik-insan ilişkisine benzemektedir. Kültür, askerliğin de temel dayanaklarından ve en önemli kaynaklarından biridir. Askerliğin düşünceye ve uygulamaya dayalı bütün alanları, mevcut kültür ortamından etkilenmektedir. Huntington'a göre herhangi bir toplum askeri kurumları iki güç tarafından şekillenir: Bunlardan birincisi toplumun güvenliğine yönelik tehditlerden kaynaklanan işlevsel zorunluluk, ikincisi de toplumda öncü durumdaki toplumsal güçlerin ideolojilerininve kurumların yol açtığı toplumsal zorluklardır. Toplumsal değerleri yansıtan askeri kurumlar, askeri işlevlerini yapmada yetersiz kalabilirler. Öte yandan sadece işlevsel

⁶⁵ Suat İlhan, Türk Askeri Kültürünün Tarihi Gelişmesi, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1999, s. 200-215

⁶⁶ Suat İlhan, 'Türkiye ve Hollanda Buluşması', **Askerlik Kültürü Dergisi**, Sayı 130, Ağustos 1973, s. 11-13

zorunluluğun şekillendirdiği askeri kurumları toplum çerçevesinde sınırlandırmak da ikansız olabilir. Bu iki gücün karşılıklı etkileşimi, sivil-sker ilişkileri meselenin özünü oluşturmaktadır. Tarihçi Albert Lbyer'in deyişi ile "Omsalı İmparatorluğu her şey olmadan önce iyi bir ordu idi. Tüm yönetim kurumları, bir ordu kuruluşunda kendisini güçlendirdi, topraklarını savundu ve imparatorluğu genişletti." Türk Ordusu, Türk Milleti kadar eski bir geçmişin sahibidir. Ordu-Millet karakterini almayı zorunlu kılar. Türk askerlik kültürü derin bir birikime dayanır. Askerlerin kendi kendine çıkardığı bir yakıştırma değildir. Bir toplum düzeni araştırılırken askerlik kültürü ve onun genel kültür içerisindeki yerinin göz ardı edilmesi eksikliğe sebep olabilir. Türk Milletinin ordusu halk, halkı ordudur. Şüphe yoktur ki; Türk vatandaşının n içtenlikle yaptığı yükümlülük askerlik görevidir. O, bu görevi kutsal bilir; ruhive bedeni olgunlaşma ve güçlenmenin, iyi ve doğru düşünmenin, iyi yaşamayı öğrenmenin, bir aile reisi veya sorumluluk alma niteliğinin kazanıldığı, özetle "adam olmanın yeri ve okulu" olarak askerlik kurumrı bilir.⁶⁷

TSK, yalnız iç ve dış tehlikelere karşı koruyucu ve kollayıcı olarak değil, Atatürk idealleri ve ilkelerinin garantisi ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşımının sembolü olarak da görülür, güvenir ve övünürler. Türk Milleti diğer milletlerden ayıran özellikler içinde en belirgin özellik, onu Silahlı Kuvvetlerine ve askerlik sanatına gösterdiği sevgisi, saygısı, güveni ve Ordusunun kendisinin bir parçası, özü ve gücü olduğunu bilip onunla kaynaşmış olmasıdır. Ordu milletin yaşama ve var olma iradesinin bir şeklidir. Silahlı Kuvvetler ve Türk toplumu arasında olumlu birleşirliği sergilenmektedir.

Türk ordusunun, sosyo-politik bir rolünün mevcuttur. Millete hizmet etmek gibi ortak amacı vardır. Çağdaş gerçekler ve geçmişteki oluşumlar arasında bağlantı kurmak gerekir. Türkiye'nin modernizasyonun temelinde askeri alandaki değişimlerin mevcut olması yatmaktadır. Tarih boyunca yenilik ve modernleşme hareketleri ilk defa askerler tarafından başlatılmış ve icra edilmiştir. Sosyal kurum olarak Ordunun sadece güvenlik işlevini değil, diğer birçok sosyal işlevi de görmekte olduğu gerçeğidir. Her toplumun varlığını sürdürebilmek ve geliştirmek için bazı görevleri yerine getirmesi gerekmektedir. Sosyal kurumlar, sosyal hayatın temel görevlerinin yerine getirilmesini sağlayan esas araçlardır. Savunma ve güvenliğin yanında TSK'nin gerçekleştirdiği birçok sosyal işlev de mevcuttur.

---

⁶⁷ Metin Aydoğan, Yönetim Gelenekleri ve Türkler, 2. Kısım, İzmir, Umay Yayınları, 2004, s. 90-94

Türk-Hollanda personel, birlikte çalıştıkları operasyonlarda genel olarak işbirliğinin yolunda gittiğini belirtmişlerdir. Bu uyumlu çalışma ortamının, hem iki ülkenin birbiriyle hem de diğer ülkelerle olan işbirliğinde de geçerli olduğu görülmektedir. Türklerin bu operasyonlarda yaklaşımları daha olumludur ve bunun “uluslararası işbirliği uyum içinde devam etmiştir”. TSK’nın tutumlarında “zengin kültürel birikimin” ve “geleneksel askerlik kültürünün” de önemli bir rolü vardır. Bu yaklaşım askeri personelin birbirleriyle iletişim kurmasını oldukça kolaylaştırmaktadır.

Her iki ülke ordusu da “barışı koruma operasyonları” konusunda oldukça tecrübeli ve her iki ülke operasyonlarda başarı oranı konusunda da iyi durumdadırlar. Aynı zamanda lojistik destek ve tıbbi bakıma verilen önem konusunda da benzer durumdadırlar. Hollandalılar, Türklerin “profesyonelliğini” ve “disiplinini”, Türkler de Hollandalıların “profesyonelliğini” ve “yardımseverliğini” övmüşlerdir. Kosova Mamuşa’da Hollanda komutasındaki Türk birliğinin her yeni ve farklı emir için “Ankara’nın aranma gerekliliğini” belirtmesinden emir komuta durumunu gösterir. Birkaç olayda bu durum Hollandalıların verdiği emirlerin yerine getirilmemesine yol açmamıştır. Uygulamada, Türk bölük komutanı ile bağlı olduğu ve ayrı bir bölgede bulunan Türk tabur komutanı arasında haftalık toplantılar yapılırken, asıl emir komutaya yapılmakta idi. Ancak iki taraf da karşılıklı iyi ilişkiler geliştirmek için daha fazla zaman enerji harcamaları gerektiğini belirtmişlerdir. Hiçbir ordu birbirinin aynısı değildir. Türkler, Azerbaycan gibi kendilerine daha yakın ülkelerin ya da İtalya gibi Akdeniz ülkelerinin askeri personeli ile çalışmanın, kuzey Avrupalılarla çalışmaktan daha kolay olduğunu belirtmişlerdir. İtalyanların, Almanlar ya da Hollandalılardan da kolay olduğunu belirtmişlerdir. Kosova’da yapılan gözlemlerde, Hollandalıların “Uluslararası sosyalliklerinin” az olduğu desteklemektedir. Güneydoğu Avrupa’da yapılan operasyonlar esnasında, Hollanda askeri personelinin performans üzerine yapılan diğer çalışmalarda da Hollandalılar, kendilerine yönelik “geniş görüşlü dünya vatandaşı” imajları ile çelişkili görülebilecek şekilde, oldukça “da görüşlü” bulunmuşlardır.⁶⁸

Rütbelere arasında “güç meselesinin” farklılığı bulunmaktadır. Bazı kültürlerde “gücü az” olan insanlar, gücün eşit olmayan bir biçimde dağılımını kabullenmiştir. Başka bir deyişle toplumdaki bireylerin arasındaki güç mesafesi fazladır. Kırk ülkenin yer aldığı

---

⁶⁸ Aydoğan, a.g.e., s.24

araştırmada Hofstede, Türk toplumu, örgütsel güç mesafesinin fazla olduğu kültürler arasında katmıştır. Bireyler, insanlar arasında güç dağılımındaki farklılıkları kolayca kabullenmektedirler. Güç mesafesinin olduğu toplumlarda ünvanlar, statüler ve biçimsellik büyük önem kazanır. Örgütsel hiyerarşi etkilidir. Türk toplumunda “otokratik liderlik tarzı” yaygındır. Çeşitli Hollandalı katılımcılara göre, Türk ordusundaki “disiplin” çok şiddetlidir. Herhangi bir düşünce istinasız bütün grup üyeleri arasında kabul edilirse, olumsuz bir davranışı temsil eden “grup yanılıgısına” neden olabilir. Janis, grup yanılıgısının oluşumunda, grupta yüksek bağlılık, tehdit eden bir durum içinde bulunma ve yapısal yanılıklar olmak üzere üç etkenin rol oynadığını belirtmiştir. Türkler’in Kosova’daki Hollandalı tabur komutanına ve hem Kosova’yı hem de Afganistan’ı ziyaret etmiş olan Hollandalı generale karşı olan tavırları “itaatkâr” olarak tanımlanabilir.

Türk askerlerinin üst rütbeli komutanlar geldiğinde derhal esas duruşa geçmekte ve silahlarını sıkıca vücutlarına yapıştırmakta oldukları, Hollandalı askerler tarafından özellikle dikkat edilen ve anımsanan bir konu olmuştur. Hollanda ordusunda da “danışma ve uzlaşmaya” oldukça önem vermektedirler. Hollandalı ast rütbedeki komutanların “güçlendirilmiş eylemleri”, Türkler tarafından her zaman olumlu olarak karşılanmıştır.

ISAF karargâhındaki bir Türk Harekât ve Eğitim Subayı, görevdeki bir Hollandalı takım komutanından, takımın patlamamış bir mühimmat bulduğu ve mühimmatın uygun bir şekilde derhal imhasının istediği yönünde rapor aldı. Türk yüzbaşı durumu değerlendirdi ve mühimmatın terkedilmiş bir alanda bulunmasından dolayı yakın bir tehlikenin olmadığı sonucuna vardı. Buna rağmen Hollandalı takım komutanı sürveyan talebinde ısrar etti ve mühimmatın terkedilinceye kadar bölgeyi terk etmedi. Türk subayı, takım komutanının ısrarından dolayı, sadece uyumlu ilişkileri korumak için bir sürveyan timini yine de bölgeye gönderdi. Buna rağmen tim varıncaya dek, pek çok çocuk bölgedeki askeri hareketlilik nedeniyle ilgileri uyandırdığından, arazideki diğer patlayıcılar kurcalamaya başlamıştı. Teröre karşı tecrübeleri nedeniyle Türk subaylarının bu türden olaylara oldukça aşina olmaları gösterilmektedir.

Hollandalı bir subay ile daha kıdemli bir Türk subayı arasında geçen bu olay, doktrinde ve emir-komuta yapısında iki Silahlı Kuvvetler arasındaki farklılıkları sergilemektedir. Türk Silahlı Kuvvetlerinde emirler, ancak en kıdemli subay tarafından verildiğinde kağıda

dökülmesidir. Emirlerin icrası sadece, en yüksek rütbeli subayın bizzat kendisi tarafından verilmesiyle yerine getirilir. TSK'nın merkeziyetçi liderlik tarzı, ABD ordusundaki liderliğe nazaran daha “babacan” özellikler taşısa da, Türk ordusundaki yönetim ve liderlik sistemi Amerikan ordusuna, Hollanda ordusuna olduğundan daha yakın bir özellik taşımaktadır. Hollandalılar için, Türk askerlerinin komutanlarına karşı “güçlü yönelimi “ bazen karmaşaya yol açmaktadır. Örneğin, yol engellerinin kararlaştırılması gibi operasyonel konulardaki düzenlemelerin Hollandalı komutan emriyle Türk askerlerin katılımıyla müştereken yapılması gereken durumlarda, Türk askerlerince komuta katından kesin bir emir beklenirken, emir yerine getirmek için “beklenen” belirgin işaret bir türlü gelmediğinden, uygulanmadığı durumlar görülmektedir. Hollanda Silahlı Kuvvetleri'nde hedeflere yönelik düşünmenin ve inisiyatif almanın ön planda olduğu “görev tipi emirler” ağırlıktadır. Türk askerlerinin “mesleki uzmanlığın yeterince tanınmaması” noktasından hareketle, bu konuda hareketle, bu konuda belirli bir rahatsızlık duyduğu söylenebilir. Çünkü Türkler batılı askerlerce ciddiye alındıkları hissini bu bağlamda özellikle Alman askerlerden bahsedilmektedir. Mayınla karşılanan Hollanda takımının hemen bölgeye sürveyan gönderilmesi ve tahrip edilene kadar görevin durdurulması talebi ve bunun karşılığında gerekli işaretlemelerin yapılarak, sonradan tahrip edilmek üzere göreve devam edilmesi olayı, sadece rütbedeki farklılıkların değil aynı zamanda ilgili konudaki “tecrübe farklılıkları” ile de ilgidir.⁶⁹

Batılı Silahlı Kuvvetler personeli ile Müslüman topluluklar arasında, Kosova ve Afganistan'da yerel halkla ilişkiler konusunda da kendini belli eden çok büyük kültürel farklılıklar vardır. Kalıp yargıların etkisi görülmektedir. Bunun sonucu da ayrımcılıktır. Yemek ve alkol gibi davranışlar arasında da farklılıklar bulunmaktadır. Gruba ait olma, sosyal kimlik ve benlik imajı oluşturmada kimliğin tamamlayıcı unsurlarıdır. 2002 yılınca ISAF komutanı olan Türk General Hilmi Akın Zorlu, Ramazan ayı boyunca yerel halkın bulunduğu yerlerde hiçbir şeyin yenilip içilmemesi istenmiştir. Ayrıca geçerli bir sebep olmaksızın kadınların sokağa rastgele yerlerde aranmasına izin vermemiştir. Ayrıca ISAF'ın büyük bir aile olduğunu vurgulamıştır. Aileye ait nitelikler ve sorumluluklarla örtüşen, topluma ait değerlerin açıkça göstergesidir.

⁶⁹ Suat İlhan, 'Türkiye ve Hollanda Buluşması', *Askerlik Kültürü Dergisi*, Sayı 130, Ağustos 1973, s. 8

KFOR-I görevi sırasında, Türk birliğinde bir bomba etkisiz hale getirilirken ölümlerle sonuçlanan bir kaza meydana gelmiştir. Olaya şahit olan Hollandalı askerlerden biri, bu olay karşısında aynı Türk askeri birliğinin göreve devam etmesinden hayretle bahsetmektedir. Daha önceden, SFOR harekâtı içinde, Hollanda birliğinde de benzer bir olay meydana gelmiş, ancak o durumda aynı birlik geçici olarak aktif olmayan bir görevle görevlendirilmiştir. Hollandalı askerler bu durum karşısında, Türk ordusunda bir askerin hayatını kaybetmesinin, Hollanda ordusuna nazaran görev olarak o kadarda önemli olmadığı kanısına varmışlardır. 1980’ler ve 1990’larda, Türkiye’nin teröre karşı verdiği mücadelede 5000 civarında güvenlik kuvveti personeli kaybının olması, bu kanıyı destekler niteliktedir. Bu konu hakkında Türk askerleri ile görüşüldüğünde, bir kısmının olay normal olarak gördüğü gözlenmektedir. Türk askeri olaylar karşısında daha kuvvetlidir. Uluslararası askeri işbirliği faaliyetlerinde ülkelerin en önemli faktör “iletişim”dir. İletişim biçimi amaçlara ulaşmada önemli bir rol oynar. İletişimde meydana gelecek aksaklıklar doğrudan kurumun amaçlarının ve verimliğinin zarar görmesine nede olur. Türkler, yerel Müslüman halk ile iletişim kurmada daha başarılı görülmüşlerdir. Şüphesiz ki Türk birlikleri, Kosova ve Afganistan’daki Müslüman toplumlara karşı oldukça hassas tutum ve davranışlara sahiptir. Türk askerlerinin, Kabil-Afganistan ve Maumaşa-Kosova’daki insanlara karşı daha empatik davrandıkları görülmektedir. Türkler, yerel halkla iyi ilişkiler kurmak için bilinçli olarak çaba sarf etmekte ve bu ilişkileri “tarih ve din olguları” üzerine inşa etmektedirler. T.C Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, KFOR-I zamanında Mamuşa bölgesini ziyaret etmiştir. Sivil-Asker İşbirliği sergilenmiştir. Hollanda Silahlı Kuvvetlerinin sivil-asker işbirliği faaliyetleri öncelikli olarak toplum düzenini yeniden sağlamak üzerine odaklanmıştır. Silahlara el konulmaması ve düzenin yeniden sağlanmasında Hollanda ve Türk Silahlı Kuvvetleri benzer tutumlar sergilemişlerdir. Kabil’de bayram zamanında yerel halk ile iyi ilişkiler kurulmuştur.⁷⁰

Etkin yönetim anlayışı için kültür ön plana alınmalıdır. Çok uluslu operasyonlarda deneyimler belirli bir noktaya gelmiştir. Türk-Hollanda işbirliği de azalmayacak gibi gözükmektedir. Münster’deki Alman/Hollanda Kolordusu ve İstanbul’daki NATO Hızlı Konuşlanma Kolordusu arasında gelişen sağlam ortaklık ile oluşan bir işbirliği de ortak uygulamaları pekiştirmektedir. Kültürel farklılıklar incelendiğinde uluslararası işbirliğinin kolay görev olmadığı gözlenmektedir. Yanlış anlaşmalar sürtüşmelere ve düşük etkinliğe

---

⁷⁰ İlhan, a.g.e., s.9-11

sebepler olabilmektedir. Ama neticede atışmanın analizi yapılabilmelidir. Üçüncü taraflarca yapılan analiz ile kaynak ve dinamikleri incelenmelidir. Ortak grup tüm tarafların katılımcıları ile oluşturulmalıdır. Türk ve Hollandalı askerler arasında bu tür zorluklar yaşanmıştır. Yapıcı çatışmalar, kültürler arası anlayışı tesis etmede önemli bir unsurdur. Uluslararası mikro-kültür, her iki tarafı da yıkıcı çatışmayı sona erdirmeye, problemleri çözmeye ve ilişki tesis etmeye doğru kaydırabilir ve bundan her iki tarafın da fayda sağladığı görülebilir. Altın kurala uymak yerine paltın kurala uymak kuralına dayanılmalıdır. Tjosvold, “ortak amaç” durumunda kişilerin karşısındaki kişiyi daha olumlu değerlendirdiklerini, onun görüşlerine daha açık olduklarını, onun görüşleri daha iyi anımsandıklarını ve yeni ve ortak çözüm üretmeye daha çok çalıştıklarını göstermiştir. Uluslararası işbirliğinde “üst düzey amaçların belirlenmesi” anılan çıkar çatışmalarının muhtemel olumsuz etkilerini giderme işlevi görecektir. Kültürel farklılıklar bilincine varılmalı ve kültüre bilinç oluşturulmalıdır. Kültürel farklılıklara saygı gösterme “kültürler ötesi anlayış” geliştirmek için yeterli adımdır. Bundan sonraki adım ise sinerjiyi yaratacak olan, “kültürel farklılıkları bağdaştırma ve yönetme sürecidir”. Yönetimde tek bir en iyi yol değil, birçok iyi yol mevcuttur. Askeri gelişme ile kültürel değişimler yakın alışveriş içinde dikkate alınmalı ve uyum aranmalıdır. Ordular, sadece coğrafi olarak değil kültürel olarak da operasyon bölgelerine taşınmak zorundadırlar. Bu görevlerin çoğu sivil-asker işbirliği faaliyetlerinin önemli rol oynadığı barışı destekleme görevleridir. Askeri personel farklı kültürlerle uyum sağlayabilmek için özel yeteneklere ihtiyaç duymaktadır. Önemle üzerinde durulması gereken husus, uluslararası askeri işbirliğinde “kültürel baskınlığın” (en iyi kültürün) yeri olmadığı ve anılan türde tutumları amaçlara ulaşmada engel teşkil edeceğidir. Askeri personelin kendi içinde ve yerel halkla arasındaki kültürel farklılıkların büyümesi ve derinleşmesi, karşılıklı güven ve anlayış havasının oluşturulmasını güçleştirecektir.⁷¹

52. Barış Gücü Harekâtları ve Türk Dış Politikasına Etkileri

1989- 1991 yılları arasında ortaya çıkan büyük bir devrim ile Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'nın siyasal rejimlerinin kökten bir değişikliğe uğraması, çift kutuplu dünyanın iki büyük paktından birisi içinde bulunan Türkiye'yi hem iç politika, hem de komşuları ve

⁷¹ Joseph Soeters, Erhan Tanercan, Kadir Varoğlu ve Ünsal Sığırı, Barış Gücü Operasyonlarında Türkiye-Hollanda Buluşması, Cilt 11, No 2, Yaz 2004, s. 354- 368

genel olarak dünya ile ilişkilerinde derinden etkilemiştir. İlk gelişme Körfez Bunalımıdır. Bununla eş anlı olarak Doğu Avrupa'da yeniden yapılanma çabaları, Bağımsız Devletler Topluluğu oluşumu ve Balkanlar'da Yugoslavya'nın hızla çökmesiyle Kafkasya'nın iç ve komşulararası savaşlar dönemine girmesi gibi, olaylar ortaya çıkmıştır. Kuzey Kore'nin nükleer silah yapma çabalarının hız kazanması, Çin'deki ekonomik liberalleşme ve Orta Doğu'da İsrail - Filistin barış süreci ile 1990'ların temel Uluslararası gelişmeleri ivme kazanmıştır. İnsan hakları, demokrasi ve BM'in öneminin arttığı bir dünya ortamında artık bir devletin iç politikada uyguladığı yaptırımlar BM veya ona egemen güçlerin eleştirileri ve ciddi tepkisel yaptırımlarıyla, bu kez meşru olarak karşılanmaya başlamıştır. 1990'larda Türk dış politikasının Milli Misak sınırları dışında bir rol oynamaya çalışmasının, komşusu olduğu bölgelerdeki hassas dengeleri büsbütün bozmaktan başka bir etkiye sahip olması söz konusu değildir.

Soğuk Savaşın ardından Türkiye'nin yüklendiği rolde farklılıklar ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin stratejik öneminde değişiklikler meydana gelmiştir. Irak'ın Kuveyt'i işgali ve Sovyetler Birliği'nin dağılışı, uluslararası politikada Türkiye'nin üstlendiği rolün tekrar gözden geçirilmesi gereğini doğurmuştur. Türkiye'nin bu yeni rolünün algılanış biçimi kendini, artan Türk diplomatik faaliyeti şeklinde göstermiştir. Türk aktif dış politikası, Bosna-Hersek anlaşmazlığında da görülmektedir. Türk Hükümeti Sırp milislerine uygulanmasını savunduğu sert tedbirleri sadece Batı liderleri seviyesinde tartışmakla kalmamış, aynı zamanda İslam Konferansı ve AGİK'i de kapsayan bir tartışma ortamına taşımıştır. Bu tartışma ortamında Türk Hükümeti, Bosna-Hersek'in kendini savunmaya hakkı olduğunu ve Sırp saldırganlığının Bosna-Hersek'i yok etmesinin önlenmesi için, hiç olmazsa, sınırlı bir askeri müdahale yapılmasını savunmuştur.⁷²

Türkiye'nin uluslararası politikaya daha fazla dahil olmaya başlaması, 1992 Kasımında Türkiye, Somali'deki BM operasyonlarına katılması için askeri bir birlik yollamıştır. Bu askeri birlik ile Türkiye, 1950 Kore'deki BM askeri hareketine katılan Türk birliğinden sonra ilk defa bir uluslararası askeri harekâta katılmaktadır. BM'in Somali'deki barış gücünün bir Türk generali tarafından yönetilmesi ile bu katılımın önemini arttırmıştır. Soğuk Savaş sonunda Türkiye'nin dış politika faaliyetlerini iki ayrı kategoride toplayabiliriz. Biri Türk dış politikasının, sınırları çevreleyen karışıklıklardan korunmak, bunların kontrolü ve

⁷² NATO Review, No. 3, Haziran 1992, s. 23

önlenemsi için yapılan faaliyetler oluşturmaktadır. Uluslararası topluluğu Türk çıkarlarına uygun, çok taraflı faaliyetler lehine seferber etmeyi amaçlamaktadır. Bunlar çatışmaların önlenmesi faaliyetleridir. İkinci tür faaliyetler ise, bugünkü bölgesel karışıklık ortamının yerini alacak sağlam bir uluslararası düzenin oluşturulması için, uzun vadeli çabaları içermektedir. Yani “Yeni Dünya Düzeni” dir. Mitchell, çatışmanın önlenmesi kavramından söz ederken, onu, “Tarafların yıkıcı ve geniş ölçüde yok edici karışıklık hareketlerinden uzak kalmak için uyguladıkları teknikler” olarak ifade etmektedir. Soğuk Savaşın hâkim olduğu düzenin çökmesiyle Türk karar vericileri, dünyanın en istikararsız bölgesi üzerinde iş görmek zorunda olduklarını çok çabuk kavramışlardır. Bunu Ermenistan-Azerbaycan çatışmasında gözlemlenebilir. 1992 ve 1993 yıllarında askeri önlemler alınması çağrıda bulunulmuştur. Şubat 1992’de AGİK, Azerbaycan’ın toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesini onaylamıştır. Türkiye’nin çatışmanın çözümü yaklaşımı uyguladığı olaylardan diğerleri ise, Hırvat, Müslüman ve Sırların Bosna-Hersek’de içinde buldukları durumdur. Bu çatışma geniş anlamda Türk çıkarlarını ilgilendirdiği için, daha da karışık bir hal almaktadır. İlgi nedeni sadece dinsel değil aynı zamanda İstanbul’da yaklaşık 4 milyon Bosna kökenlinin yaşamasıdır. Sırbistan’a uygulanan ekonomik yaptırımların kuvvetlendirilmesi ve BM kararlarının uygulanmasına faal bir şekilde katılmışlardır. Bu karar, Türkiye’nin ihraç mallarını Avrupa’ya yollarken kullandığı Sırp otoyollarına olan ihtiyacına ve yine bu yolların Almanya’dan dönen Türk işçileri tarafından kullanılmasına rağmen alınmıştır. Batı Avrupa Birliği’nin deniz gücünü görevlendiren NATO kararlarına verdiği destek de öne çıkmıştır. Bir Türk subayının deniz gücüne komuta etmesi sembolleşmiştir.⁷³

Nisan 1993’de Türkiye NATO’nun Bosna-Hersek üzerinde BM tarafından koyulan hava sahası kontrolü uygulanması kararına tereddüt etmeden katılmış ve İtalya’da bu amaçla savaş uçakları konuşlandırmıştır. Türkiye alınan önlemleri yeterli bulmamış ve uluslararası forumlarda Sırp saldırganlığını durdurmak ve Bosna-Hersek’in toprak bütünlüğünü korumak için daha fazla müdahaleci politikalar üretilmesi konusunda baskıda bulunmuştur. Temmuz 1992’deki AGİK’in Helsinki Zirvesinde Türk Başbakanı tarafından başkanlık edilen Türk delegasyonu Bosna-Hersek hükümetine destek sağlamak için, Orta Asya ve Azerbaycan’dan oluşan bir baskı grubu kurulmasında aktif rol oynamıştır. Eski

⁷³ Kemal Kirişçi, Uluslararası Sistemdeki Değişimler ve Türk Dış Politikasının Yeni Yönelimleri, Der Yayınları, İstanbul, 1994, s. 393-408

Yugoslavya topraklarına yapılacak bir barış harekâtına Türkiye'nin asker göndermeye hazır olunduğu belirtilmiştir.⁷⁴

Helsinki Zirvesinden sonra Türk makamları, AGİK'in aldığı kararların dökülen kanı ve insanların çektiği acıyı dindirmekte yetersiz kaldığı konusunda eleştiriler yöneltmeye başlamışlardır. Sırp tarafından oluşturulan toplama kamplarının ortaya çıkması vesilesi ile Türk Hükümeti tarafından bir harekât planı hazırlanmış ve Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerine sunulmuştur. Bu plan, stratejik hedeflere sınırı hava saldırılarını öngörmekte ve kara kuvvetlerinin harekâta dahil edilmesi gibi hassas bir konudan kaçınılmaktadır. Ağustos 1992'de, Bosna'ya gönderilen insani yardımı desteklemek için askeri müdahale çağrılarında bulunan teklifleri kabul etmesi ile ortaya çıkan durumda Türk hükümeti ise, sırp vahşetini durduracak bir uluslararası askeri gücün kullanılmasındaki kararsızlığın getirdiği endişe hâkim olmuştur. Bu rahatsızlık Türkiye'nin İslam Konferansı'nı kendi düşüncelerine destek sağlamaya çalıştığı bir ortam haline getirmesine sebep olmuştur. Nisan 1993'deki Dışişleri Bakanları toplantısında Türkiye, İslam Konferansı'nın uluslararası topluluğun Bosna'ya uyguladığı silah ambargosunu kaldırmasını ve Sırp'lara karşı daha kesin tavır alınması konularında bir karar yayınlanmasında başarılı olmuştur.⁷⁵

Vance-Owen planının Sırp tarafından reddedilmesi Bosna-Hersek'te yaşanan vahşeti artırmıştır. BM'nin buna cevabı ise, bir dizi karar çıkartarak Bosna'daki bazı Müslüman şehirleri etrafında "Güvenli Sığınak" adı verilen güvenlik bölgeleri oluşturmak olmuştur. BM'nin, "Güvenli Sığınak" noktalarını korumak için Barış Gücü kuvvetlerinin artırılması çağrısı sonucunda, Temmuz 1993'de İslam Konferansı acil bir toplantı yapmıştır. Bu toplantıda, Türkiye de dahil olmak üzere İslam Konferansı üyeleri, BM faaliyetlerini desteklemek için 17000 asker teklif etmişler ve BM Güvenlik Konseyi'nin başkentlerinde görüşmelerde bulunacak bir delegasyonun oluşturulmasına karar vermişlerdir. Ağustos 1993'de Türk Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin bu görüşmelere katılarak daimi üyeleri İslam Konferansı'nın harekât planına destek vermeleri için ikna etmeye çalışmıştır.⁷⁶

⁷⁴ Hürriyet Gazetesi, 10 Temmuz 1992, s.8

⁷⁵ Milliyet Gazetesi, 1 Nisan 1993

⁷⁶ Faruk Sönmezoğlu, Türk Dış Politikasının Analizi, Der Yayınları- 137, İstanbul, 1994, s. 400

Türk karar vericileri, Uluslararası topluluğun Bosna'nın toprak bütünlüğünün korunmasında ve Sırp saldırganlığının durdurulmasında kesin kararlar almada gösterdiği gönülsüzlükten etkilenmemişlerdir. Vance-Owen ve Owen-Stoltenberg barış planları Türk bürokratları tarafından, daha evvel Bosna-Hersek'in toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi hakkında alınan kararlara ters düştüğü için eleştirilmişlerdir. Türk Hükümeti'nin uluslararası topluluğu istediği yöne döndürmeside, ülke içinde hükümetin dış politikasına karşı eleştirilerin tonun ve keskinliğinin artmasına sebep olmuştur.

Batının, Türkiye'nin Bosna krizindeki pozisyonuna destek vermekteki ilgisizliği, karar vericileri Uluslararası destek sağlamayacak bir harekâttan kaçınma fikrini değiştirmiştir. Bu politika aslında, Türkiye'nin Ermeni-Azerbaycan çatışmasında uyguladığı politikadan farklı değildir. Dahası, Kafkaslar ve Bosna'daki çatışmaların birer İslam-Hıristiyan çatışması olarak tanımlanmaması için hükümetin bilinçli faaliyetleri vardır. Türkiye Başbakanı bunu açıkça belirtmiş ve Azeriler lehine, dinsel olgular motive edilmiş bir müdahaleye karşı olduklarını açıklamış, böyle bir hareketin Türkiye'yi 20 senede kurtaramayacağı bir İslam-Hıristiyan anlaşmazlığına sürükleyeceğini savunmuştur. Çatışmaların sona erdirilmesi yönündeki Uluslararası faaliyetlere aktif olarak katılımın bu yeni şekli, Türkiye'nin bölgedeki yeni, istikrarlı bir düzen arayışı anlayışıyla bir birlik oluşturmaktadır. Türk dış politika yapıcılarına göre Soğuk Savaş'ın bitmesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması demek, askeri şartların güvenliği bakımından, istikrarlı ve ilerisi görülebilir bölgesel düzenin yıkılması ve bunun yerini güvenlik konularının daha karmaşıklaştığı ve daha çok boyutlu bir hale geldiği kaotik bir boşluğun almasıdır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye ilk defa aniden kendi üzerine doğru kitlesel mülteci hareketi ile karşılaşmıştır. Bu hareketler sadece Türkiye'nin sınırlı kaynaklarını zorlamakla kalmamış, aynı zamanda Türkiye'nin güvenliğini göz ardı etmeden bu tür akınların üstesinden gelen kapasitesini de etkilemiştir.⁷⁷

Aynı şekilde Türkiye'nin ticareti de bu istikrardan uzak çevreden kötü yönde etkilenmiştir. Irak'a uygulanan yaptırımlar Türkiye'yi oldukça zayıf yönünden vurmuştur. Irak'ta sahip olduğu büyük pazarı ve petrol boru hattından sağladığı gelirleri kaybetmiştir. Yugoslavya'daki etnik karışıklık da Türkiye'nin Batı Avrupa ile olan ticaret rotası dolayısıyla Türk ihraç mallarının eskiden beri sahip olduğu ucuzluk avantajı kaybolmuştur.

⁷⁷ Sönmezoğlu, a.g.e., s.300-305

Bunlara rağmen, bugünkü istikrar çevrenin en tehditkâr, komşu ülkelerdeki etnik çekişmelerin Türkiye'yi bir askeri çatışmanın içine çekebilme durumudur. Ortada olan bu durum Türk Hükümeti'nde ve çeşitli toplumsal kesimlerde sık sık tartışılmaktadır. Herkes bu tür bir durumun, Türkiye'nin demokratikleşme ve liberal ekonomiyi geliştirme programlarını aksatacağının farkındadır. Bu gerçekler de, Türkiye'nin istikrarlı bir düzen arayışında aktif bir politika yürütmesine neden olmuşlardır. Daha istikrarlı bir uluslararası düzen için Türkiye'nin içinde bulunduğu faaliyetleri dört grupta toplayabiliriz:

1- Avrupa'nın güvenliğinin sağlanması için birbirine bağlı organizasyonlardan oluşan bir sistemin yaratılmasına katkıda bulunmak, Soğuk Savaş'ın bitiminden hemen sonra, Avrupa'da barış ve işbirliği ortamının hâkim olacağı bir zaman dilimine girildiği gibi iyimser bir düşünce hakim olmuştur. Bu düşünce, bu yeni çevrede NATO'nun üstleneceği rolü ve anlamı konusundaki anlayışları da etkilemiştir. Batı Avrupa ülkelerindeki bazı çevreler, NATO'nun görevini tamamladığını ve bu yeni işbirliği ve barış ortamında önemli bir rol üstlenemeyeceğini düşünmekteydiler. Bundan başka, Fransa, Almanya ve diğer AT ülkelerinin Batı Avrupa Birliği'ni yenileştirmeleri ve genel bir Avrupa güvenlik ve savunma politikası oluşturarak bunun uygulanmasını bu örgüte vermeleri ile Türkiye'ye ters gelen bir durum ortaya çıkmıştır. Türk dış politika yapıcılarını, o güne değin övündükleri ve kolladıkları ülkenin stratejik önemini göz ardı edilmesinden rahatsız olmuşlar ve Batı Avrupa Birliği'nin önderlik ettiği bu yeni Avrupa güvenlik düzenlemesinin dışında bırakılmaktan endişe duymaya başlamışlardır. Türkiye'nin yardımına koşan Körfez Krizi, Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Amerika'nın bölgedeki durumu Türkiye'nin yardımına koşturmuştur. 1990 yılının Ağustos'unda Irak'ın Kuveyt'i işgalini takiben Mart 1991'de Kürt ayaklanmasını Irak'ın sert bir şekilde bastırması, Türkiye'nin bölgedeki düzen ve güvenlik için taşıdığı potansiyel rolü yeniden gündeme getirmiştir.

Avrupa'nın güvenliği konusunda ise Türkiye, NATO'nun AGİK'in kuracağı güvenli çevreye destek olabilecek deneyime, lojistiğe ve organizasyona sahip olan tek kurum olduğu konusundaki görüşünü desteklemiştir. Türkiye, Kasım 1991'de Roma deklarasyonunda belirtilen, birbirine bağlı güvenlik ve politika ile ilgili kurumların oluşturulması fikrini desteklemiştir. Haziran 1992'de Oslo'da toplanan NATO Bakanlar Kurulu'nun NATO kuvvetlerinin sadece barışı koruma operasyonlarında kullanılması ve barışı sağlamadan hariç tutulmaları tercihi bir dereceye kadar bir yanlılığı da beraberinde

getirmiştir. Ama bugüne dek BM adına yürütülen Bosna-Hersek üzerindeki hava sahası kontrolü ve eğer BM çağrısı olursa yapılması düşünülen Saraybosnadaki Sırp mevzilerine düzenlenecek hava saldırısı fikri, NATO'nun daha fazla barışı sağlam rolü üstlenmesi isteyen türk makamlarının düşüncelerine yaklaşmıştır. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle Türkiye, BM dahilinde aktif rol oynamaya başlamıştır. Bu durum, genel Kurul ve Güvenlik Konseyi'nden çıkan bazı kararlarda Türkiye'nin oynadığı rollerde iyice ortaya çıkmıştır. 1991'de Türkiye, Kürt mülteci sorunun çözmeye yönelik 688. kararın alınmasında oldukça kritik bir rol oynamıştır. Aynı zamanda, Ermeni-Azeri çatışması ile ilgili 822. ve 853. kararların alınmasında temel rolü oynamıştır.

Yeni güvenlik arayışında Türkiye'nin öncelikleri üç prensipte merkezileşmektedir. İlk olarak, Türkiye, kararlarını kabul ettirebilecek kabiliyette olan güvenilir uluslararası kurumları tercih etmektedir. Küresel seviyede BM kendini kanıtlamış bir kurum olarak çıkarken, Avrupa seviyesinde önem AGİK'e kaymaktadır. Yine de Türk karar vericileri, AGİK'in alacağı kararların gerekire güç kullanarak uygulanmasında NATO'nun daha açık ve belirli bir rol alabileceği görüşündedirler. İkinci olarak, Türkiye, sınırların dokunulmazlığının titiz bir şekilde yorumlanması ve sınırların güç kullanarak değiştirilmesinin kabul edilmezliği savunulmaktadır. Bu da, AGİK'in Dağlık Karabağ bölgesini Azerbaycan'ın bir parçası olarak kabul etmesinde ve BM Güvenlik Konseyi'nin Ermenilerin işgal altındaki Azeri topraklarından çekilmeye çağırarak kararlarını Türkiye'nin oynadığı aktif rolü açıklamaktadır. Üçüncü olarak da, istikrarlı bir düzenin, ekonomi ve politikanın birbirine olan bağlılığından kaçınılmaz olarak etkilendiği bilinmektedir.

2- Ekonomik dayanışmayı teşvik ederek istikrara katkıda bulunmak. İstikrarlı bir düzenin sağlanması arayışında Türkiye'nin anlayışı sadece askeri ve politik meselerle sınırlı değildir. Soğuk Savaş'ın bitiminde, eski komünist ülkeler merkezden planlanan ekonomilerini Pazar ekonomilerine dönüştürmeye girişmişlerdir. Aynı zamanda Türkiye, bu komşu ülkelerin ekonomik ihtiyaçlarını farketmiştir. Bu da, bölgesel ekonomik faaliyeti teşvik etmek için bir dizi ilişkiye girilmesine neden olmuştur.

3- Türk dış politikası ve eski Sovyet-Müslüman cumhuriyetleri. Soğuk Savaş'ın bitmesinden Türk kamuoyuna getirdiği en büyük yenilik, eski Sovyetler Birliği'nde bulunan akraba toplulukların keşfedilmesi olmuştur.

4- İnsancıl yardım programları. Türk dış politikasının istikrarlı bir bölgesel düzene katkıda bulunmayı hedefleyerek katıldığı diğer bir faaliyet alanından ise pek fazla söz edilmemiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra Türk dış politikasında ortaya çıkan diğer bir yenilik de, insancıl amaçlara ve gelişmeye yardımcı bir programın kademeli olarak gelişmesidir.⁷⁸

Türkiye, 1988'de Kuzey Irak'tan ve 1989'da Bulgaristan'dan gelen mültecilerin toplu göçlerine neredeyse tek başına koruma ve insancıl yardım sağlanmıştır. Kürt, Süryani ve Türkmenlerin ilerleyen Irak ordusu önünden toplu halde Türkiye ve İran'a doğru toğlu kaçışları, Nisan 1991'de mülteci krizinde Türkiye Hükümeti'nin anahtar rolü oynamasını mecburi kılmıştır. Türkiye bu faaliyetlere 300 milyon dolar tutarında bir yardım programı ile katılmıştır. Bundan başka Türkiye, Kuzey Irak'taki harap edilmiş yerleşim yerlerinin yeniden yapılması ile ilgili BM programların da desteklemiştir.⁷⁹

Hükümetin yardım konusundaki sağduyusu sadece Türkiye'ye yönelen mülteci hareketleri ile sınırlı kalmamıştır. Güvenlik Konseyi'nin Somali'deki düzenin sağlanması ve insancıl yardımın dağıtımına eşlik edilmesi kararı çerçevesinde, Türkiye parlamentosu hükümete BM operasyonuna asker göndermesi konusunda yetki vermiştir. Sonradan bir hastahane gemisiyle beraber Türk askeri birliği Somali'ye sevk edilmiştir. Ermenistan'da baş gösteren yakıt ve gıda kıtlığından etkilenen halk ile ilgili haberleri takiben, Türkiye Hükümeti buraya yiyecek yardımı başlatmakla kalmamış, aynı zamanda Batı insancıl yardımının Türkiye üzerinden yapılmasını da onaylamıştır. ABD ve AT'den gelen yardım Türkiye üzerinden Ermenistan'a akmış ve bu akış Nisan 1993'de Ermenilerin Azerbaycan topraklarına saldırımları üzerinde durulmuştur. Türkiye, BM ile Orta Asya Cumhuriyetlerine bir çeşit "barış gücü" gönderme konusunda bir anlaşma imzalanmıştır. Bundan başka, Ocak 1992'de hükümet bir Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı kurmuştur. Soğuk Savaş'ın bitmesi ve uluslararası çevrede eşlik eden çok önemli değişiklikler, tartışmasız Türk dış politikasına yönelik büyük bir meydan okuma etkisi yaratmışlardır. Türkiye bu meydan okumayı, eskiye göre daha faal ve iddali politikalar üreterek aşmaya çalışmaktadır. Türkiye, yanı başındaki komşularında cereyan eden politik krizlere

⁷⁸ James Brown, 'Turkey and the Persian Gulf Crisis', **Mediterranean Quarterly**, Spring 1991, Vol: 2, No:2

⁷⁹ Kemal Kirişçi, 'Iraqi Kurds in Turkey; Decision-Making For Refugee Assistance', **International Studies Association**, Mexico, March 1993, s.23-27

geliştirdiği çatışma çözümü politikaları ile yakalamıştır. Türkiye'nin çatışma çözümü politikasının bazı karakteristik özellikleri tanımlanabilir şekilde ortaya çıkmaktadır. Birinci olarak, Türkiye'nin dış politika yapıcıları, Türkiye'yi uluslararası yandaşlarından ayıracak davranışlardan uzak tutmaya önem vermektedirler. Bu da, destek sağlamak yönünde politikalar geliştirilmesinde neden olmuştur. İkincisi, şiddetli çatışmaların bilinçli bir çabayla Müslüman-Hıristiyan kutuplaşması şeklinde dönüşmesi engellenmiştir. Üçüncü olarak, Türkiye, aktif bir biçimde, barış yapıcı ve barış getirici mekanizmaları geliştirilmesi için baskı yapmıştır. Türkiye, yetkileleri, günümüzdeki istikrarsız uluslararası çevrede saldırganlığın durdurulması için "barış koruma"nın yetersiz kalacağı konusunda eleştirilerde bulunmaktadır.⁸⁰

Soğuk Savaş'ın bitmesi, esas itibariyle değişik bir uluslararası politik çevre ortaya çıkarmaktadır. Bu da, Türk dış politikasının bu yeni duruma uymaya başlamıştır. Bundan öte, bu uyum bir anlamda da uluslararası ortamdaki değişimi etkileyebilme ihtiyacının bir fonksiyonudur. Bu aynı zamanda, bu geçiş periyoduna Türkiye'nin gelişmeleri etkileyebilecek kapasiteye sahip olduğunun anlaşılmasıdır. Türk dış politikasındaki yeni çizgi, tek taraflı bir hareketten uzak durma ilkesine kuvvetle bağlı kalmaktadır. Uluslararası topluluk, saldırganlığını ödüllendiren ve Bosna'yı etnik bazı ufak devletlere bölen Owen-Stoltenberg planını desteklemektedir. Bundan başka, Azerbaycan'daki Ermeni saldırganlığının durdurulması konusunda uluslararası toplulukla bir isteksizlik vardır. Bu da kamuoyunda, hükümetin tek taraflı hareket konusunda isteksizliğini eleştiren seslerin yükselmesine neden olmaktadır. Bu eleştiriler sonucunda da, sağ-kanat şahinlerini pozisyonlarını güçlendirmektedir.⁸¹

Sonuç olarak bakarsak, Türkiye'nin 1952 yılında NATO'ya girişi ile Türk dış politikasında değişimler yaşanmaya başlanmıştır. Bu süreçten önce Türkiye, 19 Ekim 1939 yılında İngiltere ve Fransa ile bir karşılıklı yardım anlaşması imzalayarak Batı ittifakı üyeliğine doğru ilk adımını atmıştır. Türkiye'nin ekonomik, politik ve askeri sorunlarının üstesinden tek başına gelemeyeceği inancına varması ittifak sistemine doğru itmesine sebep olmuştur. Bunun ilk belirtilerinden biri ise, Akdeniz'de İtalyan tehlikesinin belirmesiyle ortaya çıkan durumdur. Ardından Almanya'nın Balkanlar'daki yayılmacı

⁸⁰ Evren Altınkaş, The Iran-Iraq War And Its Effect On Turkey, Review Of International Law And Politics, **UHP**, Vol. 1, No. 4, 2005, s.137-144

⁸¹ www.mfa.gov.tr, 9Ağustos 2006

politika anlayışı ittifak sistemi içerisinde yer alma anlayışını pekiştiren etken olmuştur. Sovyetler Birliği'nin Boğazlar üzerindeki etkisini artırma çabaları Türkiye'yi İngiltere ve Fransa ittifak sistemine doğru kaydırmıştır. 1941 yılında Türkiye-Almanya saldırmazlık paktı imzalanmıştır. 19 Mart 1945'de ise Sovyetler Birliği nota vererek, 17 Aralık 1925 tarihli Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşması'nı yenilemeyeceğini bildirdi. Türkiye bu dönemde İngiltere'den destek aramaya başladı. İngiltere'den aradığı desteği göremeyen Türkiye, Amerika'ya yöneldi. Boğazlar Postdam'ın ve onu izleyen konferanslardan sonra da farklı bir sonuç alamadı. Sovyetlerin politiklarındaki değişimler Amerikan'ın izlediği stratejide de değişimlere sebep oldu. 12 Temmuz 1947 tarihinde, Türkiye ile Amerika arasında bir yardım anlaşması imzalandı. 1949 yılında Avrupa Konseyi kurulduğunda endişe ile karşılaşmış ancak üye olmak için davet edildiğinde durum değişmiş ve üye olmuştur.

Türkiye başta NATO'ya alınmada şüpheli görülmüştür. Bunun nedeni ise Kuzey Atlantik'ten ayrı bir savunma olarak görülmesi, sınırlarının çok genişleyeceğinin düşünülmesi ve diğer ülkelere yapılan yardımın azalacağına düşünülmesidir. Bu sebepler Türkiye'nin üyeliğini kısıtlarken Amerika'nın kendisini Batı savunmasının bir parçası olarak görmesi için onu ikna etmek yolunda Türkiye'nin en ciddi gayreti, Kore Savaşı'na asker göndermeyi kabul etmesidir. Çin tarafından destekleyen Kuzey Kore'nin Güney Kore'yi işgale başlaması, bu eylemi Sovyet yayılmacılığının yeni bir girişimi olarak algılayan NATO üyeleri ve Amerika ile işbirliği yapan diğer ülkeler tarafından endişe ile karşılanmıştır. Amerika, BM'in işgali silahlı kuvvet kullanarak durdurması görevini kendisi üstlenmiştir. Türkiye, 25 Temmuz 1950'de BM çabası ile 4500 asker göndererek katılmayı kararlaştırmıştır. Türkiye'nin bu davranışındaki en önemli etken ise Amerika'yı Türkiye'nin askeri sorumluluk yüklenmeye ve taahhütlerini yerine getirmeye hazır olduğu konusunda ikna etmek olmasıdır. Türkiye, Amerika ile olan ilişkisini güçlendirmek dışında, Kore ile olan münasebetinin başka bir nedeni yoktu. Güney Kore, o günlerdeki Türk dış politikasının ilgi alanı içinde yer almayacak kadar uzak bir ülke konumundaydı. Türkiye'nin 1951 yılında NATO üyeliği ile dış politikasında ittifaka üye olmak için değişiklikler yapmış, diğer yandan başta Amerika olmak üzere İttifak'ın bazı üyeleri zaman içinde Türkiye'nin üye kabul edilmesine ilişkin görüşlerini değiştirmişlerdir. Türkiye'nin NATO'ya üyeliği ile 18 tümenli bir ordu kazandığı gerçektir. Bu gücün lojistik destek sağlaması da önemlidir. NATO üyeliği açısından Kıbrıs sorunu önemlidir.

1963 yılında Kıbrıs'ta Türk toplumu Ada'ya tamamen egemen olmak isteyen Rum toplumundan gelen saldırılara hedef olmuştur. Amerika bunun üzerine hakem rolü oynamıştır. Şubat 1964'te BM'in aldığı kararlar Ada'ya Barış Gücü gönderilmiştir. Barış Gücü Ada Türklerinin hayatını korumakta başarısız kalınca, Türkiye 1964 Haziran'ında garantör devlet olarak Ada'ya müdahale etmeye karar verdi. İtifak bağlantıları dış politika yapımında her zaman gözönünde bulundurulması gereken ilişkilerdir. Dış politika tek bir yönde etkilenmemektedir. Kimi zaman kolaylaştırmakta, kimi zaman etkilememektedir. Bu etkilerin yönü ve niteliği zaman, mekan, dış politika sorunun niteliği ve benzeri değişkenlere bağlı olarak değişmektedir. Türkiye'nin barışı destekleme harekâtları içerisinde yer almasının, bazı olumsuz sonuçlar da doğurabileceği söylenebilir. Zira Türkiye bu konuda isteklidir. Bu konudaki kararlılığı, eski Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök, yakın zamanda, "TSK, bugüne kadar olduğu gibi bundan sonrada, bölge ve dünya barışına katkı sağlayacak her türlü girişimi ve terörizme karşı mücadeleyi sahip olduğu tecrübe ve birikimle desteklemeye devam edecektir" biçimde ifade etmiştir. Öte yandan, Türkiye bu konuda Uluslararası taahhütlerde de bulunmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemdeki gelişmeler karşısında BM, Uluslararası barış ve güvenliğe bir tehdit söz konusu olduğu takdirde derhal barışı destekleme harekâtı düzenleyebilme kapasitesine kavuşma üzere, BM Hazır Barış Gücü Düzenlemeleri Sistemi'nin kurulmasını öngörmüştür. Türkiye de, Mayıs 1997'de, anılan sisteme bir tabur görev kuvveti tahsis etmek suretiyle katılacağını, Ocak 1999'da da, İçişleri Bakanlığı'nın da 100 kişilik bir güçle anılan sisteme katkıda bulunmayı öngördüğünü BM Yazmanlığı'na bildirmiştir. Türkiye, 14 Haziran 2000'de de, BM'yle bir "Ortak Niyet Beyanı" imzalayarak, BM Hızlı Müdahale Sistemi'nin bir parçası olan Hazır Barış Gücü'ne dahil olmuştur. Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ile Orta ve Doğu Avrupa ile Balkanlar'da yaşanan rejim değişikliği Türkiye'yi etkilemiştir. Batı güvenlik sistemi anlayışı doğmaya başlamıştır. 1992- 1995 Bosna-Hersek savaşının Türkiye'yi nasıl etkilediği görülmüştür. NATO'ya işlev katarak NATO kuvvetleri BM şemsiyesi altında ve BM kumandasında Bosna-Hersek'te Türkiye görev almıştır. Bu da NATO açısından bir dönüm noktasıdır. NATO öncülüğünde askeri çözüm gündeme geldi. Bosna-Hersek olayı, NATO'nun yeniden yapılanması için bir dönüm noktasıdır. Türkiye aktif bir diplomatik gayret sarfetmekteydi. Uluslararası ilişkilerde, uluslararası ve bölgesel örgütler ve oluşumlar önemli hale gelmektedir.⁸²

⁸² Mustafa Türkeş, Türkiye-Avrupa İlişkilerinde Balkanlar Faktörü ve Yeni Eğilimler, Derleyen Atilla Eralp, 1. Baskı, İmge, İstanbul, 1997, s. 307

Krizler ulusal, bölgesel ve uluslararası güvenliği bozucu veya tehdit edici roller oynayabilir. Bu açıdan kriz ihtimalinde önleyici tedbirler almak gerekir. Kriz çıkmışsa, karar vericiler savaşa veya tahribata neden olmadan taraflar arasında dengeyi bulmalıdırlar. Ülkeler ve bölgelere yayılması önlenmelidir. Karar vericiler önemli öncelikleri almalıdırlar. Kriz öncesi, tırmanma, yumuşama ve patlama evreleri iyice irdelenmelidir. Türkiye’de askeri harekâtlarda buna önem vermektedir.⁸³

Kore Savaşı’nın ardından Türkiye uluslararası asker gönderme ile barışın tesisinde aktif olmuştur. BM’ye Üye Devletler Derneği’ne göre bu sayı daha da fazladır. Türkiye, asker gönderme harekâtları ile dış politikasında ISAF örneğinde olduğu gibi diğer ülkelerle işbirliği içinde olmuştur. ABD, İngiltere, Almanya, Fransa, İspanya, Hollanda, Kanada, Yunanistan, Macaristan, Romanya, Polonya, Norveç, İtalya, Çek Cumhuriyeti, İrlanda, İzlanda, Yeni Zelanda, Litvanya, Letonya, Estonya, Finlandiya, Danimarka, Arnavutluk, Belçika, Bulgaristan, Hırvatistan, İsveç, İsviçre, Lüksemburg, Makedonya ve Azerbaycan ile işbirliğinde olmuştur. Bu faaliyetleri ile her zaman önemli ülkelerden olmuştur.⁸⁴

BM 39. maddeden 51. maddeye kadar barışın sağlanması ile ilgilidir. 41. ve 42. maddeler önlemleri içermektedir. BM üyelerinin bu maddeye uymasını ister. Türkiye’de bu kurallara uyarak barışı ve güvenliğini sağlar. BM Antlaşması’nın 7. Bölümü’ne uygun davranır. Barış bozulduğu takdirde hareketlere uymaktadır.⁸⁵

⁸³ Beril Dedeoğlu, Uluslararası Güvenlik ve Strateji, Derin Yayınları, İstanbul, 2003, s. 16

⁸⁴ Baskın Oran, Kore Harbinde TSK Muharebeleri 1950- 1953, Genelkurmay Basımevi, Ankara,1975, s. 543

⁸⁵ Mehmet Genç, Birleşmiş Milletler ve Uzmanlık Mevzuatı, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1999, s. 40

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

1950 yılında Kore Savaşı için oluşturulan güce 15 bin asker göndererek görev yapan Türk askeri, Somali'den Bosna-Hersek'e kadar değişik ülkelerde görevler üstlendi. 1950'den bugüne kadar yer aldığı uluslararası harekât ve gözlem görevlerinde sorunlu bölgelerde güvenlik ve barışın sağlanmasına büyük katkılarda bulundu. Halen Afganistan'daki Kabil Bölge Komutanlığı'na 900 personelle destek veren TSK, Bosna-Hersek'te devam eden ALTHEA harekâtında 300, Kosova'da da 400 personelle görev yapıyor. Aynı zamanda Somali, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Kosova ve Afganistan'daki olaylarda oluşturulan uluslararası barış güçlerinin içinde Türk askeri görev almıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin Arnavutluk'a yapacağı yardımlarla ilgili karar doğrultusunda İtalya liderliğindeki çokuluslu güce katılan TSK, 20'si karargâh personeli olmak üzere 779 askerden oluşan bir deniz piyade taburuyla, Nisan 1997'den itibaren yardım faaliyetlerinde bulundu.

Türkiye'nin barışı destekleme harekâtlarına katılımının, hem kendisi açısından, hem de Uluslararası düzeyde sonuçları söz konusudur. Örneğin, TSK'nın ISAF'a sağladığı katkıyı değerlendiren Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök'ün saptamalarını genelleştirmek mümkündür. ISAF Harekâtını, birçok bakımdan bir dönüm noktası olarak niteleyen Özkök'e göre, TSK, bu harekâtle seferi nitelikteki bir harekâtı, NATO'daki müttefikleriyle koordineli olarak planlayıp icra etme yeteneğini daha da geliştirmiştir. İkinci olarak, TSK'nın, çok uluslu bir ortamda plan yapma ve birlikte çalışma yeteneğinin ulaştığı seviyenin yüksekliği bir kez daha kanıtlanmıştır. Üçüncü olarak, Afganistan gibi, Türkiye'nin sınırlarının çok ötesinde ve alt yapı olanaklarının çok kısıtlı olduğu bir ortamda TSK, kolordu seviyesindeki bir harekâtle liderlik etme başarısını göstererek, sahip olduğu lider kadronun üstün nitelikleri tüm dünyaya göstermiştir. Dördüncü olarak, bu harekâtle, Üçüncü Kolordu, ilk ciddi uluslararası sınavından başarıyla çıkmış, NATO'daki yüksek dereceli hazırlık seviyesine sahip kolordular arasındaki seçkin yerini daha da pekiştirmiştir. Son olarak bu harekâtle gösterilen yüksek performans, Türkiye ile birlikte

görev yapan ülkeler dışında diğ er bazı ülkelerde de TSK unsurlarıyla birlikte görev yapma arzusunu doğ urmuştur.

Siyasal açıdan ise Türkiye'nin uluslararası politikada daha etkin hale gelmiştir. Bu durum Türkiye'nin başarı faaliyetlerde bulunması ile orantılıdır. Siyasi alanda ses getiren önemli katkıları ile Türkiye'nin adından daha fazla söz edilmeye başlanmıştır.

Uluslararası konjoktür, Türkiye'nin barışı destekleme harekâtlarına katılım konusunda duyarsız ve çekingen kalmasına izin vermeyecek bir niteliktedir. Bu konjoktürde Türkiye'nin barışı destekleme harekâtlarına katılması, dış politikasının bir boyutu ve bir aracı olarak kabul edilmelidir.

Türkiye'nin tarihi açıdan incelendiğinde de stratejik konumu itibariyle vazgeçilemez durumu sözkonusudur. Geçmişte ve günümüzde bunun ağırlığını hissetmektedir. Komşularının hassas varlığından da etkilenmiştir. Türkiye'nin komşuları ve krizler dış politikasını şekillendirmede etkili olan unsurlardır. Kore Savaşından başlayarak bakacak olursak Türkiye'nin dış politikasında barış tesisi önemli önceliklerdendir. Bölge halkının huzurunu tesis etmek ve daha iyiye gitmesini sağlamak için elinden geleni yapmıştır. Hatta barışın tesisi sağlandıktan sonra dahi Türk askerlerinin varlığından rahatsızlık duyulmamış tam tersine dostluk temellerinin atılmasını sağlamıştır. Bu harekâtlara katılım sağlanırken anayasal düzene sapıt kalınmış ve hukukki zeminden uzaklaşmamıştır. Türkiye asker gönderirken TBMM ve Anayasa'nın verdiği yetki çerçevesinde davranarak BM Antlaşması'na uymuştur. Türk dış politikasının temelinde uluslararası harekâtlara katılım önemli ve ilk sırada gelmektedir. Türkiye kendi kabuğuna çekilmiş bir ülke konumunda değildir. Tarihi durumu zaten buna izin verecek durumda değildir.

Türk Silahlı Kuvvetleri bu konuda çok duyarlıdır. Barışın sağlanması önemli önceliklerdendir. Dünyanın her herhangi bir yerindeki olumsuz gelişme ve huzursuzluk Türkiye'yi etkileyebilmektedir. Bu durum içinde de duyarsız kalınması imkansız duruma gelmektedir. Türk askerinin disiplini ve eşitlik anlayışı harekâtlarda sorunla karşılaşılmasını önlemektedir.

Uluslararası harekâtlara katılım konusunda muhalefet ve iktidar partileri arasında sorunlar meydana gelebilmektedir. Lübnan'a asker gönderilmesi konusunda bu oldukça hissedilen konular arasında gelmektedir. Dış politikamın önceliği olarak görülürken kimi zaman bunun Türkiye'ye ekonomik açıdan daha zorluk yaratabileceği konusunda endişeler doğabilmektedir.

Türk dış politikasında baktığımız zaman yalnızlık politikası pek fazla izlenmemiştir. İttifak sistemi içerisinde yer almak istenmiştir. Bu faaliyetler çerçevesinde kurulan ortaklıklar ve kuruluşlara üye olmak isteği de ön planda yer almıştır. Bu takdirde de gereken hukuksal dayanakla harekâtlara katılım dış politika anahtarı haline gelmiştir. Kuruluşlarla eş zamanlı ve ortak hareket edebilme kabiliyeti de bu sayede sergilenmiştir.

Gözardı edilmemesi gereken nokta ise harekâta katılan ülkenin iç huzurunu bozmamak olmuştur. Dinsel farklılıklara göre değil barışın sağlanmasına göre hareket edilmiştir.

Globalleşen dünyada gelişmiş ülke mensupları özellikle uluslararası kurum ve kuruluşlardaki kilit makamları ülkelerin menfaat ve politikaları artık sınırlar ötesinde takip edilmektedir. Bu bağlamda katılan BM görevleri veya diğer uluslararası kurum ve kuruluşlar arttırılmalı, buralardaki görev olanakları iyileştirilmelidir.

Türkiye, bölgesel ve küresel barış ve istikrarın korunmasına aktif biçimde katkı yapmaya kararlıdır. Dünyayı daha iyi ve güvenli bir yer haline getirme konusundaki gayerti ile, Birleşmiş Milletler Şartı'nda yer alan ideallerle de örtüşmektedir. Uluslararası barış ve güvenliğin muhafazasını hedefleyen BM Güvenlik Konseyi'ne üye olarak aktif bir rol üstlenmek amacıyla, 2009- 2010 dönemi BMGK üyeliği için adaylığını açıklamıştır. Türkiye'nin Batı Avrupa ve Diğerleri Grubundan aday olduğu BMGK üyeliği için seçimler BM Genel Kurulu'nun 2008 yılında gerçekleştirilecek 63. dönem oturumunda yapılacaktır. Uluslararası toplumun da desteğiyle Türkiye, medeniyetleri buluşturmak için yürüttüğü çalışmalarda olduğu gibi, hem Avrupalı, hem Asyalı kimliğiyle farklı görüşleri uyumlaştırarak ve uzlaştırarak Konsey bünyesinde yapıcı ve özgün bir rol üstlenebileceğine inanmaktadır.

Türkiye, silahların kontrolü ve silahsızlanma konularına özel bir önem atfetmektedir. Bu alandaki uluslararası çabalara aktif katılım, düzenlemelere uyum ve anlaşmaların tam olarak uygulanmasının gözetilmesi, ulusal güvenlik politikamızın önemli unsurlarıdır. Türkiye'nin ekonomik ve insani potansiyeli, güçlü savunma kapasitesi, uluslararası çatışmaların önlenmesi ve barışı inşa çabalarına aktif katılımının yanısıra, farklı kültür ve geleneklere ait seçkin özellikleri birleştiren bir bünyeye sahip olması, kendi bölgesinde ve ötesinde önemli rol oynamasını sağlayacak değerli özelliklerdir. Türkiye, bu önemli katkıyı yapabilmek için yeterli donanımı haiz bir ülkedir ve gelecek nesiller için daha iyi bir dünya oluşturmak amacıyla, dostları ve müttefikleriyle yakın bir biçimde çalışmaya devam edecektir.

Ülkeler arasında krizler devletlerin ortaya çıkması ile başlayan bir süreçtir. Burada amaç krizlerin savaflara ve ülkeler arasında felaketlere dönüşmemesidir. Soğuk Savaş ardından gelen süreçle Balkanlar, Kafkasya ve Orta Doğu bu durumdan oldukça etkilenmiştir. 11 Eylül saldırıları ile uluslararası ortam iyice karışmıştır. Bu ortam içinde asker gönderme faaliyetlerinin hız kazanması doğal bir süreç haline gelmiştir. Dünyanın herhangi bir yerindeki olay diğer milletleri de yoğun bir şekilde etkilemektedir.

Küreselleşme olgusu ve bilgi toplumu anlayışı sınırların durumunu değiştirmiştir. Psikolojik savaş durumu ortaya çıkmaktadır. Kabuğa çekilmekten öte duyarlı bir anlayış ile olaylara yaklaşmak gerekmektedir. Hızlı nüfus artışı, gelir dağılımındaki bozukluk, terörizm, uyuşturucu, insan kaçakçılığı, kaynak yetersizliği ve iklim değişiklikleri ile kaynakların azalması ülkeler arasındaki krizleri tetiklemektedir. Nükleer ve kimyasal silahların yayılması durumu bu krizlerin daha ileri boyuta gelmesine neden olmaktadır. Bu gibi yeni sorunlar karşısında Türkiye tedbir almakta ve olumsuzlukları önleyici faaliyetlere katılmaktadır

Türkiye adına Türk Silahlı Kuvvetleri krizlerde görev almaktadır. Disiplini, tarihi geçmişi ve anlayışı ile önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Uluslararası alanda müdahalede bulunan ise Birleşmiş Milletlerdir. Ülkeler tek başlarına krizlere müdahale etmekten çekinmektedirler. Maddi ve uluslararası platformda yalnız kalmama bunu etkilemektedir. NATO ve AGİT'e ülkeler sıcak bakmaktadırlar.

Görüldüğü üzere Türkiye, krizlerde kendi çıkarını değil dünya barışını gözönünde tutarak fiili olarak barışı temin faaliyetlerine katılmaktadır. Müslüman kimliği değil barış tesisi ile katılarak başarılı sonuçlar almaktadır. Bu faaliyetlerde kayıp vermesine rağmen ayrıldığı ülkelerde olumlu tavırları anılmaktadır. Bunda da Türk insanın tarihten gelen anlayışı yatmaktadır. Amaç krizlerin büyük felaketslere dönüşmeden önlenmesini sağlayabilmektir. Bu amaç ülkelerin hedefi olduğu takdirde önemli sonuçlar alınabilir. Çıkar amaçlı değil çözüm amaçlı olmalıdır. Türk Silahlı Kuvvetlerinin olumlu tavırları gözden kaçırılmamalıdır. TSK sadece barışı sağlamakla kalmamakta ayrıca bulunduğu ülkelerde yol, okul ve sağlık gibi tesisler kurarak bölge halkına yardımcı olmaktadır. Zaten bunlar da çözüme giden yollardır. Barışı sağlamaktan çok onu devam ettirebilmek daha önemli bir durumdur. Türk insanın yardımlaşma duygusu amaca pekiştirmektedir. Kalıcı olabilmek önemlidir. Atatürk'ün gösterdiği yoldan gidilerek sadece kendi milletimizin değil dünya milletinin huzuruna önem verilerek dünya barışının sağlanması gerekmektedir.

Dış politika önceliklerinden olan Uluslararası Harekâtlara Asker Gönderme, Türkiye'nin geçmiş, bugün ve gelecekte yaşayacağı bir konudur. Artık uluslararası örgütlere üyelik ile de tek başına değil birlik içinde hareket edilmektedir. Ancak ülkelerin çıkarları ve amaçları çarpıştığı zaman sorunlar büyümektedir. Günümüz politika anlayışında ise savaşırlara başvurma yöntemine pek fazla gidilmemektedir. Ülkeler savaştan kaçmakla beraber aralarındaki sorun yumağı da giderek artmaktadır. Çeşitlenen sorunlar ile teknolojik ilerlemeler sayesinde de kendi ülkeniz dışındaki çarpıklıklarda etkileyebilmektedir.

YARALANILAN KAYNAKLAR

a. Kitaplar

- ANDİCAN, Ahat : Değişim Sürecinde Türk Dünyası, Emre Yayınları, İstanbul, 1996
- ARMAOĞLU, Fahir : 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914- 1995, Alkim Yayınevi, İstanbul, 1996
- AYDOĞAN, Metin : Yönetim Gelenekleri ve Türkler, 2. Kısım, İzmir, Umay Yayınları, 2004
- BAĞCI, Hüseyin : Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar, METU, 2001 Basım, Ankara, 2001
- BAL, İdris : 21. Yüzyılda Türk Dış Politikası, Nobel, İstanbul, 2004
- BAYAT, Asaf : Ortadoğu'da Maduniyet Toplumsal Hareketler ve Siyaset, İletişim, İstanbul, 2004
- BEYAZ KİTAP : Milli Savunma Bakanlığı 1998 Milli Savunma Bakanlığı, II. Kısım, Ankara
- BİR, Çevik : 4 Mayıs1993- 18 Ocak 1994, Somali bir Umut, Sabah Yayınları, 1999, İstanbul
- BORN, Hans,
HANGGI, Heiner : The Use of Force Under International Auspices: Strengthening Parliamentary Accountability, 2005

- BOZKURT, Enver : Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı, 3. Baskı, Ankara, Nobel, Ekim 2003
- BOZKURT, Enver : Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı, Nobel Yayınevi, Ankara
- ÇAKMAK, Haydar : Uluslararası Krizler ve Türk Silahlı Kuvvetleri, 1. Baskı, Ankara, Platin, Ankara, 2004
- ÇAYCI, Sadi : Silahlı Kuvvetlerin Kullanılması, Genelkurmay Basımevi, 1995, Ankara
- DEDEOĞLU, Beril : Uluslararası Güvenlik ve Strateji, Derin Yayınları, İstanbul, 2003
- E. FULLER,
LESSER. Graham O : Kuşatılanlar: İslam ve Batı'nın Jeopolitiği, çev. Özden Arıkan, İstanbul, Sabah Yayınları, 1996
- GENÇ, Mehmet : Birleşmiş Milletler ve Uzmanlık Örgütleri Mevzuatı, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1999
- GÖNLÜBOL, Mehmet
BİNGÜN, Hakan : Olaylarla Türk Dış politikası, Der. Fahir Armaoğlu, 1990-1995 Dönemi, 9.Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996
- GÖNLÜBOL, Mehmet : Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1964
- GÜRÜN, Kamuran : Dış İlişkiler ve Türk Dış Politikası, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınlar: 531, Ankara, 1983
- GERGER, Haluk : Türk Dış Politikası (1946- 1980), T.C Ansiklopedisi, Cilt 2

- İLHAN, Suat : Türk Askeri Kültürünün Tarihi Gelişmesi, Ötüken Neşriyat A.Ş, İstanbul, 1999
- KORE HARBİNDE TSK MUHAREBELERİ : 1950-1953, Genelkurmay Basımevi, 1975, Ankara
- KUT, Şule : Yugoslavya'nın Bunalımı ve Türkiye'nin Bosna-Hersek ve Makedonya Politikası: 1990-1993, Der Yayınları, İstanbul
- _____ : Türk Dış Politikasının Analizi, Der. Faruk Sönmezoğlu "Türkiye'nin Bosna-Hersek ve Makedonya Politikaları", , Der Yayınları, İstanbul, 1994
- ORAN, Baskın : Türk Dış PolitikasıKurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, İletişim, İstanbul, 2001
- _____ : Kore Harbinde TSK Muharebeleri 1950- 1953, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1975
- ÖYMEN, Onur : Türkiye'nin Gücü 21. Yüzyılda Türkiye, Avrupa ve Dünya, Remzi Kitabevi, 4. Basım, İstanbul, 2003
- PAZARCI, Hüseyin : Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap, Turhan Kitabevi, Ankara, 1994
- SEZER, Duygu
- GÖNLÜBOL, Mehmet : Olaylarla Türk Dış Politikası, Der. Faruk SÖNMEZOĞLU, 9. Baskı, Siyasal, Ankara, 1996
- TÜRKEŞ, Mustafa : Türkiye-Avrupa İlişkilerinde Balkanlar Faktörü ve Yeni Eğilimler, Derleyen Atila Eralp, 1. Baskı, İmge, İstanbul, 1997

YAVUZ, Hakan : Körfez Savaşı ve Amerikan-Türkiye İlişkileri, Der Yayınları, İstanbul, 1994

b. Makale ve Bildiriler

AÇIKALIN, Serpil : ‘Short Bibliography Of Turkish Foreign Policy, **Journal Of Turkish Weekly**, Ankara, September 2007

ALTINKAŞ, Enver, : ‘The Iran-Iraq War and Its Effect on Turkey, **UHP**, Vol. 1, No. 4, 2005

AHMAR, Moonis : ‘Afganistan’da İktidar Mücadeleleri ve Pakistan’, **Avrasya Etüdler Dergisi**, No: 3, Sonbahar 1996

Birleşmiş Milletler Yıllığı : 688 sayılı kararın metni, Çöl Fırtınası Harekâtı Sonrası, Genelkurmay Basımevi, s. 385- 386

BEUTLER, Ingrid

BORN, H : “Between Legitimacy and Efficiency: A Comparative View on Democratic Accountability of Defence Activities in Democracies”, in G. Caforio, *Social Sciences and the Military: An Interdisciplinary Overview*, Routledge, 2006

BROWN, James : ‘Turkey and the Perasan Gulg Crisis’, **Mediterranean Quarterly**, Spring 1991, Vol: 2, No:2

ÇAKMAK, Cenap : 'Britain NATO and Turkey (1955-1965)', **USAK Review Of International Law and Politics**, Vol.4, No.13, 2008

KİRİŞÇİ, Kemal : İraqi Kurds in Turkey; Decision-Making for Refugee Assistance, International Studies Association’ın yıllık toplantısı için hazırlanmış yazı, Acapulco, Mexico, 23- 27 March 1993, Boğaziçi Üniversitesi

- İLHAN, Suat : ‘Uluslararası Askeri Harekâtlar’, **Askerlik Kültürü Dergisi**, Sayı 130, Ağustos 1973
- KOÇER, Gökhan : ‘Türkiye’nin Barışı Destekleme Harekâtlarına Katkısı’, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 3, Sayı 11, Güz 2006
- LAÇINER, Sedat : ‘Lübnan’a Türk Askeri Gitmek mi zor Kalmak mı?’ **Uluslararası Stratejik Araştırmalar Dergisi**, (17 Ağustos 2006)
- ÖZCAN, Mehmet : 29.08,2006, Türk Askerinin Lübnan’da Ne işi Var?, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt.2, No. 6, Ankara, 2006
- Parliamentary Approval of
Military Missions Abroad : A Survey of the NATO 19. Center for European Security
and Disarmament., Ağustos 2006
- SOETERS, Joseph
TANERCAN, Erhan
VAROĞLU, Kadir
SİĞRI, Ünsal : Barış Gücü Operasyonlarında Türkiye-Hollanda
Buluşması, Cilt 11, No 2, Yaz 2004
- ULMAN, Haluk : ‘Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler 1923-1968’,
Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Vol.XXIII, No.3, 1968
- ZORLU, Hilmi Akın : ‘AFirst in NATO Peace Operations in
Afgahnistan’, **Perceptions**, Cilt 8, No: 4, 2003-2004

c. Kanun, Tüzük, Yönetmelik ve Diğerleri

ŞEVKLİ, Selma : ‘Geçici Aktörler, Kalıcı Pozisyonlar-İsrail/Filistin, UHP,
www.turkishweekly.net, Mayıs 2008

VAN EEKELEN, Willem : Democratic Control of the Armed Forces : The National
and International Parliamentary Dimension, 2002
www.dcaf.ch/_docs/op02_democratic-control.pdf

Türk Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri ve Jandarma
Teşkilatının Kuruluş Tarihleri, Genelkurmay Başkanlığı
Yayınları, 1974, Ankara

T.C Genelkurmay Başkanlığı, Silahlı Kuvvetler Merkez
Kütüphanesi, Kayıt No: 6464

T.C Genelkurmay Başkanlığı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin
Dünya Barışına Katkıları: Harekât Başkanlığı, 2001

TBMM, 20 Esas Sayısı: 1990/31 Karar Sayısı: 1990/24

35/37 sayılı karar metni: Yearbook of The UN, American
Foreign Policy, 1977-1980

01.11.2001 Tarihli Hükümet Açıklaması,
www.belgenet.com

www.asam.org.tr, 20 Nisan 2008

www. cnn.com, 2001/world/europe

www.mfa.gov.tr, 9 Ağustos 2006

www.nato.int/İfor, 12 Haziran 2008

www.nato/sfor.xml, 12 Haziran 2008

www.ntv.com.tr/news/143076, 27 Mart 2002

www.tsk.mil.tr/bashalk/konusma_mesaj/2005/isafkrsilama,
1 Eylül 2005

www.tsk.mil.tr/uluslararasi/barisidestekharekati, 17
Haziran 2006

http://www.tsk.mil.tr/uluslararasi/isaf_int, 9 Mart 2008

www.un.org/Depts/dpkko/contributors/2005/2 Jan 2006

Başkomiser, İnterpol daire Başkanlığı, 4 12 2923

Birleşmil Milleltler Güvenlik Konseyi Belgesi S/2004/437,
BM Belgesi A/59/820/-S/2005/355 (tcberline)

Council of Europe Parliamentary Assembly: Democratic
Oversight of the Security Sector in Member States, 2005
[assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta05/EREC1713
.htm](http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta05/EREC1713.htm)

Hilal Köylü Arşivi 16/08/2006

NATO Review, No 3, Haziran 1992, s 23

ELİBOL, Ersin: Southeast European Times, Üsküp'ten
Marija Lazarova' nın Haberi, 19/12/03 4

Türkiye Dışileri Bakanlığında yapılan görüşmeler, 18
Nisan 1992

Cumhuriyet, 13 Temmuz 1993

Cumhuriyet, 8 Ağustos 1992

Hürriyet, 10 Temmuz 1992

Milliyet, 1Nisan 1993

ÖZGEÇMİŞ

24/11/1979 Gebze doğumlu olan İlknur ALBAYRAK ilköğretimine Bolu'da başlayıp Sakarya Sabihahanım İlkolulundan mezun olarak bitirdi. Orta öğretimini ise Trabzon Cumhuriyet Okulunda tamamladı. Yabancı Dil Ağırlıklı okuyarak Fatih Süper Lisesi'nden mezun oldu.

Yüksek öğretimini Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde yaptı. Karadeniz Teknik Üniversitesi Orta Öğretim Sosyal Alanlar Tarih Öğretmenliğinde Tezsiz Yüksek Lisans eğitimini 2005 yılında tamamladı. Ardından Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde Yüksek Lisans eğitimine başladı. İngilizce ve Rusça dillerini bilmektedir.

İlknur ALBAYRAK